Hymnologiske Meddelelser

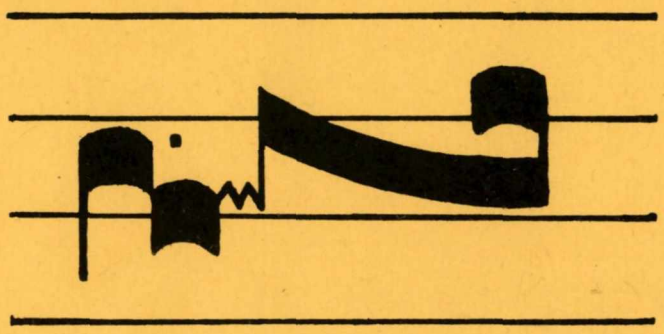

Værkstedsblad om salmer

udgivet af Salmehistorisk Selskab

6. årg. 1977 **nr. 2·3**

Hymnologiske Meddelelser

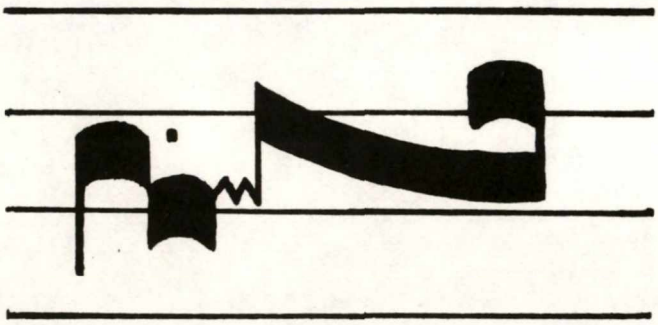

Værkstedsblad om salmer

udgivet af Salmehistorisk Selskab

6. årg. 1977 **nr. 2·3**

HYMNOLOGISKE MEDDELELSER

Værkstedsblad om salmer

udgivet af Salmehistorisk Selskab

6.årg. 1977 nr.2-3.

NYE SANGE: Tekster af Henning Blauenfeldt og Jørgen Kristensen. Melodier af Henning Nielsen og Walter Bjerborg.....s.59-62

Jørgen I.Jensen: Reformation og musik. Arbejdsnotater.....s.63-80

Johannes Grubb: Brodersens Troens rare Klenodie. Et Tillæg til Artiklen i forrige Aargang..s.80-90

Hilmer Wentz: Ordspråk i nordisk psalm. Några Erindringar.....s.90-101

Peter Balslev Clausen, Jens Lyster og Tove Villarsen: Davids salmer på dansk. Trykte gendigtninger indtil år 1700.....s.101-151

MØDER OG KURSER:

"Samfundet dansk Kirkesang"s sommermøde 1977. Ved Johannes Grubb.....s.152-154

IAH-konference i Erfurt. Ved Ulrich Teuber..s.154-155

"Nordisk Psalmverkstad". Ved Jens Lyster... s.155-156

Konference om børnesalmer. Ved J.L. s.156

EFTERLYSNING:

"Ring klokke lydt over land over by" Ved Carl Hertz-Jensen..... s.157

ANMELDELSER:

Evan-Th.Vestergaard og Johs.Kirkegaard: Kristus sange. Nye salmer.1977. Anm.ved Jens Højgård og Hans Krarup..... s.158-162

Grete Palsgaard: Lov og pris din Gud. 2.samling. 58 salmer og sange. Anm. ved Helge Dahn..... s.162-163

Forfatternes adresser..... s.163

Redaktionelt. Ved J.L. s.164

KØBENHAVNS UNIVERSITET
REPRO. AFDELINGEN

GUDS SØN HAR VÆRET HER. OG HAN VAR MAND.

Melodi: *Henning Nielsen 1975*

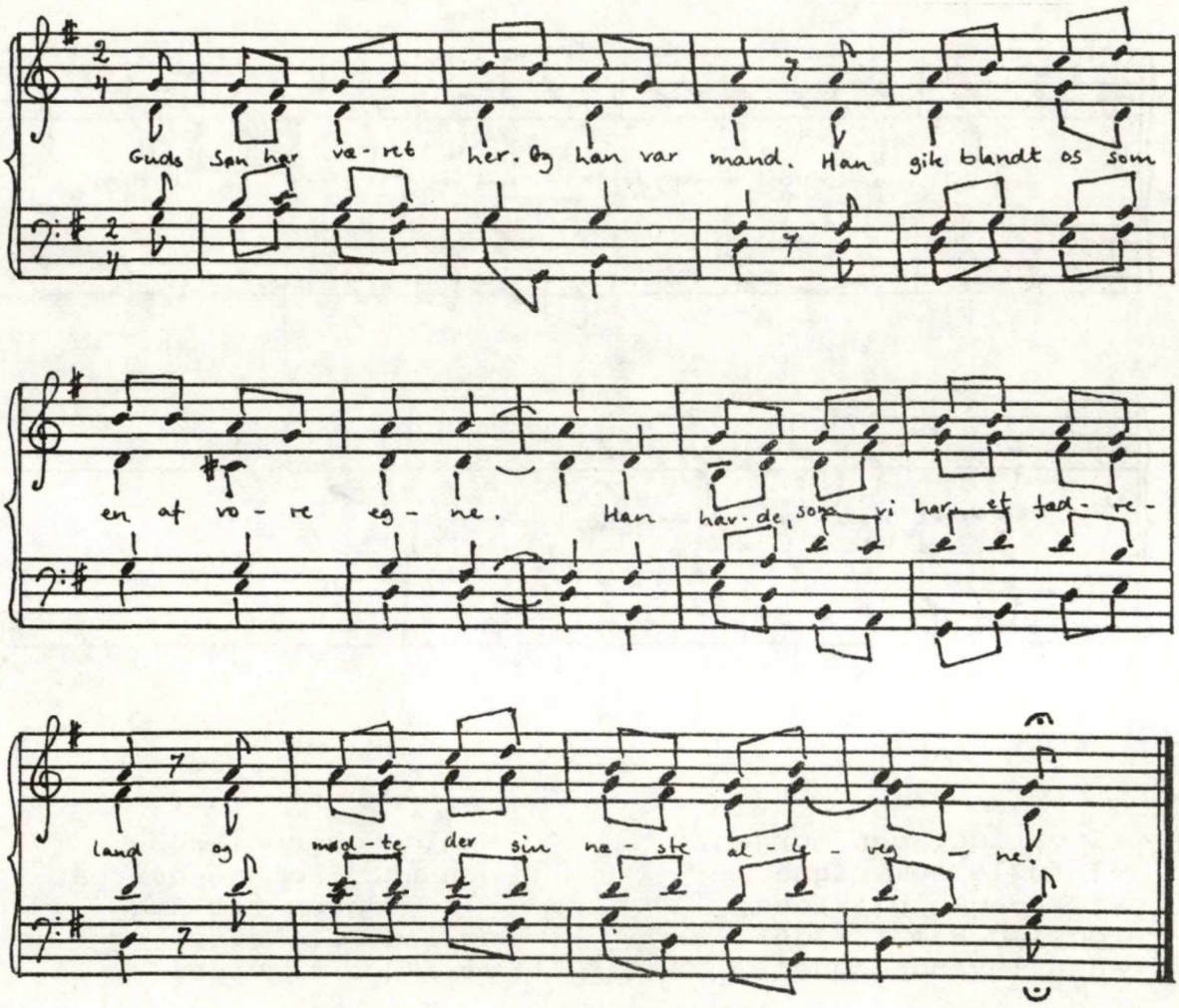

Guds Søn har været her. Og han var mand.
Han gik blandt os som en af vore egne.
Han havde, som vi har, et fædreland
og mødte der sin næste allevegne.

Han mætted sig mod sult med Jordens brød
og drak som vi af Jordens vin med glæde.
Fra dagens slid han aftenhvilen nød,
og ofte tog ved gildelag han sæde.

Han spurgte aldrig efter kald og stand;
blandt alslags folk han sine venner søgte.
En frådser og en dranker kaldtes han,
og aldrig var han nænsom om sit rygte.

Alle syv vers af K.L.Aastrups ovenstående Jesus-salme er aftrykt i Hymnologiske Meddelelser 1975, s.83.

I OPSTANDELSENS TEGN

Melodien tilegnet biskop Gudmund Schiøler

Walter Bjerborg 1977

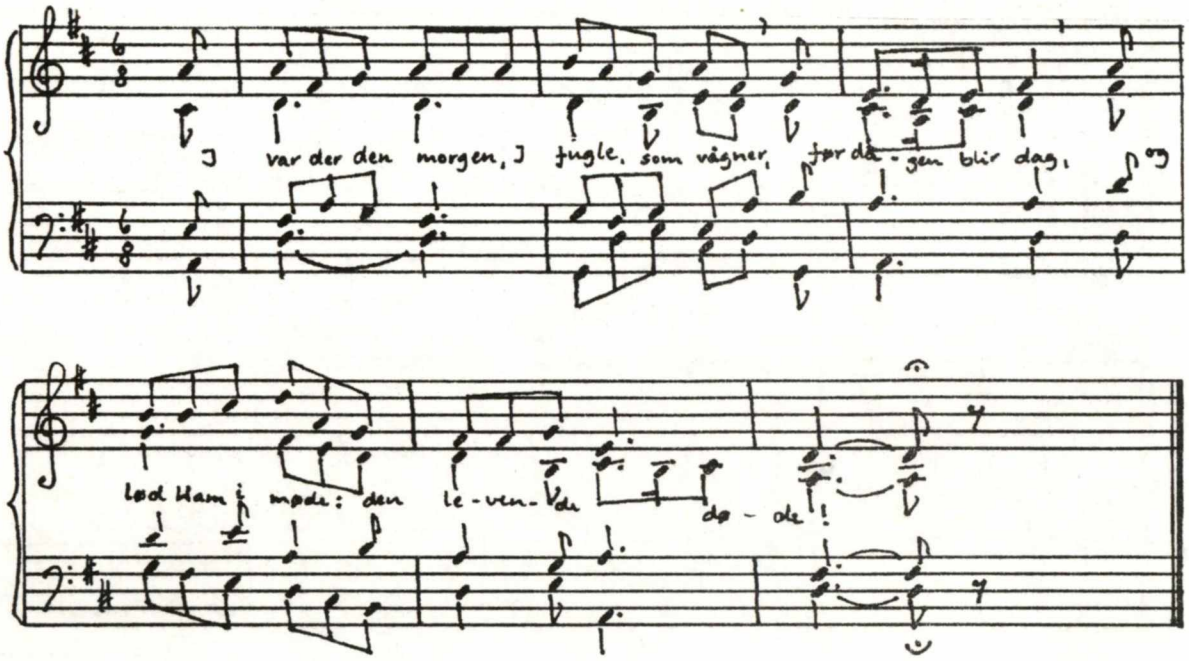

1.

I var der den morgen,
I fugle som vågner,
før dagen blir dag,
og lød Ham i møde:
den levende døde!

2.

Selv vågnet af søvne
og båret af vinden,
da dagen blev dag,
fik vinger det rygte:
Han graven besøgte.

3.

Først da kom de første,
som sorgen gav øjne,
nu dagen var dag,
og ville besmykke
den hengangne lykke.

4.

Men de måtte lægge
den nat, som de bar på,
- for dagen var dag -
og lade sig sige,
at døden må vige,

5.

når Gud før de første,
før fugle, kan gøre,
at dagen blir dag, -
kun deraf er givet
opstandelseslivet.

6.

Så lad os da vågne
hver morgen og glædes,
- se, dagen er dag -
og genfødte møde
den opstandne døde!

Henning Blauenfeldt
1.juni 1977

JEG VED MIG EN SØVN I JESU NAVN
(Den danske Salmebog 639)

Tilegnet sognepræst Axel Torm — *Walter Bjerborg*

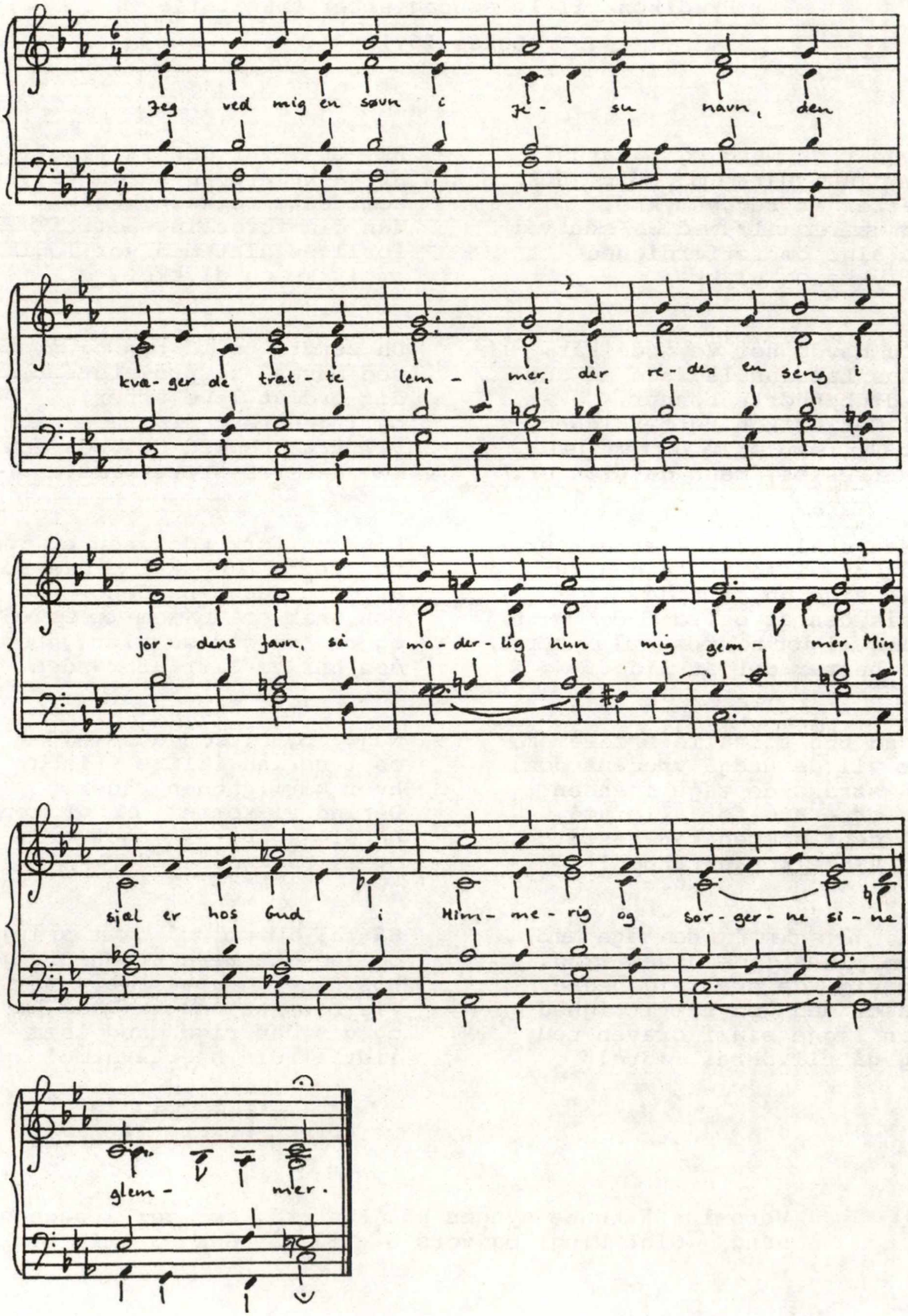

DEN RIGE MAND OG LAZARUS

Prædiken til 1. søndag efter trinitatis

Lukas 16,19-31

"Den rige mand og Lazarus",
hvor plus blir minus, minus plus,
det er et regnestykke,
som svarer til, hvad men´sker ved
at sige om retfærdighed
i lykke og ulykke:

"Du havde her de gode kår,
mens Lazarus lå fuld af sår
med ubønhørte bønner,
så det er kun retfærdighed,
at han, som før så bittert led,
nu trøstes, mens du stønner."

"Men skal vi lide efter tur,
så bør vi se at få den kur
til side nu, i tide.
Hvis den af os, som lider først,
blir fri for helveds kval og tørst,
så haster det at lide.

Send bud til alle brødre om,
at vil de undgå vredens dom,
må straks de tage chancen
og ofre sig for alle små,
så de i dommen kan bestå
og vinde konkurrencen!

Ja, hils dem fra den rige mand,
som pines i de dødes land,
og sig, de skal sig bedre,
så de med god samvittighed
kan lægge sig i graven ned
og gå til deres fædre!"

Ak, Gud, var det så ligetil
at kalkulere, hvad du vil,
som dette regnestykke!
Men din fordelingspolitik
forliges slet med vor logik
om lykke og ulykke.

Du sendte os til tugt og trøst
ved Moses´ og profeters røst
dit ord at leve efter,
og ingen røst fra graven, som
vil true os med helveds dom,
med det tør prøve kræfter.

Dit ord forkynder, du er god,
og d e r f o r skal vi have mod
at dele med hinanden.
Den snak om "lykkens op og ned"
og om "en god samvittighed",
den har vi lært af fanden.

Nej, ingen røst fra helved kan
os true ind i livets land,
hvor kærligheden råder.
Derind vi kommer, når vi tror
på dig og på dit eget ord,
og ej på andre måder.

Så tal dit ord til trøst og tugt,
og lad det bære troens frugt
hos rige og hos arme!
Vis Lazarus, du har ham kær,
og giv den rige mand især
lidt af din hjertevarme!

Jørgen Kristensen 1977

Vers 1 - 5 kunne synges på "Kun ord, der går i sagn og sang" (Oluf Ring) og vers 6 - 10 på "Gak ud, min sjæl".

Reformation og musik

ARBEJDSNOTATER

Af JØRGEN I. JENSEN

Forbemærkning: Den 1., 2. og 3.juni i år afholdtes på de teologiske institutter i Købmagergade "Tre hymnologiske studiedage" under medvirken af Niels Knud Andersen, Theodor Jørgensen og undertegnede. Tanken var at prøve at give et undervisningstilbud, der ikke strakte sig over et helt semester, men som istedet formede sig som en art intensiv-kursus med to dobbelt-forelæsninger, formiddag og eftermiddag, tre dage i træk; en sådan undervisnings-genre skulle,foruden at henvende sig til studerende, kunne indgå i bestræbelserne på at fremme tanken om det åbne universitet. For nogle af de medvirkende lærere havde dette projekt den oplagte fordel, at man blev tvunget til at sætte sig ind i emner, man ikke tidligere havde arbejdet med. Det gælder således det følgende bidrag til de hymnologiske studiedage, som stort set gengives i dets mundtlige form. Forelæsningen var i udpræget grad lagt an på en vekselvirkning mellem tekst og musikeksempler, og det er altså af den grund en amputeret version, der her lægges frem. Den skal opfattes som en spejling af den arbejds-fase, hvor man begynder at sætte sig ind i et emne ved at opdele det i temaer, og ikke som et fuldt færdigt overblik over et bestemt felt.
Tak til Steffen Kjeldgaard-Pedersen for hjælp med Luther.

EN FREMMEDARTET MUSIKALSK VERDEN

Der er to træk, som almindeligvis fremhæves som de væsentlige i forbindelse med Reformationens kirkemusikalske betydning: Det ene er, at menigheden efter Reformationens indførelse begyndte at synge med på salmerne, og det andet er, at denne nye menighedssang blev fremført på modersmålet og ikke på latin som i katolsk tid. Man skal imidlertid ikke forestille sig, at Reformationstidens nye salmesang minder om en nutidig menighedssang og heller ikke, at den betegnede et totalt brud med gældende praksis. Og endelig må man være opmærksom på, at den nye salmesang er blevet til i en særlig musikalsk fore-

stillingsverden, som er meget forskellig fra, hvad vi kender i nutiden. F.eks. opfattede man dengang ikke musikken som en kunstart på linje med malerkunst og digtning, som vi gør det, og man betragtede ikke komponisten som en person, der så at sige skaber sin komposition som et personligt produkt. Hensigten med det følgende er at antyde et par træk i disse særprægede sammenhænge.

For at få det fremmedartede i datidens musikalsk-religiøse forestillingsverden til at aftegne sig, kan vi begynde med at betragte følgende musikalske udsagn af Luther:

> Kom, lad os Djævelen til trods synge af fuld hals. Djævelen er ikke rigtig vel til mode, når man synger og spiller Guds ord i den rette tro, måske fordi han husker, hvordan han ved sit fald blev forstødt fra de himmelske hærskarers kor, som en udygtig musikant.

Der indgår i dette lille tekststykke musikalsk-teologiske forestillinger, som fører langt tilbage i kirkens historie. At Djævelen ikke bryder sig om musik beror således på en forestilling om, at musikken har en evne til at befri mennesker fra det dæmoniske - en tanke, der er hyppig i oldkirkelige og middelalderlige tekster om musik, hvor man ikke kan blive træt af at genfortælle historien om Davids harpespil for Saul. Tankegangen har uden tvivl også været levende i Luthers samtid; hvor stor en realitet den har haft for Luther selv, kan være vanskeligt at afgøre, men den har nok haft større betydning end man umiddelbart ville være tilbøjelig til at mene. Man hæfter sig i citatet endvidere ved, at Guds ord skal synges i den rette tro; det er altså ikke musikken i sig selv, men foreningen af sindets tro og stemmens klang, der kan fremkalde denne særlige musikalsk-religiøse virkning. Denne tankegang går også - omend med forskelligt syn på, hvad troen er - tilbage til grundforestillinger i ældre kristen tradition; som når det f.eks. i oldkirkelige tekster ofte fremhæves, at det afgørende ved musikken i gudstjenesten er den indre holdning til det, man synger eller hører.

Det mest ejendommelige udsagn i Luther-citatet er dog tanken om at Djævelen faldt, fordi han var en dårlig musikant. Normalt ville man vel i kristen tænkning sige, at Djævelen faldt, fordi han var ulydig eller fordi han ville ophøje sig selv - eller hvilken udtryksform man nu ville vælge for det ondes selvstændige realitet; man ville ihvertfald næppe anføre musikalske

grunde. Men også på dette punkt er der en lang tradition bag Luther: Tanken om den himmelske liturgi - korsangen eller englesangen i himlen - som man kan læse om i Johannes' Åbenbaring er meget udbredt i teologisk og musikalsk tænkning og i den kristne billedkunst, særlig i Middelalderen. Denne musikalske forestilling om den himmelske liturgi er bl.a. et udtryk for tanken om et guddommeligt fællesskab, som er gennemtrængt af Guds orden. At hævde, at Djævelen faldt, fordi han var en dårlig musikant, er det samme som at sige, at han udelukkede sig selv fra den guddommelige ordens fællesskab - altså at han var ulydig.

Luther bruger således de forestillinger, som knytter sig til kirkemusikken i traditionen, men alligevel har hans syn på musikken helt særegne konturer. Forestillingen om den himmelske liturgi får i dele af den kristne tradition den udformning, at den kirkelige liturgi opfattes som et reelt møde mellem himmel og jord. Særlig i oldkirkelige tekster og tekster fra den tidlige Middelalder finder man denne opfattelse. Men helt fremme i det 12. århundrede kunne Rupert af Deutz skrive, at arianismen - det kætteri, der hævder, at Kristus er et skabt væsen - sønderriver enheden i sangen; hermed menes, at når det er utænkeligt, at Gud og menneske kan forenes ved inkarnationen, er det også umuligt, at himmelsk og jordisk liturgi kan forenes. Hos Luther derimod går tendensen helt tydeligt i retning af at opfatte musikken - eller *musica* - som en klingende hørbar realitet, der har teologisk betydning i sig selv. Hvis musikken peger ud over sig selv hos Luther, er det ikke opad, men fremad, således at musikken ved gudstjenesten opfattes eskatologisk som en forsmag på den englesang, vi engang skal høre. Særpræget i dette synspunkt bliver endnu tydeligere, når man betragter den anden sammenhæng, musikken indgik i på reformationstiden.

Henvisning: Reinhold Hammerstein: Die Musik der Engel. Untersuchungen zur Musikanschauung des Mittelalters. Bern München 1962 s.111, s.33-34.

MUSIK SOM VIDENSKAB

I et digt om musikken i himlen skriver Luthers nære musikalske medarbejder Johann Walter (1496 - 1570):

Im himel gar man nicht bedarff
Der Kunst Grammatik Logik scharff

Geometrij, Astronomey
Kein medicin, juristerey
Philosophey, Rhetorica
Allein die schöne Musica
Do werdens all cantores sein
Gebrauchen diser Kunst allein
Sie werden all mit rhum und preis
Gott loben hoch mit gantzem fleiss

Man hæfter sig her igen ved musikkens eskatologiske placering: Jorden med al dens visdom skal forgå, men musikken er mere end jordisk visdom. Walter kan ikke forestille sig himlen uden samtidig at forestille sig musik. Men ser man nu på, hvad musikken i digtet bliver sammenlignet med, er det ikke - som i moderne tid - andre kunstarter, men en række videnskaber. Det er ikke tilfældigt: I den lærdomsverden, man levede i på Reformationstiden, var musikken,foruden at være noget klingende og hørbart, opfattet som en videnskab. Den var en del af et særligt videnskabssystem, som - med rødder helt tilbage i antikken - stadig blev dyrket ved universiteterne ved indledningen til de akademiske studier. Dette videnskabssystem omfattede i alt syv discipliner, de såkaldte frie videnskaber (*artes liberales*), der traditionelt blev opdelt i det såkaldte *trivium*: retorik, dialektik og grammatik, og det såkaldte *qvadrivium*: astronomi eller astrologi, geometri, aritmetik og - musik. Vi ser altså her musikken placeret blandt de videnskaber, der ved hjælp af tal arbejder med at udforske ordenen i universet. Luther selv havde mødt disse discipliner, da han i 1501 begyndte at studere ved artesfakultetet i Erfurt - omend i en særlig udformning - , og ved universitetet her i København blev musikken som disciplin fastholdt også efter Reformationen. Da Universitetet i København fik en ny fundats 1539, blev det således forordnet, at den 8.læremester skulle være en musicus - dvs., som der står i fundatsen: *lector musicus, cantor non vulgaris* , altså en videnskabsmand, ikke en almindelig sanger. Lectoren skulle med sine disciple synge ved de kirkelige højtider, ved højmesse og ved aftensang, og det pålægges iøvrigt Universitetets doktorer og magistre at sørge for, at de studerende øver sig i musik. Det gør dem - som der står - mere oplagte til studeringer, mere stille og sagtmodige og mere skikkede til at omgås. Stillingen som lector musicus blev først nedlagt - også meget karakteristisk -

i 2.halvdel af det 18.århundrede, og det er typisk for datidens syn på musikken, at den første, der beklædte embedet, Mattz Hack, var lektor i både musik og matematik. Beskæftigelsen med musik ansås iøvrigt dengang for noget, der havde almendannende betydning, og man lagde megen vægt - som Luther også gjorde det - på musikkens opdragende funktion, særlig i de lærde skoler.

Man genfinder altså på reformationstiden den tankegang, som også er hyppig i antikken og middelalderen, at musikken spejler eller leder på sporet af en samlet orden. Christian den Tredje skal således om musikken have udtalt, at den er "en liflig Afbildning på Orden iblandt Stænderne og udi Embeder i en velindrettet Stat". Det bedste eksempel på, hvilken afgørende betydning forbindelsen mellem musikken og verdensordenen har haft for datidens mennesker, er imidlertid nok Johannes Keplers banebrydende astronomiske arbejde om verdensharmonien *(Harmonices mundi)* fra 1619, hvor Kepler fremlægger lovene for planeternes elliptiske baner. Hele 3. bog af de ialt 5 bøger i dette store værk handler om musikkens harmoniske proportioner, fremlagt med mange nodeeksempler og musikalske citater, f.eks. "Krist stod op af døde". Man vil i nutiden næppe finde en eneste salmemelodi i samtlige astronomiske lærebøger og videnskabelige afhandlinger.

Luthers holdning til denne musikalsk-kosmiske tradition, som han altså kendte fra sin egen studietid, er særpræget og karakteristisk: Han omtaler musikken i samme åndedrag som astronomi og de andre frie videnskaber, men gør det kun for at skille musikken ud som noget helt selvstændigt, hvis egenart ikke består i at spejle den kosmiske orden, men i at den kan fremkalde en særlig oplevelse. I et brev til komponisten Ludwig Senfl, sendt fra Coburg 1530, skriver Luther, at næst efter teologien er der ingen kunst, der som musikken formår at opmuntre sjælen. Af den grund, skriver Luther, forbandt profeterne ikke deres teologi med geometri, aritmetik eller astronomi, men med musik; de forkyndte nemlig sandheden i hymner og sange. Musikken er altså her udelukkende opfattet som klingende hørbar musik.

Henvisninger: Hammerstein, op. cit. s.35; Angul Hammerich: Dansk Musikhistorie indtil ca. 1700, Kbh.1921, s.110 - 113; Johannes Kepler: Welthanmonik. Übersetzt von Max Caspar, Darmstadt 1973, s.149; Walter E.

B u s z i n : Luther on Music, The Musical Quarterly, New York 1946, s. 84 - 85.

MUSIK OG SÆKULARISERING

På denne baggrund kan det ikke undre, at den amerikanske historiker H. G. K o e n i g s b e r g e r i en stor og uhyre væsentlig afhandling om musik og religion i moderne europæisk historie når til det resultat, at vi hos Luther - og Walter - finder de mest uforbeholdne udsagn i hele kirkehistorien om den klingende musiks positive teologiske betydning. I et digt af Johann Walter, som Koenigsberger citerer, er musikken placeret så højt man kan tænke sig: som teologiens søster.

Sie ist mit der Theologie
Zugleich von Gott gegeben hie,
Gott hat die Music fein bedeckt
in der Theologie versteckt,
Er hat sie beid in Fried geschmückt
Das kein der andern ehr verrückt,
Sie sind inn Freundschaft nahe verwandt
Das sie für schwestern wern erkandt.

Koenigsberger mener, at det i de kommende århundreder ikke lykkedes for de to søstre at bevare det ligeberettigede venskab, men at den ene bredte sig på den andens bekostning. Det er hans grundsynspunkt på udviklingen af forholdet mellem religion og musik i nyere europæisk historie, at da sækulariseringen satte ind og "de religiøse følelser kom på retur, opstod der i mennesket et nyt psykologisk behov, en art emotionelt tomrum, og at dette behov eller tomrum primært blev opfyldt af musik... det var alliancen mellem musik og religion, som tillod musikken at spille en overordentlig vigtig - og tilsidst - næsten fremherskende rolle i den europæiske psyke". Koenigsbergers tese, som bl.a. er inspireret af Max Weber, fremlægges i en grundig åndshistorisk argumentation, og den virker igangsættende. Luthers holdning til musik har således uden tvivl bidraget til den udvikling, Koenigsberger skildrer. Kommer man fra teologien, får man i forlængelse af denne teori lyst til at spørge, om den også betyder, at musikken selv er underkastet sækulariseringens vilkår. Spørgsmålet kan næppe besvares rent historisk, men hvis det ikke er tilfældigt, at det netop er musikken, som religiøsiteten er blevet overført til, kommer man ikke uden om, at al musik - som det også ligger i Luthers og Walters syn - bliver åben for en meget omfattende teologisk tydning - i hvilken

det så nok skal vise sig, at hele den gamle musikalsk-kosmiske tradition kommer inden for synsfeltet igen.

Henvisning: H. G. Koenigsberger: Music and Religion in Modern European History, i: The diversity of History, Essays in Honour of sir Herbert Butterfield, London 1970, s.35 - 78, særlig s.38 og s.51-52.

MUSIKALSK FIN-KULTUR

Selvom den nye reformatoriske menighedssang ofte blev hånet af modstandere - herhjemme Povl Helgesen - på grund af dens dårlige musikalske kvalitet, er der altså hos Luther selv ikke tale om, at han på mindste måde ønskede at stille gudstjenestemusikken musikalsk ringere end i katolsk tid; hans dybe forståelse for musikken gør det tydeligt, at han netop ikke ville gå på akkord med de musikalske kvalitetskrav. Der er hos Luther - sagt med nutidige udtryk - ikke tale om at en musikalsk fin-kultur skal erstattes med en musikalsk trivial-kultur, men om at fin-kulturen skal udbredes til alle. I fortalen til Wittenberg-sangbogen (Geystliche gesangk Buchlein, Wittenberg, udgivet af Walter 1524, som rummer kontrapunktiske koral-bearbejdelser, oftest med koralen i tenoren) skriver Luther - citeret efter den oversættelse, hvori fortalen er indgået i dansk kirkehistorie, nemlig Hans Thomissøns fra 1569:

> Oc vilde ieg gierne, at disse Sang kunde end oc settis oc siungis paa fire stemmer, paa det at Vngdõmen (som dog skal udi Musica oc andre rette gode Konster opdragis) maatte haffue nogit til at fordriffue hine forgifftige Boleuiser oc kiødelige sang met, oc saaledis faa Orsag til at offuergiffue dem oc skillie sig aff met dem. Oc i deris sted maatte lære nogit som Gudfryctigt er til deris Saligheds forfremmelse. Saa at det gode kunde saa met lyst aff Vngdommen (som dog bør at haffue sin lyst) anammis, oc i dem indplantis. Item, paa det at huer maatte see, at ieg er icke i den mening, at alle konster skulle ved Euangelium forstørris forgaa oc ødeleggis, som somme Suermere (huilcke dog ville siunis megit Aandelige) faaregiffue: Men at ieg vilde gierne see, at alle konster, oc besynderlig Musica, maatte forfremmis, oc tiene den som dem giffuit oc forskaffit haffuer.

Man hæfter sig her særlig ved understregningen af musikkens opdragende virkning og fremhævelsen af, at den evangeliske tro på ingen måde medfører, at kunsterne - og navnlig musica

- skal fordrives fra kirken. Vigtigt er det også, at Luther gerne ser salmerne udsat for fire stemmer; salmemelodierne skal altså helst være kunstnerisk forsvarligt udformede. For nærmere at trænge ind i disse forhold er det imidlertid nødvendigt at skitsere, hvilket musikalsk miljø vi må tænke os den reformatoriske sang er vokset ud af.

Henvisning: H a n s T h o m i s s ø n s Psalmebog 1569, (facsimileudgave, København 1968)

MUSIKKENS BEVÆGELSE SOM EVANGELIUM

I Middelalderen havde det været munke, skoleelever eller præstelærlinge, som stod for sangen ved gudstjenesten. Teksterne var oftest prosatekster, hvortil kommer *hymner* (nærmest svarende til vore salmer, men ikke fremført af menigheden) og *sekvenser*, der oprindelig var en længere ordløs tonerække, som man så senere - for at man bedre kunne huske melodien - satte selvstændig tekst til. I senmiddelalderen skete det hyppigt, at lægfolket ved særlige højtider sang i fællesskab på modersmålet; dette var en indrømmelse til den folkelige fromhed, ikke en nødvendig del af gudstjenesten. De melodier, man brugte, var de overleverede enstemmige melodier, som sammenfattes under navnet Den gregorianske Koral. Vigtigst af de gregorianske melodier var de såkaldte ordinarium-melodier, der var knyttet til messens faste led: Bønfaldelsen *(Kyrie)*, Lovprisningen *(Gloria)*, Trosbekendelsen *(Credo)*, Helligprisningen *(Sanctus)* og Tilbedelsen *(Agnus Dei)*. Vi genfinder denne rækkefølge i de fleste kirkemusikalske messer, også i nyere tid i værker af f.eks. Mozart og Beethoven.

Foruden Den gregorianske Koral møder vi i Luthers samtid en højt udviklet vokal-polyfoni, som Luther endda har haft særlig sans for. Han omtaler således mange steder en af de største af de nederlandske mestre, J o s q u i n d e s P r e z (ca. 1450 - 1521): han skal have udtalt, at Josquin gør med noderne, som han selv vil, mens de ældre mestre havde måttet gøre, som noderne bød dem. I en af Luthers bordtaler er Josquins musik på overraskende måde bragt i forbindelse med nerven i Luthers teologi: forkyndelsen af evangeliets frihed overfor lovens lukkethed og bundethed. Luther skal have sagt - idet der lige erindres om at Josquin er en katolsk kompo-

nist:

> *Was* lex *ist, gett nicht von stad; was* euangelium *ist, dass gett von stadt.* Sic Deus prædicavit euangelium etiam per musicam, ut videtur in Iosquin, *des alles Composition frolich, willig, milde heraus fleust, ist nitt zwungen und gnedigt (= genötigt)* per regulas, sicut *des fincken gesang.*

Luther siger altså her, at hvad der er lov kommer ikke ud af stedet, men hvad der er evangelium strømmer afsted. Således har Gud da, for Luther at se, også prædiket evangeliet ved musikken, som man kan se det hos Josquin, hvis kompositioner ikke er bundne af regler og underkastet nødvendighed og tvang, men som flyder mildt og fornøjeligt afsted. Man kommer ikke uden om, at Luther her i et - genialt - glimt har forbundet Reformationens kerne med noget afgørende i musikkens inderste væsen. Læst ligefremt betyder Luthers udtalelse simpelthen, at lov og evangelium ikke er to modsatrettede teologiske begreber, men to forskellige dimensioner, af hvilke den ene er karakteriseret ved tvang og spærringer, den anden af bestandig bevægelse og forvandling. Forkyndelsen af denne nye frihed kan opleves, når den musik, der flyder afsted uden at være hæmmet af regler, opfattes i den rette ånd. Luther peger med dette udsagn langt ud over samtidens musik og mere eller mindre statiske opfattelse af dens teori - idet det lige for fuldstændighedens skyld om Josquins musik skal nævnes, at den ikke på nogen måde er præget af frihed i betydningen vilkårlighed.

Henvisninger: P o v l H a m b u r g e r : Musikens historie, 3.udg. København 1961, s.60; M a r t i n L u t h e r : Tischreden (i Weimarer Ausgabe) bd. II, s.11, nr.1258 *(Lex et euangelium)*

MELODIERNE

Hører vi altså en gregoriansk melodi og en sats af en Josquinmesse, har vi en - omend svag, bl.a. fordi den gregorianske sang undergik en gennemgribende revision i det 19. århundrede - fornemmelse af den kirkemusikalske horisont, reformatorerne befandt sig indenfor, da de stod overfor at skulle etablere en ny menighedssang. Det er i denne sammenhæng vigtigt, at man dengang ikke indenfor kirkemusikken kendte til at melodier blev sunget med ledsagende akkorder i orglet, således som det

er tilfældet i nutiden. Opfattelsen af komponisten var også anderledes: komponisten var ikke i første række den, der skrev melodien, men den, der lavede en særlig udsættelse af melodien (jfr. den latinske betydning af *compono*, sætte sammen). Melodierne selv har derimod i langt højere grad, end vi kender til det, været opfattet som på forhånd givne størrelser. Selvom der blev skrevet nye melodier på Reformationstiden, har det næppe ligget indenfor horisonten at skabe en ny menighedssang ved at udskifte alle melodier. Spørgsmålet var snarere, hvilken holdning til den givne traditionelle musik den nye evangeliske tro fordrede; altså: hvilke elementer i traditionens musik skulle man anvende?

Man har navnlig øst af tre kilder. For det første anvendtes en del gregorianske melodier i bunden form, altså hymner og sekvenser. For det andet inddrog man en række af de religiøse sange, som i katolsk tid havde været sunget på modersmålet ved særlige lejligheder, f.eks. som led i dyrkelsen af Jomfru Maria eller ved valfarter, pilgrimsrejser og ved påske- og pinsefest. Luther taler f.eks. om at der er mange gode sange både på latin og tysk i den katolske kirke. I Hans Thomissøns salmebog bærer det femte register denne titel: "Register paa de gamle sang, som haffue været brugt i Paffuedommet", efterfulgt af følgende forklaring:

> DIsse gamle Sang haffue wi ocsaa tilhobe samlet, til it Vidnisbyrd, om de fromme Christen, som leffuede for vor tid mit vdi den falske Lærdoms store blindhed oc vildfarelse, Paa det mand jo maa see, huor der haffuer alligeuel værit Guds folck, som haffue rettelige kient den Herre Jesum Christum, endog de saare vnderlig i samme kundskab ved Guds naade bleffue beholdne. Oc endog saadanne Danske sang brugtis icke megit i Kirckerne (Thi alle vraaer vaare i Paffuedommet fulde aff Latine sang, huilcket den menige Almue icke forstaa kunde) Dog bleffue de siungit for Dørre, oc vdi huse..

Den tredje og mest bemærkelsesværdige melodikilde, man øste af, var dog den verdslige folkesang. Man gik altså udenfor det traditionelt kirkemusikalske univers og begyndte at synge de evangeliske tekster på verdslige melodier. Således blev f.eks. melodien til kærlighedssangen "Wie schön leuchtet die Äugelein der Schönen und der Zarten mein" indført i kirken til teksten "Wie schön leuchtet der Morgenstern", og H e i n r i c h I s a a c s berømte "Isbruck (Innsbruck) ich muss dich

lassen" blev i slutningen af det 16.århundrede forsynet med teksten "O Welt, ich muss dich lassen" for derefter i første halvdel af det 17.århundrede at blive forbundet med "Nun ruhen alle Wälder". Denne brug af verdslige melodier skal man næppe opfatte som svarende til, at vi idag lod salmerne synge på populære vise-melodier. Grænsen mellem verdslig og kirkelig musik har næppe været opfattet så stærkt som i senere århundreder, hvortil kommer, at man kan spekulere på, hvilken opfattelse man dengang har haft af, hvad der udgør en melodis identitet; måske har teksten til melodien og den situation, den indgik i, i højere grad end i vore dage været en integreret del af en melodis karakteristika.

Det var inddragelsen af det verdslige melodistof i den evangeliske menighed, der havde fremtiden for sig. H e n r i k G l a h n påviser således, at mens det verdslige melodistof i første halvdel af det 16.århundrede udgør under en tiendedel af samtlige melodier, bliver der i århundredets anden halvdel tale om, at over halvdelen af melodierne er af verdslig herkomst. Denne tilvækst af verdslige melodier medførte samtidig, at salmemelodierne efterhånden blev præget af mere regulære, taktfaste (isometriske) rytmer, mens rytmen i den kirkemusik, reformatorerne havde som udgangspunkt, var meget mere kompliceret. Hører vi f.eks. en gregoriansk melodi, oplever man en fri, svævende rytme, således at det føles som en indespærring af melodien at indordne den under en taktfast puls. Selvom ingen af de tidlige reformatoriske melodier på nogen måde har en så irrationel rytme som de gregorianske melodier, finder man i en række af de tidlige melodiudsættelser en langt større rytmisk differentiering end i nutiden. Spørgsmålet om, hvorvidt disse komplicerede rytmer har været sunget af hele menigheden, er vanskeligt at besvare. Som eksempel på de særlige rytmer kan anføres den ene af versionerne i Den danske Koralbog af "Vor Gud han er så fast en borg", placeret overfor et par udsættelser fra det 16. og begyndelsen af det 17. århundrede.

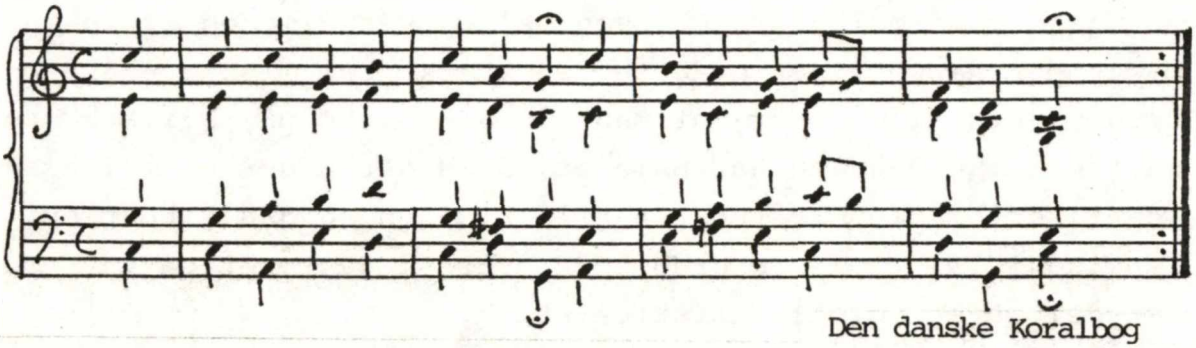

Den danske Koralbog

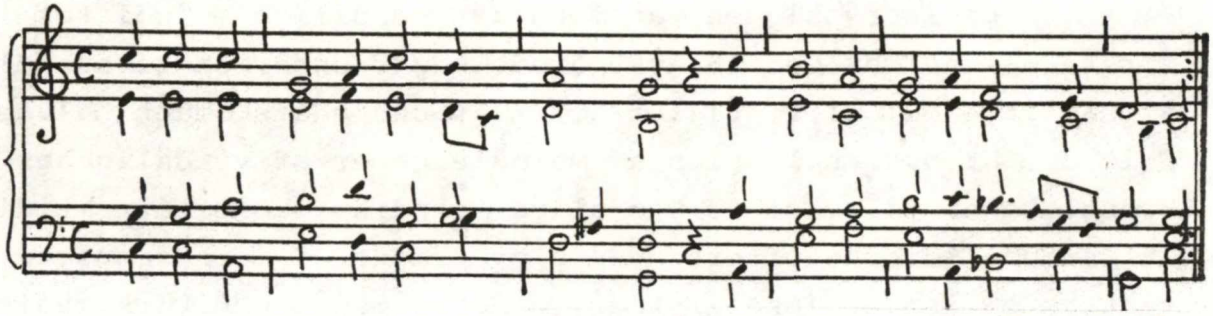

Melodiens ældste form, iflg.Thomas Laub:
Dansk Kirkesang 1918 (transponeret ned)

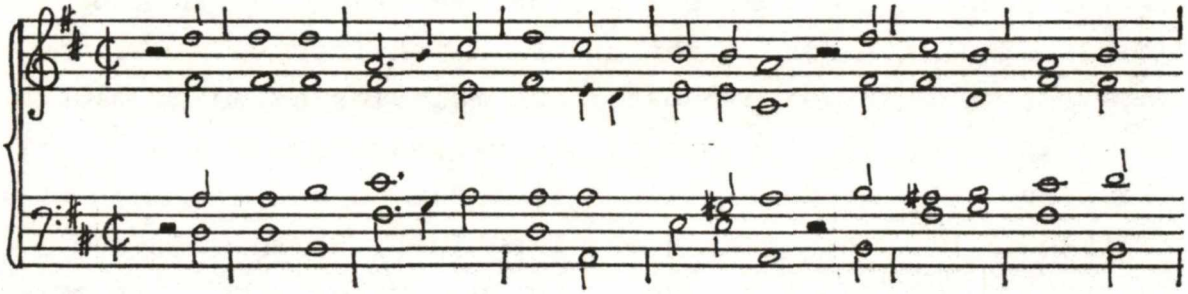

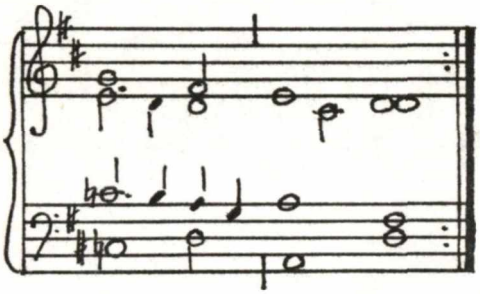

Hans Leo Hasslers koralbog 1608
(transponeret ned).

Spørgsmålet om hvorvidt det er Luther selv, som skulle have komponeret denne melodi - således som man har ment i ældre tradition, men bestridt i nyere forskning - lader sig næppe besvare. Læser man imidlertid Hermann Aberts gennemgang af denne melodis forhold til teksten, bliver man ihvertfald overbevist om, at det ikke på nogen måde er usandsynligt, at Luther selv skulle være melodiens ophavsmand. Det er her igen vigtigt at erindre sig, at der ikke i samtiden forelå noget krav om kunstnerisk originalitet (Luthers førnævnte udsagn om Josquin er ikke typisk, men skal næppe heller opfattes som en fremhævelse af originalitet), men kun en fordring om at udnytte det givne på rette måde. Betragter man melodien til "Af dybsens nød" *(De profundis)*, hvis komponist også er ukendt, i forhold til et par tidligere kirkemusikalske værker, genfindes den indledende melodivending, som særlig giver salmemelodien dens karakter, i ældre værker. Josquin har den samme vending og i Johannes Ockeghems (ca.1430 - 1495) "Missa Mi-Mi" indledes hver af de fem satser med ned- og opadgående kvint-bevægelse i den underste stemme. Det betyder ikke, at den reformatoriske melodi bevidst har lånt fra tidligere komponister, men snarere, at den har udnyttet traditionens over-personlige melodi-formler.

Man kan i dette eksempel hæfte sig ved, at selve melodien til "Af dybsens nød" i den anden version ligger i mellemstemmen, tenoren (af *teneo*, altså den stemme, der holder melodien), mens den senere hos Hassler placeres i den øverste stemme, diskanten.

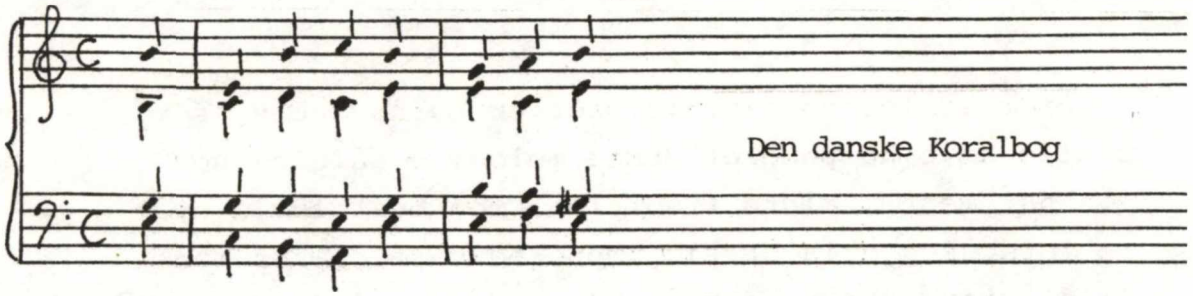

Den danske Koralbog

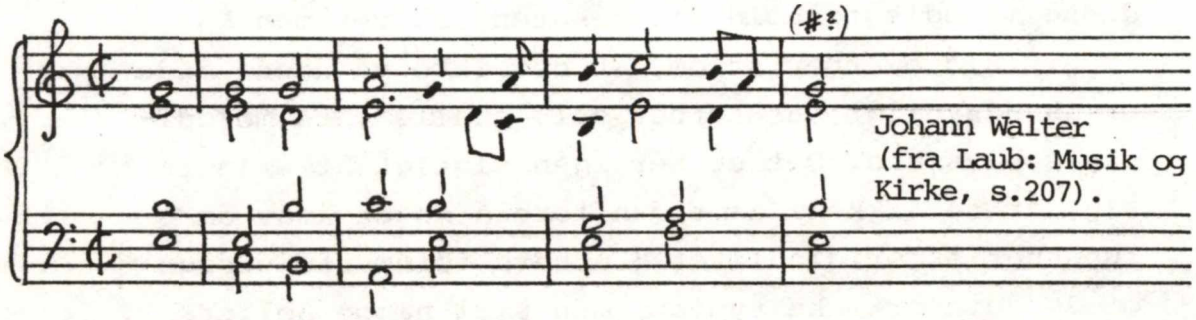

Johann Walter
(fra Laub: Musik og
Kirke, s.207).

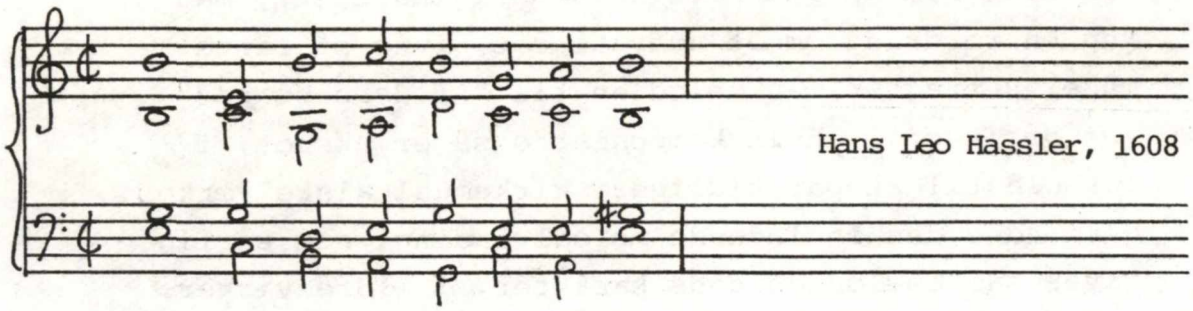

Hans Leo Hassler, 1608

Josquin des Pres (efter Reese:
Music in the Renaissance, s.675)

Johannes Ockeghem: Missa Mi-Mi (sanctus)

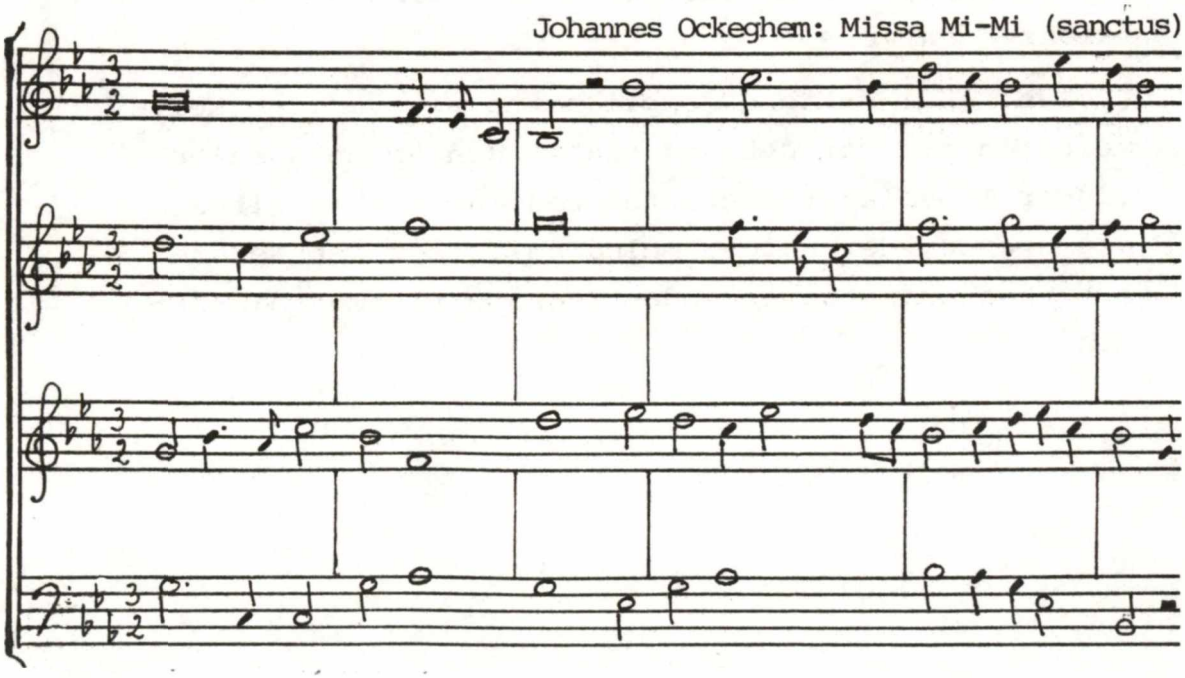

En skrivemåde, hvor der både over og under en melodi sættes en række stemmer, var et af de forhold ved musikken, som fascinerede Luther allermest. Han skriver i 1538, at der findes intet mere sælsomt end en sådan sang, der er smykket med mange stemmer. Når de andre stemmer spiller og springer omkring melodien og smykker og pynter den, siger han, er det, som om den føres ind i en himmelsk runddans:

> Wo aber die natürliche Musica durch die Kunst gescherfft und poliert wird, da sihet und erkennet man erst zum teil (denn gentzlich kans nicht begreiffen noch verstanden werden) mit grosser verwunderung die grosse und volkomene weisheit Gottes in seinem wunderbarlichen werck der Musica, in welcher vor allem das seltzam und wol zu verwundern ist, das einer eine schlechte weise oder Tenor (wie es die Musici heissen) her singet, neben welcher drey, vier oder fünff andere stimmen auch gesungen werden die umb solche schlechte weise oder Tenor, gleich als mit jauchtzen gerings herumbher, umb solchen Tenor spielen und springen und mit mancherley art und klang dieselbige weise wunderbarlich zieren und schmücken und gleich wie einen himlischen Tantzreien füren. Also das die jenigen, so solches ein wenig verstehen und dadurch bewegt werden, sich des hefftig verwundern müssen und meinen, das nichts seltzamers in der Welt sey, denn ein solcher Gesang mit viel stimmen geschmückt.
>
> (overs. Johann Walter)

Melodierne er således nok blevet foredraget på tre måder: Dels er de blevet sunget af menigheden enstemmigt, dels er de blevet foredraget i en polyfon udsættelse af et kor (udelukkende bestående af drenge- og herrestemmer) som regel med melodien i tenoren, og dels er de blevet spillet solo på orglet. I løbet af det 16. århundrede blev melodien flyttet op i diskanten - først i en reformert samling fra 1565, dernæst i en tysk samling fra 1586, og derefter fortsætter denne tendens, som vi har set i Hasslers koralbog fra 1608. I begyndelsen af det 17.århundrede træder orglet så til som ledsageinstrument, mens det oprindelige soloorgelspil i løbet af det 16. århundrede udvikler sig til en selvstændig genre: orgelkoralen.

Henvisninger: T h o m a s L a u b : Musik og kirke, Kbh. 1920, s.58ff; H a n s T h o m i s s ø n, op.cit. Register V; H e n r i k G l a h n : Om Reformationstidens Salmemelodier

og deres Rytme, Dansk Kirkesangs Aarsskrift 1947, s.51 - 68; H e r m a n n A b e r t : Luther und die Musik, Gesammelte Schriften und Vorträge, Halle 1929, s.103-119; M a r t i n L u t h e r Musicae studiosis, Weimarer Ausgabe, bd.50, s. 368 - 374; G u s t a v R e e s e : Music in the Renaissance, London 1954, s.675; E r i k A b r a h a m s e n : Af salmesangens historie, Meloditillæg til "Salmebog for kirke og hjem", Kbh 1945, s.7 - 16; K a r l H. W ö r n e r : Geschichte der Musik, Göttingen 1954, s.84 - 85.
Yderligere litteratur: E r i k A b r a h a m s e n :Liturgisk musik i den danske Kirke efter Reformationen, Kbh.1919; S ø r e n S ø r e n s e n : Kirkens liturgi, Kbh.1969; N. N u t z h o r n : Den danske Salmesangs historie I-II, Kbh.1913; H e n r i k G l a h n : Melodistudier til den lutherske salmesangs historie fra 1524 til ca.1600, Kbh.1954; E r i k A. N i e l s e n: "Den allerlifligste Musica", Teologi og æstetik i Hans Thomissøns salmebog 1569, i Dansk kirkesangs årsskrift 1969 - 70.

REFORMATION OG MUSIK

Reformationen har altså ikke medført, at lægfolket for første gang begyndte at synge salmer på modersmålet, men at menighedens fælles salmesang nu blev en uundværlig del af gudstjenesten. Reformatorernes problem i forbindelse med gudstjenesten var ikke: hvordan skaber vi en ny gudstjeneste? men: hvordan former vi den overleverede messe efter at det rene evangelium er begyndt at lyde? Og her var for salmernes vedkommende svaret, at man udskiftede de latinske messeled med modersmålssalmerne. Salmerne blev nu en del af gudstjenestens grundstruktur, således som Luther giver eksempler på det - og fra hans side er redegørelser for gudstjenesten kun ment som eksempler - i "Deutsche Messe".

Det afgørende nye er imidlertid, at den musikalske udfoldelse ved gudstjenesten nu blev set under en helt ny synsvinkel. Hans Thomissøn skriver således om kirkesangen i katolsk tid:

> Oc der til met meentis saadan Chorsang oc skraalen i Kircker oc Kloster vnder Paffuedommit, at være en synderlig oc nødige Guds tieniste, ex opere operato (som de tale) det er, for den giorde giernings skyld, fordi de siunge saa megit, oc raabte saa høyt (som Baals Prester) meente de sig at teckis Gud: endog de huercke forstode huad de siunge, icke heller vaar hiertet der hoss, icke Troen, icke Guds befalning, icke nogen deris Nestis opbyggelse...

Det helt væsentlige er altså, at salmesangen nu ikke læn-

gere skal betragtes som et middel til at påvirke Gud. I dette synspunkt ligger der en tendens til at fratage musikken en religiøs funktion, men synspunktet medførte ikke, at musikken blev betragtet som noget udelukkende verdsligt. Vi har ihvertfald hos Luther og Walter set, at efter at musikken ikke længere betragtes som noget religiøst middel, får den tilkendt en endnu højere religiøs betydning som Guds særlige gave. Der ligger altså i de reformatoriske udsagn om musik både en tendens til at fratage musikken religiøs betydning: den fjernes fra en sammenhæng, hvor den religiøse bevægelse går nedefra og op, og til at opfatte den religiøst på et højere niveau: som led i bevægelsen oppefra og ned.

Melodierne har for reformationens udbredelse betydet, at den enkelte fik en helt ny mulighed for at tilegne sig kristendommen. Man må forestille sig, at når den enkelte har taget en salmebog som f.eks. Hans Thomissøns i hånden, har han stået med en nøgle, der gav ham adgang til at få del i menighedsfællesskabet, i gudstjenestens samlede forløb, i den bibelhistoriske sammenhæng, i den reformatoriske lære, og endda - hvis vi skal tage de særprægede *kalendarier*, som man finder i de danske salmebøger fra det 16.århundrede, med - i årets rytme og verdens orden. Betragtet musikalsk kan man sige, at reformationstiden har medført, at musikkens evne til at bevæge og musikkens evne til at stifte fællesskab særlig er blevet fremhævet.

I Fortalen til Hans Thomissøns salmebog læser man:

> Guds ord er i sig selff den allerliffligste Musica, som giffuer trøst oc liff mit i dødsens nød, oc rettelige kand fryde hiertet: Men naar der kommer en sød oc lifflige sang oc Melodie der til (som er ocsaa Guds synderlig gaffue) da faar denne Sang en ny krafft, oc gaar dybere ind i hiertet, saa at Texten, som er saa gaat som Sangens Siel, rører hiertet meer, oc glemmis icke lettelig.

Det ejendommelige ved denne passage er ikke blot den særlige fremhævelse af musikkens evne til at bevæge hjertet; det mest ejendommelige er, at musikken - på grund af det omfattende begreb om *musica* i samtiden - kan bruges som prædikat til Guds ord; i dette dobbelte syn på forholdet

mellem religion og musik i reformationstiden ligger, som det flere gange er blevet fremhævet, tendenser, der foregriber holdningen til musik helt frem til vor egen tid.

Brodersens Troens rare Klenodie

ET TILLÆG TIL ARTIKLEN I FORRIGE AARGANG.

VED JOHANNES GRUBB

I Hymnologiske Meddelelser 5.Aargang p.171 ff. blev det paavist, at Titelbladet paa den os bekendte 1739-Udgave af Brorsons Troens rare Klenodie, der angiver, at Bogen er "bekostet", d.v.s. udgivet af Fr.Chr.Mumme, ikke er det oprindelige, men at Bogen i Virkeligheden - i samme Aar - er trykt og udgivet af E.H.Berling med et andet Titelblad, og kort Tid derefter overdraget til Mumme, der gav den nyt Titelblad, solgte den, og i de følgende Aar blev Forlægger ogsaa for en Række senere Udgaver.

Det Berlingske Kapitel af 1739-Klenodiets Historie har imidlertid en Forhistorie, som Sognepræst Urban Schrøder i Varnæs har været saa venlig at gøre mig opmærksom paa. Forhistorien fremgaar af et Brev fra Berling, som er fundet frem af Bibliotekar Ingrid Bentzen og citeret i hendes Artikel i Det kgl. Biblioteks Aarbog Fund og Forskning XXI, 1974 p.71 - 80, "En advarsel til Københavns bogtrykkere".

Artiklen beretter om Fundet af nævnte "Advarsel", som er udstedt af det seks Mand store "General Kirke Inspections Collegium", der blev oprettet af Christian VI ved Patent af 1-10-1737, og hvis Opgave bl.a. var at "have Opsigt med alle Theologiske og Religionen...anrørende Skrifters Censur" - vel at mærke en Opsigt, som gav Collegiet Myndighed til end- og at underkende en ved den ordinære Censur opnaaet Approbation.

For rettelig at kunne opfylde den tildelte Opgave paalag-

de Collegiet ved Brev af 27-9-1738 Københavns Borgmester og Politimester Erik Jensen Torm at indkalde Stadens Bogtrykkere og give dem omtalte "Advarsel", et Paalæg om ikke at trykke "nogen Theologisk eller til Theologiske Materier sigtende Bog eller Piece" uden forudgaaende Anmeldelse til Collegiet og Godkendelse fra dette. Allerede 30-9 indkaldte nævnte Borgmester og Politimester Bogtrykkerne og fik deres Underskrifter paa, at de "a dato i alle maader hørsommeligt" vilde holde sig Ordren efterrettelig, og endnu samme Dag meddelte han i Brev til Collegiet, at Bogtrykkerne havde faaet Underretning om Collegiets Krav og havde forpligtet sig til at efterleve det.

En Følge af "Advarslen" er et Brev fra Berling, som Ingrid Bentzen har fundet i Rigsarkivet (Generalkirkeinspektionskollegiet,1737 - 53. Uprotokollerede Breve og diverse Dokumenter). I Brevet, dateret 12-1-1739, andrager Berling først om Tilladelse til at trykke "en beqvem Haand-Bibel" og "den aanderige Johan Arndts saa kaldede Sande Christendom" og fortsætter saaledes: "Fremdeles haver jeg tillige hermed skullet mælde, om Provst Brodersøns (i Fund og Forskning staar fejlagtigt Broder*sens*) aandelige Psalmer, som tilforn ere trykte i Flensborg, og nu i mit Officin skeet Begiering at faae Samme atter oplagte og trykte, kand tillades at forfærdiges?"

Ingrid Bentzen skriver, at det af nævnte Collegiums Forhandlingsprotokol ikke fremgaar, at Berlings Andragende har været drøftet. Men hun formoder, at Berling med Hensyn til de to første Poster har faaet Afslag, eftersom Arndts Bog udkom 1739, trykt i Vaisenhuset, og Høpffner faa Maaneder i Forvejen (23-9-1738) ikke havde opnaaet Tilladelse til at "oplegge C 4 Bibel in Folio med Sindbilleder".

Om den tredie Post: Provst Brodersøns aandelige Psalmer skriver Ingrid Bentzen, at

> "det må være Brorsons "Troens rare Klenodie i nogle aandelige Sange forestillet", som udkom i 1739 med M.Wøldikes imprimatur, bekostet af "Frantz Christian Mumme, Boghandleren paa Børsen", men uden bogtrykkerangivelse. Når Berling skriver, at salmerne tilforn er trykt i Flensborg, hentydes der antagelig til Brorsons små salmehefter, hvoraf nogle udkom i Tønder. Disse hefter er, som bekendt, grundstammen i "Troens rare Klenodie". Ellers må der være tale om en nu ukendt og ikke bevaret Flensborg-udgave af "Troens rare Klenodie"."

Først maa det konstateres, at den i forrige Artikel formodede Mulighed for, at Berling kunde have optrykt en tidligere Udgave af *Brodersens* Troens rare Klenodie *uden at vide*, at Stiftsprovst *Brorson* i Ribe var Bogens Forfatter, næppe kan holde Stik. Ganske vist skriver Berling ikke Stiftsprovst, men Provst i sit ellers i alle Maader omhyggelige og velformede Brev - men alligevel!

Derefter maa man spørge, hvad vi kan lære af dette Brev, naar det sammenholdes med vor nyerhvervede Viden om, at Berling faktisk baade trykte og udgav "Brodersens aandelige Psalmer" med Titlen "Troens rare Klenodie i aandelige Psalmer forestillet", den Bog vi nu, efter at Mumme havde givet den nyt Titelblad, kender som "Troens Rare Klenodie, i nogle Aandelige Sange forestillet af Hans Adolph Brorson. Kiøbenhavn 1739".

Henvisningen til Flensborg-Tryk er i og for sig ikke saa overraskende. Provst P.Otzen fremdrog for en Del Aar siden en haandskreven Samling med 30 Salmer, hvoraf 19 af Brorson. (Povl Otzen: Nogle hidtil utrykte Vers af Brorson, 1950). I dens Indholdsfortegnelse findes følgende Notits: "In Flensburg sind einige andere von H. Hans Adolph Brorsöns gedruckt doch ohne sein vorwissen, daher selbige sehr vitieuse sein sollen." (Her citeret efter P.Diderichsen i Danske Studier 1963 p.5. Hejselbjerg Paulsen skriver i sin Disputats p.326 "Brorsøn Gesänge", medens Otzen selv i anførte Skrift p.3 i Citatform kun bringer - og alene i Oversættelse - Ordene: "dog uden hans vidende og meget fejlfuldt".)

Hejselbjerg Paulsen søger i Disputatsen (p.322-329) at sandsynliggøre, at de seks Hefter, der paa Titelbladene har Claus eller Hans Christian Kiesby og Tønder som Oprindelsesangivelse, er trykt i Flensborg, og at de tre, som paa Titelbladene angiver Tønder som Udgivelsesby og Vaisenhuset (sammesteds) som Trykkested og Forlag, maa være Eftertryk efter en samlet Klenodieudgave, som altsaa maatte have foreligget, da disse Hefter blev trykt i 1735. Uden dog at faa Tilslutning hverken af Malling eller Diderichsen i de i forrige Artikel omtalte Afhandlinger. Tværtimod! Dette Spørgsmaal skal dog ikke diskuteres her.

Vi vil i Stedet forsøge at se, hvordan Berlings Brev (som var ukendt for baade Hejselbjerg Paulsen, Malling og Diderichsen, da de skrev) umiddelbart maa forstaas.

Først maa man gøre sig klart, at det, Berling skriver om at trykke Brodersøns aandelige Psalmer, ikke er løst henkastede Bemærkninger i et Brev til en Ven om de Planer, han tumler med, men et Led i en formfuld Ansøgning til de "Höy-Velbaarne Höyædle og Velbaarne, Velædle og Höyærværdige Samtlige Hans Kongl. Majestæts Tilforordnede General Kirke-Inspectores" fra disses "underdanigste Tiener Ernst Henrich Berling". I en saadan Skrivelse vil man ikke vente at finde skødesløse og upræcise Angivelser af, hvad det er, Berling ønsker at trykke, hverken med Hensyn til Omfang eller tidligere Trykkested.

Snarest vil den Læser, som møder Brevet uden forudfattede Meninger tro, at Berlings paatænkte Udgivelse er et Optryk af en hel Bog - sandsynligvis med Titlen "Aandelige Psalmer" - , som tidligere har været trykt i Flensborg. En saadan kender man imidlertid ikke noget til i vore Dage.

Vil man derfor udfra Kendskab til foreliggende Tryk forsøge, om Berlings Ord kan have Relation til de os bekendte tolv Salmehefter i de nu existerende eller andre - tidligere eller senere - Tryk af samme, og desuden regner med, at Berling ikke kan have haft lumske Planer om uden Forlov at trykke mere, end Andragendet omtaler, nødes man til at antage:

1. At der har existeret flere Hefter end de bevarede, eftersom det af Berling trykte Klenodie jo udover de tolv Hefters 192 Salmer indeholder 67 nye Salmer af Hans Adolph Brorson og 2 af Niels Brorson (Tallene iflg. Arlaud).

2. At de alle har foreligget i Flensborgtryk.

Begge Dele er vel mulige. Formodningen om et eller flere forsvundne Hefter har heller ikke været Forskningen fremmed, og Hypothesen om Flensborgtryk indgaar som nævnt i Hejselbjerg Paulsens Konstruktioner.

Men desværre svæver altsaa baade de samlede "Aandelige Psalmer", trykt i Flensborg før 1739, og Formodningen om, at der har foreligget Flensborgtryk af samtlige tolv kendte Hefter + eet eller flere nu ukendte, temmelig frit i Luften. Men vil man tage Standpunkt, har man nok kun Valget mellem disse to Forklaringer. Mon ikke den sidste er den mest "luftige"?

Maaske vilde nogen indvende, at Berling senere kunde have indsendt og faaet godkendt et nyt Andragende om at maatte trykke en *forøget* Udgave, som han derefter trykte. Det føl-

gende vil dog vise, at Tiden til alt dette er saa knap, at denne Forklaring bliver yderst usandsynlig.

Berlings Brev synes altsaa at støtte Formodningen om, at det fuldstændige "Troens rare Klenodie" (maaske med en anden Titel) har været trykt en Gang før 1739, og da i Flensborg, men kan naturligvis ikke bruges som Bevis for, hvornaar det er sket, endsige for at det var i 1730.

"KLENODIET" I MUMMES BOD PAA BØRSEN.

Som Berlings Brev bragte en Art Forspil til Berlings Trykning og Udgivelse af Klenodiet, og Boglisten i Brochmands Huspostil sammenholdt med Mummes Katalog kastede Lys over Klenodiets videre Skæbne, kan yderligere en nyfunden Kilde fortælle en Del om, hvordan Salget af Klenodiet forløb.

Et lykkeligt Tilfælde førte til Opdagelsen af, at der er bevaret nogle Regnskabsbøger for Mummes Boghandel fra Aarene 1737-46 og 1756-59. Disse findes i Københavns Stadsarkiv, godt gemt i den Schubotheske Boghandels Arkiv, uden at Mummes Navn er anført, hverken i Bøgerne eller i Arkivets Registrering. (Efter Mumme og hans Enke fik Boghandelen flere forskellige Indehavere, og i 1795 blev Johann Jürgen Schubothe, der 1775 var kommet i Lære i Boghandelen, dens Indehaver. Schubothes Boghandel forblev paa Børsen indtil 1856 - som den sidste Boghandel der.)

Regnskabsbogen 1737-46 indeholder - saa vidt man kan se - omhyggeligt førte Lister med Anførelse af hver Dags Bogsalg, med Angivelse af baade Forfatter, Titel, Format og Beløb.

Hvornaar Mumme har overtaget Klenodiet fra Berling, giver Regnskabsbogen ikke direkte Besked om, men da første Indførsel af Brorson findes under 1-8-1739, tør man nok antage, at Overtagelsen er sket umiddelbart forinden.

Prisen var 2 M. 2 Sk. for uindbundne Exemplarer, og dem er der solgt flest af. For indbundne opføres lidt forskellige Priser: 3 M., 3 M. 2 Sk., 3 M. 4 Sk. Om Forskellen skyldes forskellig Indbinding eller maaske Rabat, lader sig næppe opklare. Indførslen 28-8: "Band zu Brodersen 1 M 4 Sk." maa vel tydes som en besørget Indbinding af et Exemplar, som Kunden havde købt i uindbunden Stand.

Salget gik støt; der er ikke en Hverdag i August uden Brorson-Salg, og ved Udgangen af Maaneden var der solgt 196 Exem-

plarer. 12-8 møder man første Gang en Post paa 11 Exemplarer for 3 R. 4 M. 4 Sk., efter det vist nu helt uddøde 11/10 Rabatsystem, d.v.s. at man betalte for 10, men fik 11 Exemplarer. Septembers Salg blev paa 113, og videre frem finder man med korte Mellemrum Klenodiet mellem de mange andre Bøger paa Listerne. Ved Aarets Udgang var Tallet naaet op paa 506. Derefter blev Tempoet lidt svagere, men den 30.Juni var der dog i alt solgt 727 Exemplarer. Maaske endda flere, da meget tyder paa, at Salg paa Kredit ikke er ført paa Listen.

En Del af Oplaget var trykt paa det fine Skrivpapir - formodentlig en meget lille Del. I al Fald var af de 727 Exemplarer, som er ført paa Listen indtil 30. Juni 1740, kun to paa "Schreib Pappier". Men Prisen for denne Luxus var da ogsaa hele 5 M.

Bogen er for Mumme aabenbart blevet en solid "Brødartikel", som det hedder (eller hed?) i Fagsproget. Dette fremgaar da ogsaa af, at han i mange Aar derefter stadig udsendte nye Udgaver af den.

Klenodiet er med meget faa Undtagelser opført som "Brorsons Salmer" (uden P !). Dog skrives der i August d.21. Brodersøns Psalmer og d.31.Brodersons Psalmer. I September d.14. Brorsons Psalmer, d.19. og 28. Brodersøns Salmer, og d.11. Brorsons rare Klenodie, men dette er ogsaa den eneste Gang i 1739, at denne (nogenlunde) rigtige Titel er brugt i Regnskabet. Hermed bekræftes altsaa, hvad man fra andre Kilder vidste, at en Række Former af Navnet har været brugt mellem hinanden: Brodersen, Brodersøn, Broderson, Brorson.

Som sagt finder man fra 1-8-1739 og lige til Regnskabsbogens Slutning 1746 støt og stadig Klenodiet (med forskellige Betegnelser) paa Listerne; en gennemført Optælling vilde være et stort, men ret unyttigt Arbejde, omend det maatte kunne give en Forestilling om, hvor stort det Berling-Mummeske Oplag har været. Der kan dog være Grund til at notere enkelte Ting, som er faldet i Øjnene ved en Gennembladning: 1. og 26-1-1740 skrives Brorsøns Salmer (endnu en Navneform foruden de i 1739-Regnskabet forekommende), 22-9-1742 1 Brorsons Salmer NB zu Haus 2 M. 2 Sk. og 26-9-1742 4 Brorsons Salmer von Haus 1 R. 2 M. 8 Sk. (Betydningen af disse Tilføjelser er ikke opklaret).

2-5-1744 skrives 2 Brorsons Salmebog 4 M. 4 Sk. og 1-6-1746 11 Brorsons Salmebog 3 R. 3 M. (er de 4 Sk. glemt?). Betegnelsen Brorsons (P)Salmebog er ogsaa omtalt i den tidligere Artikel p.181 som forekommende to Steder ved Auktionen efter Mummes Enkes Død. Der som her maa det være en i daglig Tale brugt Betegnelse for Troens rare Klenodie.

16-3-1744 sælges 20 Brorson-Tillæg 8° for 1 R. 1 M. 4 Sk. (Mon det ikke i Virkeligheden har været 22 efter det førnævnte 11/10 Princip?). Dette er Tillægget i 1742-Udgaven, som iflg. et Avertissement i Kiøbenhavns Post-Rytter for 12-10-1742 (aftrykt i Arlauds Brorson-Udgave p.334) "a parte kand kiøbes af dem, som allerede have bemeldte Psalmebog af forrige Oplag, f. 6 sk. Danske". (Det bemærkes, at ogsaa her skrives Psalmebog, i Avertissementets Begyndelse Brorsens Psalmebog - med endnu en ny Navneform foruden de foran opregnede fem).

Da hverken Arlauds Udgave fra 1867 eller Kiøbenhavns Post-Rytter for 1742 kan paaregnes at være almindeligt udbredt i 1977, skal ogsaa Slutningen af Avertissementet citeres her: "Liebhavernes store Mængde haver hidindtil vidnet til HErrens Priis om Bogens Velsignelse, men da nogle have meent, fordi de havde kiøbt den nyeste Allernaadigste anordnede Kirke-Psalmebog, at finde alle velbemeldte Bispens Psalmer deri, da tilkiende gives Publico, at denne Psalmebog indeholder 280 Psalmer, heraf ere kun 88 indførte i Kirke-Psalmebogen". (Ingen Læser af H.M. vil være i Tvivl om, at den nyeste Kirke-Psalmebog er Pontoppidans, som udkom 1740 og 1742 - og senere).

Det vil af Citaterne fra Mummes Regnskab ses, at Prisen paa baade 1739- og 1742-Udgaven (paa almindeligt Trykpapir) var 2 M. 2 Sk. (i Avertissementet for 1742-Udgavens Vedkommende udtrykt som 34 Sk.). Mummes Pris paa 1739-Udgaven har da næppe været nedsat Pris i Forhold til Berlings, som vi desværre ikke kender.

Mummes Regnskabsbog 1756-59 er ikke undersøgt, da den jo ikke kan have nogen Betydning for 1739-Klenodiets Historie. Det tør ikke paa Forhaand udelukkes, at man deri kunde finde Holdepunkter for Datering af en eller flere af de senere Udgaver, som mangler Aarstal.

I Schubothes Arkiv findes ogsaa en Mumme-Kladdebog for

1737-43, hvori Salg og Køb paa Kredit (Soll - Haben. d.v.s. Debet - Credit) er indført, og siden udstreget efterhaanden som det paagældende Skyldforhold er blevet afviklet. Berlings Navn forekommer mangfoldige Gange deri, baade som Leverandør og Køber af Bøger.

Mummes Regnskabsbøger synes at være ganske oversete af den hidtidige Brorson-Forskning. Meget er der nok ikke at hente der, men de indgaar dog som et ganske interessant Led i 1739-Klenodiets Historie, som den er ridset op i denne og den tidligere Artikel: Berlings Andragende - hans Trykning og Udgivelse af Bogen - Overdragelsen snart efter til Mumme - Mummes Udskiftning af Titelblad og Salg af den, før og efter Udskiftningen var sket.

Den nye Udgave af 1742 synes at være forberedt og færdiggjort saa betids, at der ikke mellem de to Udgaver er opstaaet en Periode, hvor Bogen var udsolgt.

1739-Klenodiet fik som vist baade Berling og Mumme som Forlægger - en ad Gangen. To Aar senere knyttes deres Navne i Forening til en meget stor Bogudgivelse, Scrivers Siæle-Skat. Paa den Berlingske Bogliste, som blev aftrykt i H.M. 5.Aarg. p.172, og som efter det foregaaende kan dateres til senest Sommeren - allersenest Juli - 1739, vil man forneden se, at "Scrivers Siele-Skat under Prænumeration med det første" bliver "begyndt at trykkes". Trykt blev den da ogsaa, et Kæmpeværk paa to Bind i Kvartformat med lige ved 2700 Sider, men først i 1741 lykkedes det at faa Tome I, og 1742 Tome II fra Haanden. I første Tome bringes da ogsaa en Undskyldning for, at det har varet saa længe, med følgende Ord: "I det øvrige vilde Liebhaberne ikke fortrydelig optage, at man den bestemte Tiid ikke har kundet præstere, hvilket den stoere U-mage, som man imod Forhaabning dermed haver haft, har foraarsaget." Hvori U-magen - som vel kan oversættes til Besværlighederne - har bestaaet, siges ikke, men mon ikke økonomiske Problemer har indgaaet deri, saaledes at Berling for at gennemføre det store Projekt har været nødt til at søge finansiel Bistand hos Mumme. I al Fald er det oprindeligt Berlingske Foretagende endt som en Fællesudgivelse ved Berling og Mumme, hvilket klarest udtrykkes paa anden Tomes Titelblad saaledes: "Bekostet af begge Forlæg-

gerne Frantz Christian Mumme, Boghandler og Ernst Henrich Berling, Bogtrykker". Paa første Tome staar: "Trykt hos Ernst Henrich Berling, og findes hos hannem saavel som hos Frantz Christian Mumme, Boghandler paa Børsen, til Kiøbs". Maaske kan man af den forskellige Formulering slutte, at Berlings Kvaler med Værket først efter Afslutningen af første Halvdel er blevet saa alvorlige, at han har maattet indgaa reelt Kompagniskab om Siæle-Skatten med Mumme for at naa til Ende med Udgivelsen.

Iøvrigt synes Berling og Mumme jævnthen at have været rede til at hjælpe hinanden, naar det kneb. I den ovenfor nævnte Kladdebog fra Mummes Boghandel 1737-43 ser man, at de i Begyndelsen af 1739 flere Gange har laant hinanden Penge.

20.Februar skriver Mumme, at han laante Berling i Dansk Courant 15 R. + 6 Specie-Ducater å 2 R. 2 M. 8 Sk. + ½ Louisdor (= 2 R.), og 27.Februar maatte Berling igen ty til Mumme, endda to Gange: først 20 R. og derefter 70 R. Men 1. April var det Berling, der laante Mumme Penge, ogsaa her i to Portioner: 50 R. + 10 R.

Et Laan maa der vel ogsaa være Tale om, naar Mumme 20. Marts 1739 indfører:

H. Berling

Gab mir in Banco Zetteln 150 R.

og nedenunder (som ved de førnævnte Poster): ist abgerechnet.

Men den Regnskabsbog, hvori Købet af Klenodie-Oplaget har været indført, er desværre ikke bevaret. Prisen og det nøjagtige Tidspunkt vil nok for stedse forblive Berlings og Mummes Hemmelighed.

EFTERSKRIFT - OM BOGENS TITLER.

I Efterskrift til den tidligere Artikel rejstes Spørgsmaalet, hvorfor *Mumme* paa det nye Titelblad, han forsynede Berlings Klenodieudgave med, skrev *"Troens Rare Klenodie, i nogle Aandelige Sange forestillet"* i Stedet for den Titel, Berling havde brugt: *"Troens rare Klenodie i aandelige Psalmer forestillet"*. Her et Forsøg paa en Løsning.

Muligvis kan Ordet "nogle" være indføjet med det dobbelte Formaal dels at undgaa det lidt uskønne Hiat *i - aa*, dels

for at opnaa en bedre Ordrytme, og hvis dette er rigtigt, kan der næppe være Tvivl om, at det ogsaa skyldes klanglige Hensyn, naar *"Psalmer"* er udskiftet med *"Sange"*.

Dersom denne Formodning skulde være rigtig, behøver man ikke at mistænke Mumme for at have ændret Titlen af forretningsmæssige Grunde. En saadan Sprogfornemmelse kan han ikke have været i Besiddelse af - han skrev tilmed Tysk i sine Regnskabsbøger. Ophavsmanden kan da ikke være nogen anden end Brorson selv. Men en overbevisende Forklaring bliver nok vanskelig at finde.

Lettere forklarligt vil det være, hvis *Berling* (eller Brorson) ved Optryk af en (hypothetisk) Flensborg-Udgave med Titlen *"Aandelige Psalmer"* har foretrukket at kalde Bogen *"Troens rare Klenodie i aandelige Psalmer forestillet"*.

Blandt Tidens opbyggelige Litteratur finder man talrige Titler, som selv vore Dages drevne Forfattere af Reklamer og Slogans ikke vilde behøve at skamme sig over at have fundet paa. Exempelvis: Sjæleskat, De troendes aandelige Skatkammer, Den aandelige Hovednøgle til Himmelens Dør, Himmelske Haveselskab, Sjælens aandelige Forraad afdelt udi fjorten Spisekamre. I Konkurrence med disse og lignende fantasifulde Paafund falder en Titel som *"Aandelige Psalmer"* unægtelig noget mat ud. Intet Under, hvis Berling, Bogens nye Forlægger, eller Brorson selv eller maaske begge i Forening har forsøgt at finde en anden Benævnelse, som bedre kunde hævde sig i Mangfoldigheden.

Den valgte Titel *"Troens rare Klenodie i aandelige Psalmer forestillet"* tør nok kaldes et lykkeligt Fund. Den siger tydeligt, hvad Bogen indeholder, og har samtidig uden Tvivl formaaet at gøre sig bemærket blandt overdaadige Titler som ovennævnte, hvad der næppe har været uden Andel i, at Bogens Udbredelse blev saa stor, som den blev. Dertil kommer - hvad maaske vi mere end Samtiden paaskønner - at den er helt fri for den Smagløshed, som præger mange af de andre. Paa den anden Side kan man vist ikke regne med, at Ordene "Troens rare Klenodie" for den Tids Mennesker har haft den Klang af fin Poesi, som de har (faaet) i vore Øren.

Det skal dog tilsidst understreges, at saavel Flensborg-Udgaven som dens Titel "Aandelige Psalmer" indtil videre er

Hypotheser. Deres Sandsynlighed eller Usandsynlighed henstilles til Læsernes Overvejelse - og maaske Afgørelse.

En uheldig Trykfejl i den tidligere Artikel.
Omtrent midt paa p.179 staar "dette Brorson-Afsnit". I Manuskriptet stod "Brodersen-Afsnit" - hvad den opmærksomme Læser nok selv har indset. Alligevel vil en Rettelse af Fejlen blive paaskønnet af Forfatteren.

Ordspråk i nordisk psalm

NÅGRA ERINDRINGAR

AV HILMER WENTZ

Ordspråk är arvegods, värdefullt likt gammalt silver. I muntlig tradition har de bevarats från släkte till släkte. Omsider har de blivit upptecknade och traderats i skriftlig form och till sist i tryck. Folken har i ordspråken eller i korta kärnfulla ord givit uttryck åt sin livserfarenhet, sin vishet. Israel har sin Ordspråksbok och den kristna kyrkan har övertagit den. Syrak och Vishetens bok, som de grekiska judarna lät ingå i sin bibel och som återfinnes även i våra gamla kyrkobiblar, innehåller också en mängd ordspråk. Åtskilliga av våra gängse ordspråk härstammar från bibeln.

Att även Nordens folk älskat att uttrycka sig i ordspråkets kärnfulla stil framgår av bl.a. Havamal. Tegnér kände väl till denna skattkammare och låter i sin Fritiofs Saga gamle kung Bele frikostigt dela med sig av sin levnadsvishet i ordspråksartade vändningar. Och i sitt kända avskedstal till sina studenter liksom i sitt stora tal vid allmänna prästmötet i Växiö formar den vältalige professorn och biskopen ut minnesord av samma typ, vilka måste ha etsat sig in i åhörarnas minne.

Grundtvig, historiker lika väl som ordkonstnär, säger, att vi i ordspråken finner en kvarleva av "Modersmålets Fynd

og Herlighed". Han har därför också flitigt upptecknat vad han i den vägen fått höra och har brukat sitt material som underlag för folkpsykologiska studier. Han har därjämte flätat in åtskilligt härav i sin rika psalmproduktion.

Det är alls icke överraskande, att vi i den folkliga andaktslitteratur, som våra psalmböcker sen gammalt utgör, återfinner även ordspråk. Som sagt härstammar en del av dem direkt från bibeln.

En del, men endast en del, av det rika materialet skall det här erinras om.

De psalmböcker vi tar i betraktande är följande: vår gamla svenska av år 1695 (G.), den Wallinska av år 1819 (W.), vår nu gällande av år 1937 (S.), Landstads reviderade norska av år 1924 (L.), Nynorsk Salmebok av år 1925 (N.), Svensk psalmbok för den evangelisk lutherska kyrkan i Finland (F.), Den danske Salmebog av år 1953 (D.) och Sálmabok Föroya Fólks av år 1960 (Fär.). Islands Sálmabók til Kirkju- og Heimasöngs av år 1945 (I.).

Låt oss börja med det välkända "Morgonstund har guld i mund". Det har anor, från antikens Aurora, som var musernas vän. Det har som så många sitt rim, ett fäste som en knut på tråden.

Dess uppkomst är lätt att förklara: morgonrodnaden på österhimmelen, som ger sin livande guldglans. Avsikten är tydligen att mana till flit alltifrån den tidigaste timman på dagen. Grundtvig tar upp detta ordspråk i sin morgonpsalm "Morgenstund/ har Guld i Mund/ For natten Gud vi love". (D.698, N.654). I andra strofen talar han, den flitigt verksamme, om att ila till vårt arbete och i strof tre förklarar han: "Guld betyder Glæde". "Og glædelig er hver en Dag/ Som leves til Guds Velbehag,/ Om end vi måtte græde". Psalmen blir så en förkunnelse om Guds nåd, som är varje morgon ny och som kan skänka tröst i sorgen. Samma ljusa förtröstan möter oss hos den högt begåvade och synnerligen produktive isländske vigbiskopen Valdimar Briem. Han har blivit kallad Islands Gerok, därför att han likt den tyske prelaten har en sådan omfattande lyrisk produktion bakom sig, bl.a. ett stort verk med bibliska motiv. I nr 320 i I. slutar första strofen med dessa ord, i svensk tolkning så lydande: "Statt upp och gå, ty gull i mund/ dig giver varje morgonstund". På Färöar-

na kan man sjunga (Fär.386:3, 348:1) om huru fjäll och lid förgylles av morgonsolen. En märklig tillämpning av ordspråket ifråga göres i den isländska tolkningen av den kristliga dagvisan Den signade dag (S.424). I den isländska versionen (I.526:4) talas det om uppståndelsen och hurusom "ur graven stiger med gull i mund/ det skinande morgonblomstret". En daggfrisk morgon, kanske åsynen av "en fibbla i tunet", för att anföra ett isländskt ord, torde ha givit psalmens bearbetare inspirationen till denna strålande bild. Även Paulus har ju i det stora uppståndelsekapitlet, 1.Kor.15, en bild av den växt som spirar upp ur det i jorden begravda fröet.

Det gäller för oss alla att bruka dagen väl, både den innevarande dagen och hela levnadsdagen. I sin gammalmansresonnerande psalm för barn (G.330:4, W.342:4) inskärper Jesper Sveedberg: "Det läras bör, är drygt men tiden kort". Vi känner igen det latinska: "Ars longa, vita brevis". Liknande tankar uttrycker prästen och rektorn för Islands prästskola Helgi Hálfdanarson (I.304), när han skildrar mänskolivet som en lärotimma, en arbetstimma, en nådestimma. Och när det i den karolinska psalmboken (G.260:9) framhålles, att "Ungdomens planta är ålderdoms frukt", ligger där bakom samma tankegång: att bruka väl den tid, som framförallt är lärotiden.

Tiden icke blott flyr såsom en dröm, en sömn, en skugga, en rök, en pil, alltsammans bilder ur Skriften. Den har ock sina skiften av ljus och mörker, av lycka och prövning. Den bild som vill åskådliggöra dessa skiften är bilden av hjulet, vars ekrar än höjes, än sänkes. "Lyckans hjul", som det brukar heta. I kyrkomålningar i somliga gamla kyrkor ser vi detta hjul avbildat. Jämför Jakobs brev kap.3:6, "tillvarons hjul".

I Jesper Svedbergs psalmbok av år 1694, vilken likt Kingos blev kasserad och indragen, finner vi i nr.316:1:"O min själ betänk och märk/ At wårt wäsend och wårt wärck/ Uppå lyckans hjul här wandrar/ Och som månen sig förandrar". "Lyckans hjul" borttogs i följande årets psalmbok (G.268:1) och ersattes av:"I en flyktig tid omvandrar". Och i S.400:1 heter det: "Skifta om som månens tider/ Och att allt förgås omsider". Men i G.265:6 låter det förhoppningsfullt: "Fast lyckan sker mig ej i dag,/ Så sker han dock i morgon:/ Hvad

Gud försedt, blir mig beredt, fast det än synes dröja". Men i samma psalmbok,(G.260:19) brukas dock bilden av lyckans hjul: "Du skalt ej glädjas vid annans fall,/ När hjulet sig vänder, är tin lycka all:/ Ty mången har warit högt upsatt,/ Som har nedfallit och gifwit tapt". Ja, som det heter i en isländsk psalm (I.279:5):"Ostadigt är livets hjul". Och man kan fråga sig med samma psalmbok (I.612:1):"Var stannar tidens hala hjul?".

"Tålamod övervinner surkol" säges det i en från tyskan övertagen maning. Saure Kol, våt kol eller ved kan vi med litet tålamod få att brinna. Och "tålamod i nöd är himmelskt bröd" säger en gammal psalm (G.263:1), "uti Guds skatt förborgat" fortsättes det, "Af denna spis blifwer man vis, och öfwerwinner sorgen,/ Både afton och morgon". Wallin återger tanken, (W.233:1): "Ett himlabröd/ I jordisk nöd/ Dig tålamodet giver". Och i F.327:1 heter det:"Du har i nöd/ Ett himmelsbröd,/ När tålamod Gud giver".

Det ligger någon tröst i vissheten:"Kommer dag, så kommer råd". Wallin kan förkunna (W.284:6):"Kommer dag, så kommer råd:/ Jag därom ej tvekar,/ Endast jag/ Varje dag/ Med gott samvet möter/ och mitt kall rätt sköter". Det är för den store svenske psalmisten betecknande att tänka på och inskärpa både samvetet (han hade ej förgäves tagit intryck av Kant) och troheten i kallet, som han ofta återkommer till i sin psalm i äkta luthersk anda. Än mera tröst ligger i vissheten: "När nöden är som störst, är hjälpen som närmast". Norges något tunglynte men innerlige psalmdiktare Magnus Landstad tecknar i sin psalm (L.84:3), avsedd för Andra söndagen efter Trettondedagen, huru man i ett fattigt hem sitter med tomma fat och torra krus och ser den sista resten av matvaror. Men då sker det:"När nöd er störst, er hjelpen näst/ hvor han velsigner brödet". Det är samma tanke och tro, som Wallin uttalar (W.234:2):"När ingen hjälp jag ser, då är/ Med hjälpen när/ Den hand, som allt förvandlar". Eller som den märklige prästen och astronomen, utgivaren av vår första almanacka Sigfrid A.Forsius bekänner (G.286:13):"När all hjelp ute är/ Både fjerran och när/ Guds hjelp tå först begynner/ När all mans hjelp försvinner:/ Gud kan dig hjelpen sända,/ Och faran från dig vända". Den svenska författarinnan Astrid Väring har

i sin skildring från Västerbotten, kallad Frosten, gjort bruk av denna vers i ett gripande sammanhang: den prövade maken i ett fattigt hem, där hungern härjade, och man frestades till förtvivlan, tröstar de sina, maka och barn, med just denna psalmvers. Den skapar ro i själarna och man somnar snart in i nattens vila. Det är tydligen Psalt.91:5 och 50:15, som är förlagan till versen. Och det bör tilläggas, att den karolinska psalmboken av år 1695 blev bl.a. just i Västerbotten använd långt efter det den Wallinska av 1819 blivit antagen. Jag har sett upplagor av den förra tryckta i Umeå långt in mot 1800-talets slut. Av dogmatiska skäl stod man kritisk mot Wallin.

Särskilt i tider av svårt politiskt förtryck har man tröstat sig med vad Grundtvig bekänner (D.511:4):"Der er blandt folk et gammelt ord:hver djævel har sin tid". Och "Men vist er det, enhver har tabt, som gik mod Gud i strid". Det är förståeligt, att denna psalm ofta blev sjungen i Danmark under de mörka åren. Det är besläktat med ordet:"Stränga herrar regerar inte länge". Likaså med Uppenbarelsebokens 12:12 om djävulens vrede:"Han vet, att hans tid är kort".

Ett gammalt ord säger:"Intet ont som icke har något gott med sig" och:"Av skadan blir man vis men icke rik".

Sen hemsökelsen dragit förbi - och kanske redan dessförinnan - har den fromme kunnat skönja någon mening i det som skett. Och den som fått ut någon mening ur livets skiften blir vis. I Skriften är det ofta tal om ris, också om att "ris och aga ger vishet", Ordspråksboken 29:15. Och i äldre tid förekom faktiskt den seden, att barnet, som blivit tuktat med det obligatoriska riset, skulle efter avbasningen undergivet kyssa riset. Likaväl som att den som råkat trampa på en brödbit skulle vördnadsfullt kyssa detta och därigenom bedja om förlåtelse för sitt slarv.

I en av Wallin bearbetad psalm (W.396), avsedd att brukas "I långvarig väta" (en äldre tids psalm tog mycken hänsyn till agrara förhållanden) står det i vers 9:"Vi kyssa så ditt fadersris/ Och säga evigt lov och pris/ Giv, Herre, vad vi bedja om,/ och med ett nådigt bistånd kom". Det är direkt hämtat ur G.313:12. Vi bör i detta sammanhang påminna om, att Wallin även skrivit en psalm För en bonde (Förslag av år 1814, nr.324, där i vers 5 tages sikte på väder och vind).

Geijer har i sitt minnestal över Wallin, hållet i Svenska Sjömannasällskap, sagt följande:"Livet är en gudstjänst, arbetet är en gudstjänst, bönen är en gudstjänst. - Men väl må bönen varmast leva i dens hjärta, vars arbete är en strid på liv och död. - Alla på liv och död ställda yrken i samhällets tjänst torde företrädesvis vara, och äro kanhända även, mer än man tror, i hjärtats djup gudfruktiga". Geiger tänker här på sjömannen (Vi erinrar oss hans dikt Ensam i bräcklig farkost vågar/ Seglaren sig på det vida hav). Geijer skulle också ha kunnat tänka på jordens brukare, så beroende som de är av himmelens sol och regn.

"Psalm är högtid" säger Karlfeldt, som var väl förtrogen både med psalmbok och bibel - og bondepraktika. Särskilt älskade han den Wallinska psalmen, med dess högtid och lyftning. Och visst hör psalmen samman med gudstjänstens högtid och livets märkesdagar. Men i lika hög grad med vardagens släp och slit. Detta avspeglas också i psalmens bruk av ordspråk.

Det gäller för oss alla att vara på vakt emot en så vanlig och primitiv frestelse som girighet, vilken enligt 1.Tim.6:10 är roten till allt ont. "Låt girighet, det ondas rot,/ oss ej till synden egga", heter det därför i F.418:3, i en översättning av Hillers psalm "Ach Gott des Himmels, lasse mir etc.". Där står det i strof 3:"Lass ein abgöttlich Geizen/ Das alles übels Wurzel ist/ Uns nicht zu Lüsten reizen". Det så lidelsefullt eftertraktade guldet är ej så mycket värt som man i sin girighet inbillar sig. "Gull ej annat är än mull", den tanken återkommer ofta. Ordagrannt i S.122:2:"Gull ej annat är än mull,/ Få sin höghet rättsligt bära", i en från tyskan översatt psalm, där originalet har:"Nichts frag ich nach grossem gut/ Nichts nach Salomonis schätzen". Och Runeberg betygar om himmelens frid och härlighet (F.128:4):"En skatt, som ej likt jordiskt gull/ Är stoft och mull/ Och snart skall återvända".

I vardagens mångahanda prövas vår redbarhet. "Ärlighet varar längst", säger ordspråket. Landstad har flätat in detta (L.525:2) i en vers som börjar med orden:"Bed och arbeta", där det i fortsättningen manas: "Husk ärligheten varer lengst/ og skal sin lön nok have".

Sen längst försvunna dar är det ordspråk känt, som skildrar frestelsens bedrägliga makt att föra vidare och vidare. "Börja

med en knappanål, sluta med en silverskål". Vi har detta även i psalmens form. Så i en psalmbok, tryckt av generalguvernementsboktryckaren Vitus Haberegger den tid Skåne skulle försvenskas. Jag känner det från hans stora arbete 1690, en ny upplaga av en tidigare bok, Thet Malmöiske Bibliska Andelige Rökoffer eller Manuale. Där läser vi:"Nappa, snappa knappanål/ lyktas med en silverskål./ Stulit bröd väl smakar". Ordspråksboken har ordet:"Stulet bröd smakar varjom och enom väl", kap.20:17. Vi brukar tala om förbjuden frukt. Men andemeningen är densamma. Hos Haberegger förekommer ordspråket i samband med fjärde budet. Och det uppväxande barnet läres svara:"Ney, ack ney vi gör det ej/ Herren Gud förbjöd oss det,/ för vår del vi tacka".

Ordspråksboken har i kap.26:20:"När klaffaren är borta, vänder trätan åter". Klaffare är detsamma som baktalare eller bakdantare, som det också hette förr i tiden. Och sådant folk kommer mycket ont åstad. Därom talas det ofta i folkvisor och annan folklig litteratur. Därför måste vi lära oss: "Hålla tand för tunga". I G.260:3 inskärpes därfor:"Hålla tand för tunga är ingen blygd./ Baktala folk är stor odygd". Det är en hälsosam påminnelse om Luthers utläggning av 8.budet i katekesen.

Karriärsjuka, inställsamhet, ombytlighet är en ganska vanlig odygd. Den brännmärkes av Jesper Svedberg under den från ordspråket kända formen "vända kappan efter vinden". I G.269:5 låter denne kyrkoman och fostrare sin ironi över slik odygd ta form i dessa ord: "Den hålles nu för vis och lärder man/ som kappan sin väl vända kan". Sådant var för den rakryggade biskopen en styggelse och borde vara även för oss. Att i stället för att i karriärsyfte stå efter höga platser utan i stället förbli i trohet, där man blivit ställd, prisas i G.266:7: "Andra högt må kliva,/ Jag vill nedrig bliva". Nedrig hade i äldre tids språk betydelsen ringa, motsatsen till högt uppsatt. I vår nu gällande psalmbok har tanken härpå fått denna lydelse: "Andra högt må fika/ Mig må lyckan svika/ Är så Guds behag". Fika är ett ålderdomligt ord (jämför ordet nyfiken), det betyder ivrigt sträva efter, även skynda. Nedrig förekommer i äldre svensk bibeltext, så i II Sam.6:22, Syrak 3:19.

När vi tänker på barmhärtighet och hjälpsamhet emot de i ena eller andra avseendet olyckliga och prövade, framhåller ord-

språket, att man icke skall "lägga sten på börda". Detta utsäges i G.260:16, i det s.k. Gyllene ABC (en efterbildning av en tysk 1500-talspsalm Allein up Godt set dyn Vertruven): "Och gläds ej åt den olycka får/ Ty sten på börda är ganska svår".(Ganska, jämför det danska ganske, helt och hållet, kan alltså återges med mycket.) I L.874:4 talas det om försummelsen att icke säga ett vänligt ord till den prövade: "Det er en sten til byrden lagt/ for den som tröst ej fant". Vi kommer ihåg vår Frälsares ord: "Vad I icke haven gjort mot en av dessa mina minsta bröder, det haven I icke gjort mot mig", Matt.26:40. Underlåtenhetssynderna dömer oss, de bottnar i självviskhet och otro.

Den som låter sig ledas av kärlekens ande kan ha ett gott samvete. Och ett gott samvete är "ett dagligt gästabud". Ordspråksboken 15:15 säger: "Ett gott mod är ett dagligt gästabud". Lasse Lucidor, den ruelsefyllde skalden, frågar i en av sina psalmer (G.409:7, W.465:7) vad den frommes samvetsro är. Och svaret lyder: "ett dagligt gästabud". En gång i tiden var gästabudet, om vid bröllop eller begravning betydde kanske mindre, något synnerligen välkommet och uppskattat, ett avbrott i vardagens enkelhet, torftighet och försakelse. Ordet i Lucidors psalm är ej blott en tom fras.

Även om man därhemma ej varje dag hade gästabudets överflöd, gällde likväl regeln: "Borta bra, men hemma bäst". Hemmet har för Nordens folk haft vida större betydelse, vill det synas, än för Söderns folk. Man behöver ej förgäves söka efter detta ordsprok i våra nordiska psalmer. Så i L.727:4: "Om jeg er glad som gjest,/ Er ute lenge fristet,/ Dog bliver hjemmet best". Det är efter den kände nordlandsprästen Peter Dass och ordet här är överfört till det himmelska hemmet. Men ordet har sin givna bakgrund: hemmet härnere och hemkomsten efter långvariga och riskfulla färder på havet. Och det säger något, att justpå de stormpiskade Färöarnas psalmbok, som har en starkt nationell prägel, upprepas samma psalm, Fär.401:4, likaså i D.8:4. Sjöfarande folk förstår sådana tankegångar. Särskilt på Färöarna, där länge nog ordentliga landningsplatser saknades och man måste passa på att hoppa i land i det rätta ögonblicket, då vågen på lämpligt sätt lyfte sig eller sjönk undan, förstår man gott hur underbart och tacknämligt det var att lyckligt komma hem. En dansk präst, som en tid tjänstgjort på Färöarna, berättar om huru man efter en äventyrlig och

farlig färd äntligen kom fram emot hemmet. Man hade kommit så nära, att han kunde se sin lilla torvtäckta prästgård. Men själva den riskfyllda landningen återstod. Prästen blev pessimistiskt inställd och utlät sig: "Vi kommer nog aldrig hem". Men bäste man i båten, en härdad skeppare, svarade:"Präst, vi gör så gott vi kan och så litar vi på Gud". Det var ett ord som prästen aldrig glömde. Se Jørgen Falk Rønne, I Sol og blæst, Minder fra min Tid. Köpenhamn 1936, s.74.

Vi kan också här erinra oss den normandiske fiskarens bön: "Hjälp, Gud, havet är så stort och min båt så liten". I de norska och färöiska realistiska sjömanspsalmerna återfinner vi denna bön. I Fär.372:3 finner vi den, sen psalmisten, en lärare på Färöarna, beskrivit huru Herren Jesus var med de sina i båten på Gennesarets sjö. Det står:"Min båt är liten och böljan brant". I N.603:2 erinras om samma händelse och i N.606:2 står det utsatt:"Aa, baaten min er so liten,/ Og havet so stort um stam/ Og eg er modlaus og sliten/ Kann eg vel naa heim og hamn?". I psalmen för Andra söndagen efter Trettondedagen, N.153:1, av den betydande psalmdiktaren Anders Hovden, säges det:"Baaten er ein vesal veng (hytt)/ Mot det store, vreide havet/ Her er ingi bergningsvon,/ Frels os, Jesus, du Guds Son". Det kan också vara värt att anföra L.771:4, en psalm av en officer i Frälsningsarmén, en påminnelse om våra psalmböckers ekumeniska hållning:"Mit skib er lite og havet stort,/ Det rummer tusende farer./ Men storm og bölge ei skyller bort/ Det skib som Herren bevarer".

När det gäller vardag och vardagsgärning, likaväl som förhoppningar i vår strävan, säger ordspråket:"Mänskan spår, men Gud rår". Detta har på ett fyndigt sätt i F.574:1 blivit ändrat och tillämpat på lantmannens gärning:"Ty mänskan sår,/ Och Herren rår,/ Hans godhet evigt bliver". Psalmen, av professor B.O.Lille, samtidig med Runeberg, står säkerligen i beroende av Geijer i dennes skördepsalm, S.495. Man tänker här gärna på Runebergs teckning av bonden Paavo på Saarijärvis frostlänta jord:"Av Herren väntade han växten".

Den mångomtalade gordiska knuten från antiken är tämligen okänd för vårt kyrkfolk. Det kan möjligen förefalla långsökt att anbringa den i en psalm. Men Grundtvig, väl förtrogen med historien både i nordiskt och i världshistoriskt format, antyder den, då han, D.457:2, skriver:"Syndernes Forladelse/

Knuden overhugger". Och om vi går utanför psalmböckerna, ser vi,hur biskop Gustaf Aulén gjort bruk av samma bild. Det är i hans processionspsalm, författad till hans egen biskopsvigning och införd i hans Herdabrev till Strängnäs stift. Den finns också intagen i den ungkyrkliga sångboken Sjungom, nr. 85, samt översatt till isländska av den i svensk litteratur kunnige biskopen Jón Helgason, i Sálmabókarvidbaetir nr.860 (av år 1933). Sen Aulén talat om "oss som träla under jaget, bundna med olösbar knut", fortsätter han i bönens form:"Hugg den av. Och hos Dig fånget/ frihet får mitt liv i tvånget". Det är hos båda dessa här anförda författare en bekännelse till Kristus, Befriaren och hans radikala ingripande. Den gordiska knuten kunde som bekant ingen lösa, men Alexander den Store högg av den med sitt svärd. Det hade blivit sagt, att den som förmådde lösa denna knut, skulle bli Asiens härskare.

"All världens väg" som en beteckning på döden återfinnes i Josua bok, kap.23:14. Det är den åldrige folkledaren Mose, som talar så. Ordet återkommer i S.568:1, av Wallin:"Så vandra vi allvärldens väg/ Den ena med den andra./ Kom, ho du är, och överväg/ Varthän du snart skall vandra". Betecknande nog för Wallin, vars stora dubbeltema var döden och evighetslivet, var denna psalm med redan i hans år 1809 utgivna förslag Psalmer.Fortsättning, s.224. Hallgrimur Pétersson, Islands benådade psalmist på 1600-talet, citerad än i dag i skönlitteraturen, såsom av Gunnar Gunnarsson och Haldor Laxnes, och naturligen sjungen i kyrka och hem än i dag, har fogat in det anförda ordet i sin stora grifte psalm om Dödens ovissa stund. Det är en psalm som sjunges så gott som alltid, när islänningar jordas. "Allrar veraldar vegur", I.624:4. (I den år 1972 förnyade isländska psalmboken nr.273). Grundtvig anspelar på detta ord i sin psalm (D.635:1) och formulerar tanken så:"Her mødes alle Veje/ På Gravens bratte Rand". I bearbetat skick återfinnes denna psalm i Fär.326 och i F. 241, likaså i L.741. Men i denna senare har en synnerligen karakteristisk strof icke medtagits om "honom som kommer Stöv ihu" och som har "de gamle Almaktshänder oförsvagade ännu", strofen har omdiktats och återger icke Grundtvigs tankegång.

Om den så ofta hastiga omskiftelsen från liv till död talar ordspråket:"I dag röd, i morgon död". Likaså den latinska

sentensen, som vi många gånger återfinner på äldre gravstenar: "Hodie mihi, cras tibi". "I dag mig, i morgon dig".

G.384:6 har samma tankegång:"Nu blomstras man som rosen röd/ I morgon död./ Allt är uppfyllt med sorg och nöd". Liknande i G.215:6: "I dag är man glad och mår fullväl,/ I morgon är borto både wett och skjäl,/ Lifwet måste döden vika/ Som blomstret med allt sitt behag/ Faller en menniska på en dag,/ Och blifwer wid gräset lika". Runeberg (i F.444:2) har samma bild: "I dag syns mänskan frisk och röd/ I morgon är hon blek och död". I båda fallen är den bibliska förlagan Jes.40, om blomstret som förvissnar. I L.726:4 återges det så:"I dag vi finnes väl vid makt,/ I morgon död på båren lagt,/ Ack ja, i dag som rosen röd,/ I morgon död./ Tröst oss, Gud, i all den nöd". [1)]

Döden kan som på gamla gravstenar liksom i gamla andaktsböcker avbildas som en lieman, försedd med timglaset, en benrangelsman, som injagar fruktan. Efterhand genom olika inflytelser mildrad och framställd som sömnens broder, i text såsom hos Wallin i hans Dödens Ängel, vilken finns även i dansk version, ett vår Herres sändebud.

Som lieman skonar han ej ens de fagraste blomster. Så träder han oss till mötes i Hallgrimur Péturssons stora griftepsalm. Man skulle kunna återge dess tredje strof så:"Jag måste detta lära/ Att döden sig beter/ Likt lieman med skära,/ som mejar allt han ser,/ Ej skonas rosor röda,/ De fällas de också,/ Och ligga snart som döda/ Bland vissnat hö och strå". Men trösten är, som den svenske psalmisten Hedborn uttrycker det i sin årsskiftespsalm (S.462:7): "Att en skörd åt himlen skära/ I Guds ärende han går". Man kan här jämföra Geijers skördepsalm S.495:2 och 4 och Lagus höstpsalm, F.525:7. Den senere har denna lydelse: "Och när vi mognat alla/ Till skörd för dödens hand/ Och ned som säd vi falla/ På åkermannens land,/ Giv, Gud, att du kan bärga/ Oss i din glädje då,/ Där stormar icke härja,/ Där frid ej skall förgå".

Och så till slut ett ord från antiken. Cicero säger:"Ut sementem feceris, ita metes", det är:"Såsom man sår får man

---

1) Der kunne også mindes om en strofe af Ingemann i D 723: Tit leged småbarnet i morgensol rød,/ ved kvæld det lå på lejet så stille og død. Red.

skörda". Det överensstämmer helt med Paulus i Galaterbr.6:7. I Wallins omarbetning av Münters höstpsalm (S.477:4) står detsamma: "Ack, lär oss du, att vad man sår/ Det skall man ock uppskära". Det är allvarsord om ansvaret för vårt liv.

De mest gängse ordspråken, vilka återfinnes i våra nordiska psalmböcker, är därmed behandlade. För många, särskilt äldre kyrkobesökare och brukare av våra psalmböcker, skänker de något av igenkännandets glädje och berikar psalmen.

Hilmer Wentz.

Davids salmer på dansk

TRYKTE GENDIGTNINGER INDTIL ÅR 1700.

VED PETER BALSLEV CLAUSEN, JENS LYSTER OG TOVE VILLARSEN.

"Og medens troner på jorderig stå/ Davids-harpen går aldrig ad glemme!" Med den påstand slutter Grundtvigs bibelhistoriske sang om Kong David, og den skal nok være rigtig.Psalterens kronede dage kan vel for en tid synes talte, fordi pietistiske og sentimentale modestrømninger i en periode har kunnet overdøve og overbyde kirkens traditionelle inspirationskilde, men snart efter kommer en besindelsens tid, hvor sanserne skærpes for, hvad der er det friske, rindende vand, og hvad der kun er brus og skum.

Der er flere tegn til, at der i disse år er opstået en fornyet interesse for Psalteren. Man behøver blot for det hjemliges vedkommende minde om den i psalmodisk henseende meget fortjenstfulde udgivelse af Dansk Tidebog og Antifonale 1971 og om den for tiden i dagspressen omtalte prosaoversættelse af Davids Salmer, som Det danske Bibelselskab netop har udsendt. I dette tidsskrift bragte vi i forrige årgang s.71-78 en oversigt ved Helge Dahn over "Nyere danske gendigtninger af psalmer i Gl.Testamente". Går vi uden for landegrænserne, møder vi i Sverige et igangværende arbejde med ny-oversættelse af Davids salmer. I broderfolket har man haft blik for den musikalske side af sagen og har inddraget egne og norske kirkemusikere i arbejdet. Den mu-

sikalske interesse for Psalterens prosatekster har siden udgivelsen af La Bible de Jérusalem 1955 frembragt en sangbevægelse i Frankrig og andre katolske lande og haft "ikke ringe betydning for Vatikanerkoncilets beslutninger om indførelse af gudstjenesten på modersmålet (Ulrich Teuber i Kristeligt Dagblad 23.9.1977). En frugt af denne interesse er den nye katolske tyske enhedssalmebog "Gotteslob 1975", der foruden mange psalme*gendigtninger* byder på 76 Davidssalmer i den økumeniske oversættelse og med angivelse af syngemåde til hver enkelt tekst. At den reformerte kirke ligeledes i disse år arbejder for en tiltrængt fornyelse af gudstjenestens sang - hvor jo Davids salmer indtager en meget central plads - er kun, hvad man kunne vente. Et smukt resultat heraf foreligger i den hollandske "Liedboek voor de Kerken, 1973". På den baggrund virker det på sin plads, at den kongres, som I.A.H. (Internationale Arbeitsgemeinschaft für Hymnologie) havde indbudt til i august i Erfurt, som tema havde Det gamle Testamentes - og herunder særlig Psalterens - betydning for salmesangen.[1)]

Ovenstående skulle være rigelig begrundelse for, at redaktionen af HM har taget initiativ til netop nu at få udsendt den nedenstående oversigt over danske gendigtninger af Davids salmer fra reformationstiden og frem til 1700.[2)] Hvis der i de kommende år skal til at skrives nye psalmeparafraser og synges Davidssalmer i menigheden, gælder det om at kende, hvad traditionen har at byde på, så vi ikke - som de velmenende repræsentanter for amatørismen tror, at man skal - må begynde helt forfra og gentage alle historiens begyndervanskeligheder og elementære fejl.

Netop reformationsårhundredet og ortodoksiens tid havde en ganske særlig interesse i Psalteren, der for mange generationer blev en frisk og uudtømmelig kilde til inspiration. Luther priste den som "Den lille Bibel" og var vel den, der først undfangede den originale idé at omforme Davids salmer

---

1) Oplæggene til kongressens gruppediskussioner foreligger trykt i I.A.H.Bulletin 4 og 5, Rijksuniversiteit te Groningen, Institut voor Liturgiewetenschap, April og Juli 1977.

2) Helge Dahns allerede nævnte arbejde fører oversigten videre frem til dato.

til folkelige sange på modersmålet[3]. Det første resultat heraf er gendigtningen af ps.67, velsignelsessalmen *Es wollt uns Gott genädig sein* fra slutningen af december 1523 eller begyndelsen af januar 1524. Hurtigt fulgte andre parafraser både fra Luther selv og kredsen omkring ham. Disse oversattes til fremmede sprog, og snart opstod også i udlandet selvstændige parafraser. Det er tvivlsomt, om Luther havde tænkt sig den hele Psalter gendigtet, men allerede i 1525 udkom i Strassburg Ludwig Ölers gendigtning af de første otte psalmer. Hvilket vel må opfattes som torsoen til - eller det afbrudte forsøg på en poetisk-rimet omskrivning af hele Psalteren. Forsøget lykkedes først med "Der gantz Psalter Dauids, Augsburg 1538". Året efter kom en forøget udgave i Strassburg, hvor samme år også Calvins første sangbog med psalmegendigtninger af Clément Marot og reformatoren selv udkom[4]. Efter Marots død i 1544 fortsattes dette reformerte arbejde af Théodore Béze og afsluttedes 1562 med "Les Pseaumes mis en rime Francoise, par Clement Marot, & Theodore de Beze". I 1564-65 kom en ny udgave i Paris med komponisten Claude Goudimels melodier, firstemmigt udsatte med melodien i tenoren. Dette værk blev øjeblikkeligt oversat af juraprofessoren i Königsberg, Ambrosius Lobwasser, men udkom først i 1573 med titlen "Der Psalter des Königlichen Propheten Davids, in deutschen Reimen..gebracht".

Lobwassers Psalter slog an, ikke mindst p.g.a. Goudimels melodier, og opnåede den følgende menneskealder et imponerende antal oversættelser. H.F. Rørdam har[5] med eksempler beskrevet adskillige danske forsøg herpå, både de trykte og de mange utrykte fra 1600-tallets begyndelse. Tidligst var kanniken i Lund, mag.Thomas Willumssøn, der i januar 1600, et par år før sin død, fuldendte sin oversættelse af Lobwassers psalter. Dens betydning blev minimal, især fordi den først udkom i 1641, da interessen for Lobwasser var i aftagende. Såvidt vides blev 1641-trykket helt forbigået af andre salmeudgivere. Derimod - og det er nok en nærmere undersøgelse værd! - brugte malmøpræsten Peder Lauritzsøn i 1617 to af

---

3) Markus Jenny: "Das Psalmlied - eine Erfindung Martin Luthers?" I.A.H. Bulletin 5, s.34f.
4) Markus Jenny opus cit. s.35.
5) "Danske Bearbejdelser af Davids Psalmer i 17de Aarhundrede", Kirkehistoriske Samlinger 3.bind, 1857-59, s.538-583.

Willumssøns utrykte tekster (til ps.128 og 149) til forlæg for to tekster i sin spændende Parodiæ Sacræ. Det danske bogmarkeds første større[6] præsentation af Lobwasser er i Udkaarne Psalmer 1620, der med et tillæg bringer 20 psalmer "vnder Lobwassers (dvs.Goudimels) Melodi". Otte af disse skyldtes lensmand Sten Bille[7].

Lobwasser-teksternes calvinistiske oprindelse og deres lystige franske visemelodier gav tidligt anledning til betænkelighed og kritik, og en luthersk reaktion satte ind. Her har vi sikkert en væsentlig forklaring på, at de mange danske Lobwasser-oversættelser forblev utrykte. I Tyskland udgav Cornelius Becker i 1602 "Der Psalter Davids Gesangweis, auff die in den lutherischen Kirchen gewöhnlichen Melodeyen zugerichtet." Dette eksempel blev en snes år senere fulgt op af vordingborg-præsten, tidligere biskop i Trondheim, Anders Christensen Arrebos "K.Davids Psalter 1623", der atter udkom i 1627 i en revideret udgave. Blandt de salmebogsudgivere, der ud fra Dansk Salmeregistrant kan ses at have lånt direkte fra Arrebos Psalter, er forlæggeren Joachim Moltke (til Aandelig Brønd-Spring 1640) og adelsdamen Sophie Bilde (til En ny Bønnebog 1678 og Aandelige Hviletimer 1696) og præsten ved den danske menighed i Amsterdam, Chr.Pedersøn Abel (til sin Psalme-Bog 1667). Sidstnævnte skrift er en hel Psalter, hvortil foruden Arrebo den tidligere tradition har leveret bidrag. Abel selv har dog skrevet de 95 parafraser. Abels skrift ses ikke at have fået nogen som helst betydning.

Ingen synes tidligere at have identificeret den H.G.S.,der i 1633 udgav nogle "Aandelige Psalmer". Men det kan dog næppe være andre end adelsmanden Henrik Gyldenstjerne til Svanholm, der året forinden havde færdiggjort et manuskript med titlen "Dauidz Psalmebog"[8]. Det er næppe heller før iagttaget, at den gendigtning af ps.6, som Hans Pedersøn Ørsbierg i 1690 befordrede til trykken, kun er en let bearbejdet version af sognepræsten til Storøen i Bergen Stift, Peder Oluffsøn Sveg-

---

6) Et skillingtryk havde i 1613 bragt Lobwassers ps.6 på dansk.

7) Anders Malling Dansk Salmehistorie bd.VI,60f. VII,22f.

8) Rørdam op.cit. s.562f.

nings utrykte tekst fra 1656[9].

Ved århundredets udgang blussede interessen for Davids salmer atter op. Odense-rektoren mag.Elias Eskildsen Naur udsendte i 1692 parafraser af de første halvtreds psalmer. Det synes at have tilskyndet sognepræsten i Munke-Bjærgby og Bromme, Jens Søfrensen Bergendal til en slags svar herpå i 1695 med de toogfyrre første psalmer. Naur udsendte sin fuldstændige psalter i 1699.

Til grund for den følgende oversigt er lagt det store materiale, som findes indsamlet i Dansk Salmeregistrant [10]. Listen over de tryk, hvori psalmeparafraser første gang optræder, er uddraget af Salmeregistrantens "signaturkort", hvor det enkelte skrifts titelblad er afskrevet. Efter hver enkelt titel findes i vor oversigt en bibliografisk henvisning til Bibliotheca Danica - og evt. til Rørdams artikel. Derpå er opregnet de Davidssalmer, som trykket præsenterer *nye* parafraser af. F.eks. udgav Arrebo 1623 den hele Psalter. Når vore cifre til dette skrift antyder visse lakuner, skal det tolkes således, at Arrebo afstod fra at gendigte ps.53 p.g.a. dens lighed med ps.14. Og til ps. 117 og 128 overtog han traditionelt stof fra Thomissøn 1569.

Det kan naturligvis ikke undgås, at et pionerarbejde som Dansk Salmeregistrant er behæftet med fejl og unøjagtigheder. Vi har fundet mange undervejs og selv søgt at undgå nye. Således er flg. skrifter ikke optaget i Salmeregistrantens psalterafdeling: Rerav 1582, Resen 1612, Tvende viser 1613, Bjelke 1633. I stedet for Salmeregistrantens noget vilkårlige og omstændelige signaturer har vi valgt nye signaturer, der så vidt muligt angiver udgivernavnet og trykkeåret. Hvor udgiver eller

---

9) Svegning har efterladt et utrykt manuskript med psalmeparafraser, af hvilke Rørdam op.cit.s.568 aftrykker ps.6. Flg.afvigelser herfra noteres: Svegning s.5,5: De Dig forgiet jo haffue - Ørsbierg: De slet forgiet jo hafve// Svegn. 7,1: Paa min skick huer kand kiende - Ørsb.:Hver paa min Skick kand kiende// Svegn.10,1 og 2: Min Fiende..Ham - Ørsb: Min Fiender...Dem// Svegn.10,3: At de med Spot forgaa - Ørsb: Med Spot at hand forgaae// Svegn.10,4: Slet fluctig skall de blifve - Ørsb.:Slet fluctig hand skal blifve// Svegn.10, 5 og 6: Oc sig plat offuergiffue, Ja snart med skamme staa - Ørsb.:Oc plat sig offvergiffve At hand med skamme staaer.

10) Adresse: Institut for Kirkehistorie, Købmagergade 44-46, 1150 København K. En praktisk introduktion hertil ved Anders Malling er 1976 udgivet på Akademisk Forlag. Anm. i HM 1976 s.131f. ved N.K. Andersen.

forfatter ikke kendes, da forlægger (f.eks. Cassube 1661)eller karakteristisk titel (f.eks. Udkaarne Psalmer 1620).

I den derpå følgende oversigt er hver ny parafrase af den pågældende Davidssalme angivet ved sin førstelinie[11]. Dersom en parafrase under påfølgende genudgivelser opviser varianter i førstelinien, er sådanne kun medtaget i de tilfælde, hvor vi har skønnet, at det drejede sig om bevidste ændringer,tekstrevisioner. Således fremgår det ikke af vor oversigt til ps. 91, at *Hvo sig fortrøster paa den højestes magt* senere optræder hyppigt med varianten *Hvo sig fortrøster alt paa den højestes magt* og i enkelte tilfælde som *Hvo sig fortrøster paa den højeste magt*. Omvendt: når under ps.51 den samme førstelinie optræder både fra et flyveblad 1553 og fra Arrebos Psalter 1623, betyder det, at Arrebo ganske vist tager udstrakt hensyn til 1553-parafrasen, men at han dog omarbejder den så meget, at han må siges at have skabt en ny tekst.

Arrebos kritiske revision i 1627 af 1623-teksterne er i vor oversigt kun anført ved de tekster, hvor *førstelinien* er blevet ændret. Derfor kan godt ikke-registrerede 1627-tekster have betydelige varianter i den øvrige tekst. I Arrebo-udgaven 1650, der er et genoptryk af 1627-udgaven, er der registreret små, men karakteristiske varianter til ps.111, 115 og 124.

Det kan have sin værdi, at det af oversigten fremgår, hvilke parafraser, der virkelig slog an i den følgende tradition. Derfor er der ved sådanne tekster, som opnåede mindst 5, mindst 10 og mindst 30 optagelser i andre senere publikationer, anbragt henholdsvis én, to og tre stjerner i marginen. (Til grund for denne optælling ligger Salmeregistrantens psalter-kort, hvor hver enkelt forekomst er registreret. Det lader sig derfor stadig gøre at gå på opdagelse i disse kort, som vi slet ikke har overflødiggjort med denne oversigtsartikel, men kun foretaget en første bearbejdelse af). Man må imidlertid ikke ved manglende stjerner ved en tekst drage den forhastede slutning, at den så kun fik døgnfluens levetid. Den *kunne* jo være optaget i et antal af færre end fem andre skrifter. Endvidere må det ikke glemmes, at undersøgelsen standser ved år 1700, hvorfor udbredelsen af f.eks. Naurs parafraser fra 1699 selvsagt ikke kendes.

---

11) Med en stavemåde, som af praktiske grunde er tilnærmet nutidens.

Den videre udnyttelse af nærværende oversigtsarbejde vil i de fleste tilfælde kræve, at parafrasernes tekst er indenfor rækkevidde. Man kunne jo udgive alle disse tekster, nu hvor omfangsberegningen er gjort. "Davids salmer på dansk indtil 1700" kunne blive et ganske fornemt opslagsværk! Men indtil man er nået så vidt, må man glæde sig over de slet ikke så få tekster, der er tilgængelige på bibliotekerne. Opmærksomheden henledes på facsimileudgaverne af Messeembedet 1528, Haandbog 1529, Chr.Pedersen 1533, Tausen 1553, Thomissøn 1569 og Jespersøn 1573. Arrebo 1623 og 1627 er i 1968 udgivet af Det danske Sprog- og Litteraturselskab (Anders Arrebo Samlede Skrifter bind II,1 og 2). Kingo 1674 og 1689 er i 1975 gjort tilgængelige af samme Litteraturselskab (Thomas Kingo Samlede Skrifter bind III-IV) og indenfor en overskuelig årrække skulle Litteraturselskabet også kunne udgive Sthen, Cæcil Cyprian 1578, Sthen,Haandbog 1578 og Sthen 1592 (Hans Christensen Sthen Samlede Skrifter bind I-IV). Der ud over findes der repræsentative udvalg af tekster i Brandt & Helwegs Den danske Psalmedigtning bind I-II og Anders Mallings Dansk Salmehistorie bind I-V. H.F.Rørdam har endelig i den allerede omtalte artikel i Kirkehist.Saml. meddelt en række prøver på tekster, fortrinsvis parafraser over ps.6 og ps.23.

TRYK MED NYE PSALMEPARAFRASER

Messeembedet 1528: Thz cristelighe messze embedhe paa dãsche. Facsimile I i Danske Messebøger fra reformationstiden. Udg. af Universitets-Jubilæets danske Samfund med en liturgihistorisk redegørelse af S.H. Poulsen. J.H.Schultz Forlag, København 1959.
Bibl.Dan.I,554.
Ps.67. 117. 130.

Haandbog 1529: Een ny hãdbog/ med Psalmer oc aandelige loffsange. wddragne aff then hellige schrifft. som nw ÿ then Christne forsamling (Gud til loff oc mennisken til salighed) siunges. Med then Danske Otesang. Messe. Afftensang oc Natsang. Trycht ÿ Rozstock. *Kolofon:*Trycht ÿ Rozstock hooss Ludowich Dietz. xx.Nouembris. M.D.XXiX.
Udgivet i facsimile af Universitets-Jubilæets danske Samfund ved Niels Knud Andersen. Akademisk Forlag. København 1972.

Ps.2. 12. 12. 14. 14. 15. 51. 110. 114. 117. 117. 124. 130. 130.

Chr.Pedersen 1533: *Titelblad tabt.* Malmø-Salmebogen 1533. Fak-

similedition. I samarbete med Dansk-Skånsk Förening utgiven av John Kroon. AB Malmö Ljustryckssanstalt. Malmö 1967. Med efterskrift af Anders Malling.
Ps.2. 25. 46. 51. 51. 94. 110. 115. 118. 126. 128. 128. 130. 137. 140. 147.

Tausen 1553: En Ny Psalmebog medt flere Psalmer oc Christelige oc Aandelige lofsang met Collecter oc Bøner som icke ere till forne Prentet i de andre Psalmebøger/ vddragne aff den Hellige scrifft. Oc met en Euig Kalendarium ath finde naar Ny tendis i huer Maanet met sine taffler til alle Rørlige fester Gud til loff oc ære alle Christne Menniske til nytte och gaffn. København M.D.Liii. Hans Tausens salmebog. Udgivet i Facsimile med Efterskrift af P.Gamrath. Ejnar Munksgaard, København 1944.
Bibl.Dan. I,326.
Ps.1. 15. 20. 43. 45. 70. 95. 111. 117. 127. 127. 134.

Tre viser 1556: TRE MERCKELIGE Viser Den første som er it ret Hiertens klagemaal til Gud for synden/ Den anden om vor Herris fødsel oc Opstandelse/ Den tredie vise huorledis Gud han føder vor Siel met sin hellig Aands Naade. *Kolofon:* HSHVDA Prentet i København Anno 1556.
Ps. 23. 51.

Thomissøn 1569: Den danske Psalmebog/ met mange Christelige Psalmer/ Ordentlig tilsammenset/ formeret oc forbedret. Aff Hans Thomissøn. Prentet i Kiøbenhaffn/ aff Laurentz Benedicht. Cum gratia et Priuilegio Serenissimæ Regiæ Maiestatis.*Kolofon:*Prentet i Kiøbenhaffn/ aff Laurentz Benedicht. M.D.Lxix. Facsimileudgave udg. af Det danske Sprog- og Litteraturselskab, Levin og Munksgaards Forlag, København 1933. Ny facsimileudgave udg. af Samfundet Dansk Kirkesang. Efterskrift ved Erik Dal. Odense 1968.
Bibl.Dan. I,326.
Ps.3. 4. 13. 31. 37. 39. 45. 52. 71. 73. 79. 90. 91. 103. 104. 114. 115. 117. 117. 119. 119. 120. 121. 124. 128. 128. 128. 137. 139.

Rerav 1571: OECONOMIA Eller Vnderuisning Huorledis en Husfader skal skicke sig/ Tilsammen screffuen ved M. Johannem Matthesium predicker vdi S.Jochimsdal. Vdset paa Danske Rim/ aff Rasmus Hansen. R. Prentet i Kiøbenhaffn/ aff Laurentz Benedicht. 1571. Cum Privilegio.
Bibl.Dan. I,300.
Ps.128.

Jespersøn 1573: GRADVAL. En Almindelig Sangbog/ som Høybaarne Første oc Stormectige Herre/ Her Frederich den Anden/ Danmarckis Norgis Wendis oc Gottis Konning

etc. Haffuer ladet Ordinere oc tilsammen scriffue paa Latine oc Danske/ at bruge i Kirckerne/ til des ydermere endrectighed vdi Sang oc Ceremonier/ effter Ordinantzens lydelse. Ved Niels Jesperssøn/ Superintendent vdi Fyens Stigt. Prentet i Kiøbenhaffn/ aff Laurentz Benedicht. 1573. Cum gratia et priuilegio serenissimæ Regiæ Maiestatis.

Bibl.Dan. I,1097. Facsimileudgave ved Erik Abrahamsen for Dansk Organist- og Kantor-Samfund. København 1935.

Ps.67 (= 4.vers af Nu er os Gud miskundelig).

Rerav 1574: Stormectige/ Høybaarne førstis oc Herris Her Frederichs den Andens/ Danmarckis/ Norgis/ Vendis oc Gottis Kongis: Hertug vdi Slesuig/ Holsten/ Stormarn oc Dytmerschen: Greffuis vdi Oldenborg oc Delmenhorst. Oc Stormectige Høybaarne førstindis/ frue Sophiæ: Høybaarne førstis Hertug Ulrichs Daatters aff Meckelnborg: Danmarckis/ Norgis/ Vendis/ oc Gottis Dronnings: Hertugindis vdi Slesvig/ Holsten/ Stormarn/ oc Dytmerschen: Greffindis vdi Oldenborg oc Delmenhorst/ Vor allernaadigste Herris oc fruis/ beggis deris Kronings oc Brøllups Historie/ huorledis alting der vdi begiffuet oc tildraget haffuer/ Paa Danske Rim bescreffuet Aff Rasmus Hanssøn Rerauius. Prentet i Kiøbenhaffn/ aff Laurentz Benedicht. 1574.

Bibl.Dan. III,60

Ps.20. 61.

Sthen, Cæcil Cyprian 1578: En Predicken Cæcilij Cypriani/ Biscop til Cartago vdi Aphrica, sin Kircke til Trøst screffuit oc giort/ i en suar Pestelentz tid/ faar 1321. Aar. Item/ den 91. Dauids Psalme/ met en smuck Vdlæggelse oc Forklaring/ alle Christne i denne farlige nærueréndes tid saare nyttelige. Vdsætte oc fordanskede aff Hans Christensøn S. Roschil. Predickere vdi Helsingør/ Anno 1578. Prentet i Kiøbenhaffn/ hos Andream Gutteruitz. Cum Gratia & Privilegio serenissimæ Regiæ Maiestatis. *Kolofon:* Prentet i Kiøbenhaffn/ hos Andream Gutteruitz. Paa Baltzar Kausis/ Borgeris oc Bogeføreris der samme steds Bekaastning. Oc findis hos hannem til kiøbs. ANNO M.D.LXXVIII.

Bibl.Dan. I,488.

Ps.91.

Sthen, Haandbog 1578: En Liden Haandbog Som indeholder allehonde nyttige Øffuelser vdi Gudelighed/ oc smucke trøstelige Bøner oc Loffsange/ som mand kand daglige bruge. Sammenscreffne Fromme enfoldige Christne til vilie og gode/ aff Hans Christensøn Roskildense, Predickere og Guds ords Tienere vdi Helsingør. Kiøbenhaffn/ Anno Saluatoris 1578. *Kolofon:* Prentet i Kiøbenhaffn/ Aff Matz Vingaard. Aar effter Guds Byrd. 1578.

Bibl. Dan. I,327.

Ps.51.

Rerav 1582: *Titelblad mgl., rekonstrueret ud fra 1596-udg.* En Ny Psalmebog/ met Calendario/ Oc mange deylige Christelige Psalmer/ skickelige tilsammen sæt *(fortsættelsen har måske lydt:aff Rasmus Hanssøn Rerauius.)* Coloss.iij. Lærer oc formaner eder selff/ met Psalmer oc Loffsange/ oc Aandelige deylige Viser/ oc siunger faar Herren i eders Hierter. *Kolofon:sandsynligvis: Prentet i Kiøbenhaffn, aff Andrea Gutterwitz.* Paa Baltzer Kausis/ Borgeris oc Bogeføreris der sammesteds Bekaastning. Oc findis hos hannem til kiøbs. *1582.*

Erik Dal: Hans Thomissøns Salmebog 1569-1676. En almen orientering og en speciel bibliografi. Kbh.1968, s.41. Jfr.Hymn.Medd.1976, s.78ff.

Ps.22.

Thomissøn 1586: *Titelblad mgl.Kolofon:*Prentet i Kiøbenhaffn/ aff Laurentz Benedicht 1586. Paa sin egen bekostning/ oc findis hoss hannem til Kiøbs. Met Kong. Maiestatis frihed. Auxilium meum a Domino. L.B. *Tillæg pag.246r:* Her effter følger nogle andre skøne Viser oc Sang/ som icke findis vdi Psalmebogen/ dog nyttelige kunde brugis/ huer vdi sin sted/ met sit nytte oc gaffn.

Bibl.Dan. I,326.

Ps.23. 27. 128. 137.

Jørgensøn 1587: CONFESSIO Det er BEKIENDELse oc Scrifftemaal. Ved M.Jørgen Walter/ Predicker til Hall i Saxen/ paa Tydske sammenscreffuen. Oc nu med nogle skøne Bøner forbedrit/ oc Vdsæt paa danske. Ved Niels Jørgensøn/ Predicker vdi Malmø. 1587. Prentet i Kiøbenhaffn/ aff Laurentz Benedicht. Cum Privilegio:

Bibl.Dan. I,262 (212)

Ps. 62. 138.

Sthen 1592: Geistlig Hussraad/ Det er: En Christen liden nyttelig Sermon/ Predicken oc Forklaring/ offuer Kong Dauids 128. Psalme/ vdi huilcken hand priser oc berømmer Ecteskaffs stat/ oc siger huilcken herlig Guds gaffue det er/ at haffue en frommer Hustru oc gode Børn/ oc tegner dem for ræt lyksalige Folck at vere/ som frycter HERren/ oc lyder hans vilie oc Bud/ oc vandrer trolige i deris kald/ dem skal det gaa vel/ baade her oc til euig tid. Hans Christensen Sthenius Rosch. Sogneprest vdi Malmø. Prentet i Kiøbenhaffn. *Kolofon:*....ANNO M.D.XCII.

Bibl.Dan. I,536.

Ps.128.

Bertel Jesperssøn 1595: Helgens Speyel: Det er/ en Christelig oc Trøstelig Vnderuisning/ Huorledis en Christen skal sig beskue oc holde/ at den kand oc maa: I.Ærlig Leffue. II.Christelig dø. III. Æuiglig glædis. Alle gode oc retsindige Christne/ Brødre oc Søstre til raad/ Lærdom oc Trøst i denne Pillegrims Reyse. Vddragen aff den Hellige

Scrifft/ oc udi Rim kaartelig befattit/ Aff Bertel Jesperssøn/ Predickere udi Malmø. Oc udi Enden er tillagt nogle nyttige oc trøstlige Liffsens Regle/ som henhører til forneffnde Helgens Speyel/ effter de hellige Ti Budord/ ordentlig tilsammenscreffne/ oc udi Rim befattit. Prentet i Kiøbenhaffn: 1595.
Bibl.Dan. I,350
Ps.23.

Arctander 1595: Christelige Oc Vdkaarne Bøner/ for alle Stater/ Vdi huilcke en Christen icke alleniste fremsetter sin Trang oc Begering for GVD/ Men faar ocsaa Trøst oc Suar aff hannem/ Nyligen aff Scrifftens Ord sammensette oc beskreffne/ Ved Niels Lauritzsøn/ A.N. Slotzpredicant i Kiøbenhaffn. Prentet i Kiøbenhaffn. Aff Mats Vingaard. ANNO 1595.
Bibl.Dan. I,306
Ps.6.

Skielderup 1611: En inderlige Bøn til Gud dagligen at bede aff Predickestolen/ oc vdi Husene/ i denne tilstandendis tid. Kiøbenhaffn/ hos Henrich Waldkirch. 1611.
Bibl.Dan.
Ps.20.

Resen 1612: Poenitentzis Schole. Aff den XXXII. K.Davids Psalme: Offuer Erlig´ Welbyrdig´ oc Salig´ Mands Frantz Randtzowis til Randtzow/ etc. Som vaar K.M.Befalings Mand offuer Tranekers Læn paa Langeland/ hans Lijg. Der det bleff Hæderligen nedsat i S.Nicolai Kircke i Kiøbinghaffn/ den 20. Martij Aar 1612. Vijst oc befattet nogenlunde Ved Hans Povelssøn Resen. Prentet i Kiøbenhaffn/ aff Salomon Sartor/ Aar 1612.
Rørdam s.551.
Ps.32.

E.J.R. 1612: Kong Davids 23.Psalme ved Rijm oc Sang befattet Vdi Huilcken hand (en Mand effter Guds Hierte/ det er) Som en sand Christian/ med Troens pliroforí oc fuldkommen visshed/ støtter oc huiler sig paa Guds Naade oc Faderlig Forsiun. Hæderlig/ fin oc Gudfryctig Quinde/ Margareta Schuendi Hæderl. og Høyl. M.Poffuel Pedersøns Høstru/ vdi Roskild/ Til ære oc Tieniste/ Tilskreffuit Aff E.J.R. Siungis disse Psalme Rijm effter den gamle Vise: Himmerigis Rige lignes ved Tj deylig Jomfruer/ etc. Kiøbenhaffn/ Aff 1612 den 27. Octob. Paa huilcken Dag den Høybaarne Førstinde/ D.Margareta døde/ Aar 1412.
Bibl.Dan. I,362
Ps.23.

Tvende viser 1613: Tuende Aandelige Ny Viser/ Den første er den Siette Davids Psalme/ Vnder Lobwassers Melodi. Den Anden: Evindelig er mit Haab til Gud/ hand er/ etc. Prentet i Kiøbenhaffn. Salomon Sartor. Aar 1613.

Bibl.Dan.I,362. Rørdam s.548.
Ps.6.

Gryderup 1613: *Mgl.titelblad og enhver datering. Titel fra en væsentlig anderledes disponeret 1632-udgave:* Merckelige Bøner oc Psalmer/ tilsammen sanckede aff lærde Mends scriffter oc Tungemaal/ Med en liden Vnderuisning om det euige Liff/ oc nogle faa de Gamles exempler/ om deris Christelige Affsked fra denne bedrøffuede Verden. Alle gudfryctige Folck til tieniste/ trøst oc gode/ aff Anders Rasm. Gryd.
Bibl.Dan.(I,309). Fund og Forskning 1963,35ff.
Ps.130.

Lauritzsøn 1617: PARODIÆ SACRÆ: Psalmer/ at Siunge Gud til Ære/ oc gode Christne til Christelig oc Gudfryctig øffuelse. Scriptæ et decantatæ Aff Peder Lauritzsøn/ V V. Prædicker i Malmø/ etc. Paa Ny Prentet i Kiøbenh. Af Salomone Sartorio. Aar 1617.
Bibl.Dan. I, 352.
Ps.3. 128. 149.

Hans Rauffn 1620: Siælens Aandelige Vandkilde. Vdi huilcken it huert Frombt Hierte/ baade paa sin Reyse/saa oc hiemme vdi Husid/ saa vel naar mand er Trøstig oc vel til Fredtz/ som vdi atskillige Anfectninger/ Lægemlige oc Aandelige sig kand væderqvæge oc forfriske: Aff den Salige Hoffuet Kilde/ som er den Hellige Skrift oc andre Christelige Skriffter oc Bøger vddragen oc Stillet i Verck. Sampt adskillige Høye oc Førstelige Personers Riim oc Symbola, aff Tydsken nu Nylig vdsat paa vor Danske maal/ Aff Hans Rauffn Sognepræst i Malmøe. Prentet i Kiøbenhaffn aff Georgio Hantzsch/ Aar 1620.
Bibl.Dan. I,379
Ps.31.

Udkaarne Psalmer 1620: Nogle Vdkaarne Psalmer At siunge i den Christne Menigheds forsamling. Formeret oc forbedret. Prentet om Aar effter CHRISTI fødsel/ M.DC.XX. *Efter salmebogen og nogle bønner:* Nogle Davids Psalmer/ Rimuijss vdsatte/ vnder Lobwassers Melodi. Prentet om Aar/ 1620.
Bibl.Dan.I,327. Malling VI,61. VII,22f.
Ps.1. 3. 6. 6. 8. 8. 12. 13. 15. 20. 23. 24. 30. 34. 36. 42. 42. 86. 91.

Arrebo 1623: K.Davids Psalter/ Sangvijss vdsat/ vnder hundrede oc nogle Melodier oc Toner/ som i vore Danske Kircker oc Christelige Huse brugelige oc velbekante erre. Huo lyst til Sang oc Psalter haer/ Hand hørre David Harpen slaer/ Oc stemme i med Siel oc Røst/ Det klinger best/ giffr Hiertet trøst. Met Kong: Mayest: Frjhed/ I X. Aar icke effter at trycke/ Prented i Kiøbenhaffn/ Aff Salomone Sartorio/ B. AN.M.DC.XXIII.

Bibl.Dan.I,27. Anders Arrebo Samlede Skrifter. Udg.af Vagn Lundgaard Simonsen for Det danske Sprog- og Litteraturselskab. Bind II,1 og 2. København 1968.
Ps.1 - 52. 54 - 116. 118 - 127. 129 - 150.

Gettorp 1623: Vor HErris JEsu Christi Pjnis oc Døds Historie vdi Rijm befatted. Item: Nogle aff Davids Psalmer/ vnder adskillige Noder/ til Gudfryctigheds øffuelser stillede...Screffne Aff Jens Matzsøn Gettorp/ Guds Ords Tiener (dog wuærdig) til Østre=Liungby oc Kielne Sogner/ vdi Nørre Assboe Herret i Skaane/ fordum Skolemester i Landskrone. Prentet i Kiøbenhaffn/ Aff Salomone Sartorio/ ANNO M.DC. XXIII.
Bibl.Dan. I,347. Rørdam s.559.
Ps.1. 23. 31. 91. 91. 113. 119. 119. 147. 148.

Melanchton 1625: DE ANGELIS Philippi Melanchtonis. SAPHICON. Om Englene/ Philippi Melanchtonis artige Sang. Børn i Latinske oc Danske Skoler/ Til daglig Brug/ met hin gode D.M. Luthers Morgen= oc Afftens Bøn. I Kiøbenhaffn/ hoss Henrich Waldkirck/ Anno 1625.
Bibl.Dan. I,324.
Ps.100.

Arrebo 1627: K.Davids Psalter/ Sangvijss vdsat/ vnder hundrede oc nogle Melodier oc Toner/ som i vore Danske Kircker oc Christelige Huse brugelige oc vel bekante erre.
Huo lyst til Sang oc Psalter haer/ Hand hørre David Harpen slaer/ Oc stemme i met Siæl oc Røst/ Det klinger best/ giffr Hiertet trøst.
Anden Edition. Paa ny offuerseet oc met Noderne forbedret. Tryckt i Kiøbenhaffn/ paa Henrich Waldkirchs bekostning. M.DC.XXVII.
*Kolofon:*Prentet i Kiøbenhaffn/ hoss Henrich Waldkirch/ paa sin egen Bekaastning/ Oc findis hoss hannem til Kiøbs. Met Kongl: Majest: Frjhed/ icke effter at trycke/ Eller anden steds fra her i Riget at indføre. ANNO M.DC.XXVII.
Bibl.Dan. I,27. Arrebo Saml.Skrifter II,1 og 2.
Ps.1. 3. 5. 7. 9. 10. 11. 17. 19. 21. 27. 28. 30. 31. 41. 48. 51. 58. 63. 73. 74. 76. 78. 79. 80. 83. 86. 88. 90. 91. 93. 95. 97. 98. 99. 105. 107. 108. 112. 113. 122. 131. 132. 136. 139. 142. 144. 146. 147. 147. 148. 149.

Rosenkrantz 1631: Hør Danske Mand/ Der ey for en Løgn Christen aff Gud selff vil kiendis oc straffis. Tack Gud for Freden Bed Gud om Freden/ Tien Gud met Freden Arbeyde paa at din Fred maa were Guds egen Fred/ Oc ey alleene Verdens Fred/ huilcken du ellers maa frycte vil Endis med Wfred/ Timelig oc Euig. - Herrens Rige Kommer. CHRistus Tegner Sine. Salighed begynder af Drøvelse. Menniskens Ræt Kiender HERRENS Domb. *Kolofon:*Prentet i Kiøbenhaffn/ Aff Tyge Nielsøn/ Aar 1631.

Bibl.Dan. I,429f.
Ps.31. 44. 91. 130. 143.

Brahe 1632: Andectige/ korte Huusz oc Kircke Bøner/ Udtagen aff Guds Hellige Skrifft/ oc deelt paa alle Dage i Wgen at lese Morgen oc Afften. Her hoss Sentenser aff den H.Skrifft for huer særdeeles Stænde oc Stat. Item/ Nogle vdualde Konning Davids Psalmer. Cum Privil. Reg. Singul. Tryct vdi Kiøbenhaffn/ Aff Andrea Koch/ Aar 1632.
Bibl.Dan. I,308.
Ps.4. 5. 13. 22. 25. 27. 34. 41. 51. 70. 71. 91. 103. 107. 116. 140.

Resen 1632: Litani-Schole Til en sand Gudelig Bøns daglige øfuelse Af De trende Versickler, eller smaa Vers som efter huer andre siungis for alteret/ i vore kircker imellom Litaniem, der er retted af D.M. Luther; oc dend hosfølgende Bøn/ efter huer Tids Leilighed etc. Af dend 106. Ps. v.6 oc dend 103. v.10 oc dend 102. v.1. Som vare saaledis beramede til de tre almindelige BedeDage/ som efter vor Allernaadigste Herris oc Konnings/ K.Christian den IV. hans christelige Vilie blefue huldene ofuer Danmarck/ Norge/ oc Holsten etc.dend 27. 28. og 29. Aprilis 1631. H.P.R.S.S. I Kiøbenhafn/ hos Jochim Moltke. Bogfører sammesteds. Anno 1632.
Bibl.Dan.I,572
Ps.116.

Gyldenstierne 1633: Aandelige Psalmer och Bøner/ Christne Mennisker til Gudfryctigheds Øffuelse. Skreffne Aff H.G.S. Prentet i Kiøbenhaffn/ Aff Salomone Sartorio. (fortale af H.G.S.). Actum Christianopel/ den 5.Apr. 1633.
Bibl.Dan. I,363. Jfr. Rørdam s.562f.
Ps.1. 6. 27. 30. 33. 34. 38. 41. 51. 102. 130. 143.

Bjelke 1633: EPITOME BIBLICA Eller Summarier offver Bibelen. Fra Mose Bøger/ Inclusivè, indtil Essdræ Baag Rythmicè Forfattit Per J.B.C.R.N. 2.ad Thimod. 3.v.16. Ald den Schrifft som er indgiffven aff Gud/ er nyttig til Lærdom/ til Straff/ til Forbedring oc til Vndervisning i Retferdighed; at it Guds Menniske skal vere fuldkommit/ oc skickeligt til alle gode Gierninger. Prentet i Kiøbenhaffn/ Aff Tyge Nielssøn. Aar 1633.
....Her effter Findis infererit Nogle Davids Psalmer/ Corollarij eller exodij ergò hos denne første part aff dette begynte opere, med nogen synderlig Flid oc Konst saaledis giort/ at nesten alle Sententzer wdi hver Psalme/ er Redegerit in aliqvam allegoriam, oc exemplo illustrerit; baade der Psalmen selff sligt medfører/ oc icke der med: Donum venæ poeticæ/ non laudem Authoris sed Dei; ex quo & per qvem omnia dona qvæ alicujus usus boni in ecclesia vel republica/ at demonstrere: Oc dennem samptligen at Gra-

tificere, som delecteris aff Gudelige oc Andectige Psalmer/ oc med denem løster at leege for HERren wdi deris Hierter/ som Skrifften befaler. Prentet i Kiøbenhaffn/ Aar 1633.
Rørdam s.564.
Ps.6. 49. 91. 103.

H.R.B., Pastorale Davidicum 1636: PASTORALE DAVIDICUM. Det er Sangvjs forklaring ofuer den 23 Konning Davids Psalme: Huorledis Christus icke alleniste er voris gode Trofaste Hyrde/ der oss til Siel oc Liff bevarer oc fører/ men end ocsaa voris runde oc rige vert/ der oss til Siel oc Liff klæder oc føder. Siungis vnder de Noder: Aff Høyheden oprunden er etc. Disligeste Et Guds Barns rette Aandelige Smycke/ vddraget aff denne samme 23 Davids Psalme. Oc til beslutning Det dyderige Fader Vor/ vdi et Vers/ med forgaaendis Melodi forfattet. Dedicerit oc forærit Til en Ny Aars Gaffue/ alle Christne oc/ Guds Børn til Gudfryctigheds Øffuelse. Aff H.R.B. Prentet i Kiøbenhaffn/ Aar 1636.
Bibl.Dan.Suppl.4. Rørdam s.566.
Ps.23.

Frost 1637: De Hellige Konning Dauids Psalmer/ Kortelig befattede/ oc kunde brugis som it Register/ Ledsager oc Veyviser til huer Psalmis synderlig oc hemmelige Krafft oc Dyd. Prentet i Kiøbenhaffn/ aff Henrich Kruse/ 1637.
Bibl.Dan. I,29. Rørdam s.566.
Ps.18. 91.

Nimtofte 1637: Fader Vor Guds Søns Iesu Christi vor allerkieriste Broders Frelseris oc Salig giøreris fuldkomen Bøn. Item. Allerhøyeste Gud/ den allmindelig daglige Bøn met nogle andre flere Bøner oc salige Ord vddragen aff den H.Skrifft/ i Sangvijs befattet/ huilcke kand brugis dagligen/ naar der holdis Bedestund i Kircken eller Hiemme/ naar eller huor GVds Børn/ haffue Lyst til at tiene vor Gud oc HErre/ alle Guds Ord hierte-elskende Børn oc fromme Christne til Velvillighed oc gode skreffuet Aff Offue Christenssøn/ Christi Tienere til Hammeløff oc Ensløff Sogner. Prentet i Aarhus/ Anno 1637.
Bibl.Dan.I,305.
Ps.67. 103.

Willumssøn 1641: Paraphrasis Danica Psalmorum Davidis, Offuer Davids Psalter Paa Danske Riim/ udi Guds Fryct at siungis/ Aff Hæderlig oc Høylærd Mand M.Thomas Willumssøn/ fordum Canonico oc Theologo udi Lund/ rettsindeligen offuersatt. Med Ærværdig/ Høylærd oc viitberømt Doctor Iesper R.Brochmands Superint. i Siællands Sticht/ oc P.P.Theol. vdi det høylofflige Kongelig Acad. Kiøbenh. Fortale. Kiøbenhafn/ hos Jørgen Holst B. (fortale af boghandler Jørgen J.Holst, dateret:Jesu Christi naaderige Omskærelses Dag/ Aar 1641.) *Kolofon:* Prentet i Kiøbenhaffn/ hoss Henrich Kruse/ Oc Aff

Jørgen J.Holst Bogh. Bekaastet/ oc findis hos hannem sammesteds til kiøbs. ANNO M.DC.XLI.
Bibl.Dan. I,27f. Rørdam s.540ff.
Ps.1 - 150.

Rosenkrantz 1643: Hør Danske Mand/ Der ey for en Løgn Christen aff Gud selff vil kiendis oc straffis. Tack Gud for Freden Bed Gud om Freden/ Tien Gud met Freden. - Arbeyde paa at din Fred maa vere Guds egen Fred/ Oc ey allene verdens Fred/ huilcken du ellers maa Frycte vil Endis met Wfred/ Timelig oc Euig. HErrens RIge kommer. CHristus Tegner Sine. Salighed Begynder Aff Drøuelse/ Menniskens Ræt Kiender HErrens Domb. *Kolofon:* Kiøbenhaffn/ 1643. Aff Peder Haake/ Oc forhandlis hoss Jørgen Holst Bogf.
Bibl.Dan. I,429f.
Ps.3. 23. 31. 39. 44.

Ottense 1644: CATECHISMUS RYTHMICUS Børnelærdoms Fem Parter i Rjm=Sangvjs befattet/ met Velsignelse oc Tacksigelse til oc fra Bords/ Morgen oc Aften Bøn/ Dags Bøn oc Faste Bøn. Nu ydermeere Forbedret met Gudelige oc Andæctige Bønner under hver Stycke oc Psalme udi Huustaflen. Sampt med nogle andre nyttige Advarsels Psalmer/ med sine Bønner der hos/ at bruge i atskillige farlige Tjder/ som er Krigs tjd/ Pestilentzis tjd/ oc andre flere suiid som siugdoms Tjder. R.S.O. - Tryct udi Kiøbenhaffn/ aff Melchior Martzen 1644.*(R.S.O.= Rasmus Svenssøn Ottense).*
Bibl.Dan. I,356
Ps.91. 139.

Ericksøn 1645: *Det kobberstukne titelbl.har trykkeåret 1645.* Andæctige Bønner/ aandelige Psalmer oc Collecter/ Paa hver dag i ugen/ udi allhaande Nød oc Anliggende Trøstelige. Alle fromme Christne udi denne sidste bedrøffvelige Tiid til trøst oc Gudelig bistand. Paa Høybaarne Førstis oc Herris/ Herr Johan Georg/ Førige Marggreffve oc Churførste til Brandenborg/ ec. høyloflig salig ihukommelse naadigste forordning sammendragne. Aff Tydsken udsat paa Danske Aff C.A.E. *(dvs:Christoffer Augustus Ericksøn)* Cum Gratia & Privil. R.M. Prentet i Kiøbinghaffn/ Paa Johim Moltkens Bogførers bekostning/ oc findis hos hannem til Kiøbs. 1654 *(sic!)*
Bibl.Dan. I,311.
Ps.6. 38. 73.

Skonning 1646: Morgen oc Afften Bøner. Med andre flere korte oc guddelige Bøner/ sampt smucke Afften oc Morgen Psalmer dagligen at bruge/ til en Guddelig Øffuelse baade Hieme/ oc ellers naar mand forreigser. Aff adskillige før vdgangne Bønebøger paa Danske Colligerit oc oc til haabe samblit/ paa det allerkorteste. Prentet vdi Aarhus hoss Hans Hanssøn Skonning/ Aar 1646.

Bibl.Dan. Suppl. 40.
Ps.31. 49.

Rasmus Rauffn 1647: Ecteskabs Bog D.Casp. Melisandri Fordum Superintendent til Altenburg udi Churfürstendom Sachsen. Saar nyttelig for Christelige Ectefolck/ oc i synderlighed for vnge Karles oc Pigers Personer/ som acte sig i den H.Ectestand at indlade. Med allehaande der til hørende skiøne Christelige Ecteskabs Bøner: Effter fromme Folckis Christelig Begiering aff det Tydske Sprock paa Danske verteret, oc med vor Allernaadigste Herris oc Kongis Christiani IV. Anordning om de forbodne Leder. Item fire Aandelige Brudsange/ oc en daglig Bøn for Christelige Ectefolck forbedret. Aff Rasmus Pedersøn Rauffn/ Skolemester udi Rønde paa Bornholm. It: Ecteskabs Regle D.Petri Palladii. - Prentet til Kiøbenhafn af Georg Lamprecht 1647. Paa Jochim Moltkens Bogh. Bekostning findis hos hannem til kiøbs.
Bibl.Dan. I,299
Ps.128.

Ofvid 1648: Aandens Glæde. Det er: Nogle Ny aandelige vijser/ Psalmer oc Loffsange/ om Guds den hellige Trefoldigheds store Naadeverck oc Gierninger/ til all vor Saligheds Virckning at bruge/ paa de fornemste Fester/ oc ellers Daglige/ saa vel udi Medgang oc Lyst/ som udi Kaars/ Forfølgelse oc Anfectning Aandelig oc Legemlig. - Ved Guds Hielp oc Naade en deel componerede/ men største deelen aff Lærde Mænds Bøger aff Tydsken udsætte paa Danske: Aff Peder Matthissøn Offvid/ Tiendmand udi Indherreden i Trundhiems Lehn. Der efter følge oc nogle bønner/ Dagligen oc udi atskillig Nød at bruge. - Prentet i Kiøbenhafn aff Melchiore Martzan/ Aar 1648.
Bibl.Dan. I,355
Ps.3. 42. 79. 84. 119. 150.

Brahe 1649: Andæctige/ korte Huus oc Kircke Bønner/ Vdtagen aff Guds hellige Skrifft/ oc deelt paa alle Dage i Vgen/ at læse Morgen oc Afften. Her hos Sententzer aff den hellige Skrifft for hver særdelis Stænde oc Stat. Item: Nogle udvalde Konning Davids oc andres Psalmer. Cum Privel. Reg.Singul. Prentet udi Kiøbenhafn/ Aff Peter Hake/ Aar 1649.
Bibl.Dan. I,308
Ps.9. 92. 101.

Arrebo 1650: K.Davids Psalter/ Sangvijss udsat/ under hundrede oc nogle Melodier oc Toner/ som i vore Danske Kircker oc Christelige Huse brugelige oc velbekante ere. Hvo lyst til Sang oc Psalter haer/ Hand hørre David Harpen slaer/ Oc stemme i med Siel oc Røst/ Det klinger best/ giffr Hiertet trøst. Prentet i Kiøbenhafn/ aff Georg Lamprecht/ Paa Joachimi Moltkens Boghandl. Omkostning/ oc findis hos hannem til kiøbs. Anno M DC L.

Bibl.Dan. I,27
Ps.111, 115 og 124 har varianter i 1.linien.

Hansen 1650: FONTINALIA SACRA, Det er: En kort Beretning Om Helenæ Kilders Oprindelse/ Brug oc Missbrug/udi Sieland/ sampt Gudelige Vndervissning der hos/ om deris Besøgelse/ oc huorledis mand med dennem tilbørligen bør at omgaaes. I lige maade Nogle andectige Bønner/ oc Gudelige Psalmer/ som et Gudfryctigt Menniske kand bruge oc betencke naar hand vil reise til Kilderne/ er hos Kilderne/ oc reiser fra Kilderne. Sammenskreffuen ved Erich Hansen/ Sognepræst til Græsted oc Marum Sogner i Holbo herrit. Prentet udi Kiøbenhaffn aff Georg Lamprecht. Paa Jochim Moltkens Bekostning. Anno 1650.
Bibl.Dan. Suppl. 86.
Ps.42.

Moltke-Cassube 1654: En Ny oc fuldkommen Dansk Psalme=Bog/ D. Mart. Luth. Oc andre Gudfryctige Christnes/ oc Danske Mænds. Hvor udi Psalmer med Fljd ere ordinerede til hver Søn= oc Hellig=Dags Evangelier/ det gantske Aar igiennem/ effter Gradualens Indhold: Saa oc til Catechismi fem Hoffved=Parter. Item/ Morgen= oc Afften Psalmer/ oc andre flere Christelige skiønne Psalmer: Hvilcke aff atskillige Psalme= oc andre Bøger/ ere sammencolligerede/ oc i denne liden Form nu fierde gang til Trycken forferdiget/ oc forbedret: Sampt en liden Bønnebog/ bekostet Aff Joachimo Moltken/ Boghandl. Oc findis hos hannem til kiøbs. Cum Grat. Priv. S.R.M. Prentet i Kiøbenhaffn/ aff Melch. Martzan/ Aar 1654.
Bibl.Dan.
Ps.38.

Hake 1657: Nogle Nyttige oc Nødvendige Psalme=Sange Oc særdelis Aandelige Vjser for Søfarende=Folck Til Gudfryctigheds Øffuelse i Troen til GUD/ paa det u=tro Haff udi denne farlige Tjd oc Tilstand. Efter Begiering Til GUds Ære sampt de Søfarende Folckis Tieniste Baade aff Hans Kong. Mayst. velforfarne Søtiener/ Sampt Det Anseelige Isslandiske Compagnies Betiente. Aar 1657. den 2.May. - Prentet i Kiøbenhafn/ aff Peter Hake/ Universitets Bogtrycker.
Bibl.Dan. I,340
Ps.107.

Søfrenssøn 1657: Evangelisk Lyst=Haffve/ Med Hvert Evangelii Nafn oc korte Begrif/ Hofvet Summa/ Hofvetsprock af Gamle oc Ny Testamente/ Catechismus/ Aandelig Sang oc Betænckning. Første Part/ Fra Advent til Paaske. Alle Eenfoldige GUDS Børn til Gudelige Sabbaths Øfvelse planted/ Af det Rige GUDS Ords oc hellige Skrifftis deilige Paradis; Ved Niels Søfrenssøn/ Sogne=Præst i Malmø. Kiøbenhaffn/ hos Peder Jensøn/ Kongl. Maj. oc Acad. Bogtr.

Aar 1657.
Bibl.Dan. I,434
Ps.80.

Køneken 1660: Den CXV. K.Davids Psalme Hvis Indhold findis paa det andet Blad: er saa med kort oc ved Guds Naade sand Forklaring effter Hoffved Sprocket oc Skrifftens Offvereensstemmelse grundelig udtolcket/ oc Sangviis befattet effter den Tone: Udi min Angist oc Nød/ etc. Oc saaledis Et hver Troende døbt Guds Barn/ som det Christeligen behager med mig til Guds Naadis oc Sandheds Loff/ tacknemmeligen oc ydmygeligen for Frelse oc Fred at betæncke/ Til fællis Christelige Brug/ oc Tieniste aff mine betroede Pund oc bekomme Guds Gaffver eenfoldigen i Sandheds Oprictighed oc Guds Villies Fornøyelse meddeelt. Prentet i Aar 1660. (fortale af Jesper B.Køneken)
Bibl.Dan. Suppl.5.
Ps.115.

Cassube 1661: En ny oc fuldkommen Dansk Psalme=Bog/ Hvorudi findis: Mester Hans Thomæsøns/ sampt oc alle andre Danske Aandelige Psalmer oc Loffsange/ aff D.Mart. Luth. oc atskillige andre gudfryctige fornemme lærde saavel Ædel som Uædele Danske Mænds Skrifter oc Bøger colligerede oc sammensamlede/ oc med fljd til hver Søndag oc helligdag det gandske Aar igiennem; Item til Bedestundene/ udi Kircker oc Skoler/ i Huusene oc paa Reyser/ effter den Vjs oc Skick/ som udi begge Rigerne Danmarck oc Norge holdes/ ere forordnede: Med tvende nødvendige Register; det første for udi Bogen/ nest efter Calend.visende de Psalmer/ som paa alle Søn=Hellig= og bededagene oc Stundene bruges; oc med de 5. Catechismi Parter ofvereens komme: Det andet/ bag i Bogen efter Psalmerne/ visende alle Psalmerne i almindelighed som befattede ere udi denne complet Psalmebog rictigen oc ordentligen efter Abc paa hvilcket Blad en hver i sær er at finde. Herhos en liden og dog megit nyttig Bønnebog. Nu paa Ny colligerit/ oc til Trycken bekostiget/ Med Hans Kongl: Maj: Privilegio Aff Christian Cassuben/ Boghandler/ oc findes hos hannem til kiøbs udi S.Nicolai Kircke. Kiøbenhaffn/ Tryckt aff Hendrich Gøde/ K.M. oc Univ.Bogh. Aar 1661.
Bibl.Dan. I,329
Ps.121.

Moltke-Cassube 1664: En ny oc fuldkommen Dansk Psalme=Bog/ aff 663. Psalmer/ Doct.Mort.Luthers/ M.Hans Thomsens/ oc andre gudfryctige fornemme Lærde Ædele oc Uædele Christnes og Danske Mænds. Huor udi Psalmer med Fl...dinerede til huer Søn= oc Helli...vangelier/ det gandske Aar igiennem..duadens Indhold: Saa oc til Cate...fem Hoffvet=Parter. Item Morgen= oc Afften Psalmer/ andre fleere Christelige skiønne Psalmer: Huilcke aff atskillige Psalme= oc andre Bøger/ ere sammen col..gerede/ oc i denne liden Form/ nu atskillige gange i Trøcken forferdi-

get/ oc forbedret: Med tue...Register/ sampt en liden Bønnebog/ bekostet Aff Joachimo Moltken/ Boghandler. Cum Grat. & Priv.S.R.M. VTILIS PIETAS AD OMNIA. Prentet i Kiøbenhaffn/ hos.Henrick Gøde/ K.M. oc Univ. Bogt./ paa Joch.Moltkens Bekostning/ oc findes hos hannem til kiøbs/ Aar 1664.
Bibl.Dan. I,328
Ps.6.

Gøde 1664: Aandelige deilige Psalmer oc Vijser D.Mart. Luth. oc andre fromme Christnes Iblant huilcke ocsaa findis Psalmer/ til huer Søn= oc hellige Dags Evangelia forordnet/ det gandske Aar igiennem. Oc nu paa ny forbedret/ Veyfarende Folck/ til Vands oc Lands/ i denne liden Forma/ til Villie/ til Trycken forfærdiget. Cum Gratia et Priv. S.R.M. Prentet i Kiøbenhaffn/ hos Henrick Gøde/ K.M.oc Universitet. Bogt. Aar 1664.
Bibl.Dan. Suppl.42
Ps.113.

Jacobsen 1664: Udvalde Gudelige Bønner oc Aandelige Psalmer oc Loffsange/ udi allehaande Nød/ gandske nyttelige. Item: en kort Undervisning/ om Menneskens Skabning/ Igienløsning oc Hellig giørelse. Der hos en trøstelig Formaning aff Guds Ord/ for et bedrøfvet Hierte/ under Kaars oc Fristelse/ imod Mishaab og Fortuilelse. Item: Bønner/ som efter Høy=Øfrigheds Befaling læsis Aarligen aff Prædicke-Stolen. Nu anden gang til Trycken forfærdiget bekostet oc forbedrit aff Claus Jacobsen/ Bogbinder og Boghandler i Kjøge. Tryckt i Kiøbenhafn/ aff Matthia Jorgensen/ Aar 1664.
Afsnittet med salmer har eget titelblad: Aandelige Psalmer/ Loffsange oc Viser/ At siunge i den Christen Meenigheds Forsamling/ oc ellers anden Steds hvor behoff giøres. Aff atskillige Bøger tilhobe samlet oc til Trycken forfærdiget Aff Claus Jacobsen/ Bogbinder i Kiøge/ paa hans egen bekostning. Prentet i Kiøbenhaffn/ aff Matthia Jørgensen/ Aar 1664.
Bibl.Dan. I,310
Ps.124.

Abel 1667: *Titelblad mangler.*
Bibl.Dan.I,330. Rørdam s.572.
Ps.1. 2. 7. 9. 10. 11. 16. 17. 18. 19. 21. 26. 29. 30. 35. 38. 40. 41. 45. 47. 48. 49. 50. 53-60. 62-64. 66. 68-78. 80-83. 85. 87-89. 92-94. 96-99. 101. 105-110. 113-115. 117-120. 123. 125. 126. 131-138. 141. 142. 144-150.

Edvardsen 1668: Apoc.21. v.3. See; Guds Bolig hos Menniskene. En liden Tractat/ Om at et Menniske/ kand hafve GUD hos sig i sit Hierte; Huor ledis det kand skee; Oc huor paa mand GUDS Nærværelse hos sig kand kiende. Udi tre smaa Bøger befattet oc sammenskrefvet aff ED: ED: Nor: Berg. (*dvs: Edwardus Edwardi Norvagus Bergensis*) 1.Cor.3,16 Vide I icke/ at I ere

GUds Tempel/ oc at den Hellig Aand boer i eder? Prentet i Kiøbenhafn/ Aar 1668. Af Daniel Eichhorn/ paa Niels Anderssøn Klimbs Bekostn. oc findis hos han. tilkiøbs.
Bibl.Dan. I,410
Ps.23. 34. 63. 103.

Pontoppidan d.Æ. 1672: En liden Bøne= oc Psalmebog Som er den rette Siælens Opløfftelse til HErren. Kiøbenhaffn/ Trøckt hos Daniel Eichhorn/ paa Christian Gertzens Bekostning/ oc findis hos hannem tilkiøbs/ Anno MDCLXXII. *Anden part:* Sjælens Opløfftelse til Herren oc Himmelen/ ded er Nogle Aandelige Sange/ Hvor ved et Guds barne Sjæl opløftes til Herren og Himmelen/ Ved dend hellig Aands naadige bistand dictede og sammenføjede udaf Erik Erikssøn Pontoppidan. Prentet i Kiøbinghafn Paa Christian Gerdsens bekostning.
Bibl.Dan. I,314
Ps.21. 124.

Brandt 1674: En God Vexel og Glædelig Forandring af Davids Ord/ Psalm.CXVI, v.7.8. betractet af Frederich Brandt. Tilforn paa tydsk beskrefven/ approberit og prentet i Kiøbenhafn. Summa Approbationis Den ærværdige Author hafver med en anmodig oc geist=rjg Veltalenhed dette af Guds Ord forfattet/ oc kand med Trøst oc fornøjelig Opbyggelse læsis. Hafniæ, 14. Julii 1674. Georg Witzleben D.
Bibl.Dan. I,407
Ps.84.

Kingo 1674: α καὶ ω Thomas Kingos Aandelige Siunge=Koors Første Part Indeholdende 14. Gudelige Morgen= og Aften=Sange/ tillige med de 7 Kong Davids Poenitendse=Psalmer sangviis forfattede. Prentet i Kiøbenhavn/ hos Daniel Eichhorn/ Aar 1674. Og findis tilkiøbs hos Christian Gertsøn
Bibl.Dan. I,350 (Kingos Saml.Skr.III,s.3ff.)
Ps.6. 32. 38. 51. 102. 130. 143.

Moltke-Cassube 1675: En Ny Fuldkommen Dansk Psalme=Bog/ Hvor udi findis 678. Aandelige Psalmer/ Mester Hans Thomæsøns/ Sampt oc alle andre Danske Aandelige Psalmer oc Loffsange/ aff D.Martini Lutheri/ oc adskillige andre Gudfryctige fornemme Lærdes/ saa vel Ædele som Uædele Danske Mænds Skriffter oc Bøger Colligerede oc sammensamlede/ oc med Fljd til hver Søn= oc Hellige Dage det gandske Aar igiennem: Item/ paa Bededagene oc til Bedestundene/ oc med de 5 Catechismi Parter offvereens komme: Udi Kircker oc Skoler/ i Huusene oc paa Reysen/ effter den Vjs oc Skick/ som udi begge Rigerne Dañemarck oc Norge holdis/ ere forordnede. Med tvende nødvendige Register/ Oc Her hos en liden oc dog meget nyttig Bønne=Bog. Nu paa Ny colligeret oc formeeret/ oc anden Gang til Trycken bekostet Med Kongl. May. Naadigste Privilegio paa 15. Aar/ Aff Christian Cassuben Boghandler/ Oc

findis hos hannem/ hans Arffvinger oc Fuldmægtige tilkiøbs/ udi Dannemarck oc Norrig.
Bibl.Dan. I,329
Ps.47.

Jens Pederssøn 1675: Psalmer Oc Aandelige Loff-Sange Som brugis aff Jens Pederssøn S. til D. og S. deris Eenfoldige Stilere. Kiøbenhaffn/ Prentet af Christian Wering Acad.Bogtr. Paa Christian Geertsøns Bekostning oc findes hos hannem til Kiøbs Aar 1675.
Bibl.Dan. I,356
Ps.10. 55. 127. 145. 147.

Brunsmand 1676: Aandelige Siunge=Lyst Eller En deel Aandelige Sange/ Og Viser Til en sand og Gudelig Andactis Opvekkelse og Formeerelse/ Digtede og sammensatte Aff Johan Brunsmand. Kiøbenhaffn/ Prentet af Christian Wering. Universit. Bogtr. 1676.
Bibl.Dan. I,345
Ps.1. 11. 15. 23. 52. 76. 100. 114. 126. 130.

Haberegger 1676: En ny fuldstendig Psalmebog Indeholder/ Alle Christelige Kircke=Psalmer oc Loffsange/ Som siungis i den Christen Meenigheds Forsambling/ i Huuset/ oc ellers andensteds huor behoff giøris: Ordentlig tilsammen sæt aff M.Hans Thomesøn. Oc nu med mange skiøne Psalmer/ oc aandelige Vjser formmeret oc forbedrit. Malmø/ Tryckt aff Vitus Haberegger/ Gourvernement Bogtrycker oc Bogbinder/ og findis hos hannem tilkiøbs/ Aar 1676
Bibl.Dan. I,379
Ps.20.

Geertzen 1678: Aandelige Psalmer/ Lof=Sange oc Vjser/ Doct.Mart. Lutheri oc andre fromme oc Gudfryctige Christnes oc Danske Mænds/ At siunge i den Christen Meenigheds Forsamling/ oc ellers anden Steds hvor behof giøres. Aff den fuldkommen Psalme=Bog tilhobe samlet/ oc til Trycken forfærdiget. Kiøbenhafn/ Tryckt hos Sl.Jørgen Gøedes/ Kongl.Mayest. oc Univ.Bogtr. Effterleffverske/ Aar 1678.
Bibl.Dan. I,331
Ps.51.

Paulli 1680: Dend Siungende Guds=Fryct det er en ny fuldkommen Psalme=Bog indeholdende alle sædvanlige Kircke=Psalmer/ samt mange andre gandske ny oc aandelige Viser/ som endnu ingensinde i nogen Psalme=Bog hafve været fundne/ hvilcke enhver Gud=elskende Siæl til sin Andacts Opmuntring/ saa vel i Kircken/ som hiemme i Huuset nytteligen kand bruge. Gud til Ære oc Fædrelandet til Nytte oc Tieniste under visse Titeler oc Orden velmeent samlet af Daniel Paulli. - Kiøbenhafn Aar 1680. Bekostet af Kongl. Majest. Boghandler Daniel Paulli boendis ved vor Frue Skole.
Bibl.Dan. I,330
Ps.1. 32. 42. 42. 42. 49. 90. 91. 150.

Worm 1680: JEsu Klagemaal over Judas og Jøderne. Det er Bidske Klaffers/ Hadske U=venners og Underfundige Efterstræberis Contrafait og Speil Udpoleret og Afskildret efter Kong Davids model og Mynster den 109. Psalm. Af en uforskyldt=forhadt/ forladt forfult og Forhaanet Guds Kirckis/ Sandheds og *J*esu *V*en. Siungis som: Hiertelig jeg nu lengis etc.Tryct Aar 1680
Bibl.Dan.I,361
Ps.109.

Engelbretsdatter 1680-81: Siælens Sang-Offer Jndeholdende Gudelige Sange paa de fornemste Fester/ tillige med andre sær Himmelske Sange/ saa og om Syndernis Forladelse/ og Fortrøstning paa Guds Naade/ Mod Fortuilelse og Utaalmodighed/ Verdens Omskiftelse og de Fortrædeligis Tunger: Trøst mod Døden og Dommen/ og glæden for de Vdvalde efter dennem begge: Aften= og Morgen=Sange/ i Talled 36/ Item Morgen= og Aften Sucke Enfoldilig ved Guds Naade sammensat Af den *D*er *E*r *D*ig Høye Himmel=Gud/ som sin Siælis Brudgom al Ære og Tieniste skyldig. - Kiøbenhafn/ Tryckt hos Sl.Corfitz Lufftes/ Kongl. M.oc Universit. Bogtr. Effterleffrerske. Oc findis til Kiøbs hos Hans Kongl. Mayest. Privilegered Boghandler udi Danmarck oc Norge Christian Cassuben.
Bibl.Dan. I,346
Ps.42.

Paulli 1682: Aandelige Psalme-Bog indeholdende D.M.Luthers/ desligeste andre fromme gudfryctige Christnes/ oc danske Mænds geistlige deylige Psalmer og Vjser Hvilcke af adskillige Psalme= oc andre aandelige Bøger ere sammensamlede/ oc saaledis indrettede at eenhver Gudelskende Siæl dennem/ saa vel paa alle Søn- oc Hellige Dage i den Christen Meenigheds Forsamling/ som ocsaa hjemme i Huusene oc paa Reysen nytteligen kand bruge. Til Trycken forfærdiget af Daniel Paulli. Findis hos hannem til kiøbs paa vor Frue Kircke=Gaard. Kiøbenhafn/ Aar 1682. Tryckt hos Johan Philip Bockenhoffer/ Kongl. Mayest. oc Univ. Bogtr.
Bibl.Dan. I,330
Ps.34.

Psalmer og Bønner 1683: Psalmer oc Bønner For H.Kongl.Majest. Skibs=Folkes Brug. Efter Øfrighedens Befaling. Kiøbenhafn/ anden gang tryckt/ Aar 1683. *Kolofon:* Kiøbenhafn/ Tryckt hos Johan Adolph Baxman/ Aar 1683.
Bibl.Dan. I,340
Ps.23.

Jens Pederssøn 1684: Glade i Haabet udi Hiertens Enfoldighed forestillede i nogle Ny Sange meestendeel efter vore gamle/ dog en deel efter vore ny/ Noder af Jens Pederssøn uværdige Tienere i Evangelio til Christians=Dal og Sanderum i Fyen. - Prentet i

Kiøbenhafn/ paa Christian Geertsens Bekostning Aar 1684
Bibl.Dan. I,356
Ps.27.

Lellinge 1685: Evangeliske Loff=Sang/ Til alle Søndage Oc Hellige Fæster/ Som i disse tvende Konge=Riger Dannemarck/ oc Norrig/ Aarligen indfalder/ oc i GUds Kircke helligholdis/ Gemene Mand til Tieniste/ paa de Melodier/ som i vore Kircker her i Dannemarck i mange Aar/ har været brugelige. Sammensat aff Peder Nielsøn Lellinge S.S. Theol.Studios. Nu den første Part/ indeholdendis alle Evangelia fra Advent til Pintz=Dag. Paa egen Bekostning. Prentet i Kiøbenhafn af Christian Wering. Universit. Bogtr. Aar 1685.
Bibl.Dan. I,353
Ps.124.

Brunsmand 1687: Den Siungende Himmel=Lyst/ Eller En liden Ny Salme=Bog/ Hvor udi indeholdis idel Ny Aandelige Sange/ De fleste gandske aff Ny digtede/ og nogle faa desforuden/ efter nogle gamle Salmers Indhold og Mening anrettede og sammensatte. Begge slags nu anden gang til Trycken forfremmede/ og i mange Maader forbedrede/ saa og til dubbelt flere end de vare tilforne/ formerede og forøgede Ved J.Brunsmand. Med et lidet Tillæg/ Aff M. Anders Bordings Og nogle Andris faa udvalde Sange og Viser. - Prentet i Kiøbenhaffn aff Christian Wering. Acad.B.Aar/ 1687 og findes tilkiøbs hos Christian Geertzen.
Bibl.Dan. I,345
Ps.2. 6. 12. 13. 15. 22. 25. 31. 42. 46. 51. 51. 73. 73. 73. 76. 90. 101. 137.

Ørsbjerg 1688: Tvende Aandelige Sange: Til Trøst for et GUds Barn som trengis af U=venner/ oc er besteed i Hierte=Sorrig/ Den Første Er uddragen af Davids den 11.Psalme/ Sangvis som Hiertelig jeg nu lengis/ etc. Den Anden/ Siungis som: Et trofast Hierte O HERRE min/ etc. Componeret af H.P.Ø. Prentet i Kiøbenhaffn/ Aar 1688.
Bibl.Dan. I,361
Ps.11.

Naur 1688: Zions Sange I Verdens Babylon Eller Gudelige Psalmer Uddragne aff JEsu Pines og Døds Historie/ Til hver Uge i Faste/ saa vel som Poenitentze= Jule= Paaske= og Pintze=Psalmer/ etc. Under de letteste og sædvanligste Kirke=Melodier/ Til Trøst for alle sande Zions Børn/ imod dend Aandelig Babylons Fengsel sammensatte aff Elias Eskildsøn Naur Skole-Tienere udi Odense. Trykt i hans Kongl. Mayst. Privilegerede Trykerj sammesteds Aff Jørgen Skrøder/ Aar 1688.
Bibl.Dan. I,355
Ps.6. 32. 38. 51.

Sommer 1688: Paaskedags oc alle Søndagers Morgen= oc Aften= Chor/ Højedle oc Velbaarne Herre/ Tage Toth/ Til Wognserup/ Kongl. Majest: Estatz=Raad dedicered af Hans Velbyrdigheds ydmyge Tienere oc Bogens Autore, L.J.S.
Bibl.Dan. I,359
Ps.48. 112.

Kingo 1689: Danmarks og Norges Kirkers Forordnede Psalme= Bog. Efter sær Kongl: Befaling/ af Salig D.Morten Luthers saa og andre Gudfrygtige Lærde Mænds Sange og gamle Kirke=Psalmer sammendraget/ og med en stoor deel til Høytiderne/ Søndagene og Fasten igiennem Forbedret aff Thomas Kingo/ D.Biskop udi Fyen. *(Odense 1689)*
Bibl.Dan. I,332. Kingos Saml.Skr.Bind IV.
Ps.103. 121. 121. 124. 127. 128.

Ørsbjerg 1690: Tvende Aandelige Sange/ Den Første Er ofver den almindelige Bøn/ O Allerhøyeste GUD/ etc. som daglig udi Husene brugis. Sangviis som: Beklage af ald min Sinde/ etc. Den Anden: Af Davids den 6. Psalme/ Siungis som: Udi din store Vrede/ etc. Imprimatur J. Bircherod. Til Trycken befordret af Hans Pedersøn Ørsbierg. Prentet i Kiøbenhafn/ Aar 1690
Bibl.Dan. I,361. Hymn.Medd.1977,s.104f.
Ps.6.

Naur 1692: Ny Strenge Paa Davids Harpe Eller De første L. ny Psalmer/ af Davids Psalmer/ uddragne/ Og Paa de letteste og Aandeligste Kircke=Melodier udsatte/ Aff E.E.Naur. Tryckt i hans Kongl. Mayst. privilegerede Tryckeri i Odense/ Paa Auctors egen Bekostning/ af Christian Skrøder/ Anno 1692.
Bibl.Dan. I,28. Rørdam s.579.
Ps.1-5. 7-31. 33-37. 39-50.

Wingaard 1692: Aandelige Takter Paa Hiertens Strengeleeg ved Mogens Wingaard. Kiøbenhavn/ Findis hos Christian Geertzen Bogh. Tryckt hos Johan Jacob Bornheinrich. Anno MDCXCII.
Bibl.Dan. I,360
Ps.1. 2. 5.

Kiøge 1693: Vandre=Bog udi Riim: Indeholdende Morgen og Aften= Sange Til hver Dag i Ugen/ Særdelis og andre adskillige Bønner og Sange/ Paa alle Fæst=Dage/ saa og udi alle haande anliggende at læse og siunge/ Forfattet og dictet enhver Gudelskende til Tieniste af Peder Nielsøn Kiøge Byefoged udi Assens/ saa og Herritz-Skrifver udi Baagvendtz Herrit udi Fyen. - Tryckt i Kiøbenhafn hos Sl: Christian Werings Acad: Bogtr. Effterlefverske Aar 1693. Paa sin egen Bekostning.
Bibl.Dan. I,352
Ps.6. 13. 46. 130. 145.

Bergendal 1695: Davids Prophetiske Harpe=Leegs Første Chor/ Eller De første XLII K.Davids Psalmer/ Paa Riim

og Sang=Viis. Til Guds Ære og hans Menigheds Trøst/ Enfoldeligen forfattede og ofversatte af Jens Søfrensøn Bergendal/ Sogne=Præst til Munckebiergeby og Brumaa Sogner. Med Kongl. Majest. Allernaadigste Privil. Kiøbenhavn Aar 1695. Tryckt/ og findis tilkiøbs hos Joh.Phil.Bockenhoffer/ Kongl. Majest. og Universit.Bogtr.
Bibl.Dan. I,28. Rørdam s.579.
Ps.1 - 42.

Rosing 1696: Den Grædende Jeremias og Siungende Salomon/ Hver sig her græmmende Dog i Gud Der hos sig glædende Christen/ Til Opmuntring hengivet Af den Medlidende/ Som Sorg for Synden nedkaster Dog op igien Rejser Christi Sande Retfærdighed. *(Initialerne tydet som Rasmus Rosing)* Kjøbenhavn/ Trykt hos H.Kongl. H. Bogtr. Joach: Schmetgen 1696.
Bibl.Dan. I,358, hvoraf fremgår, at psalmerne findes i et tillæg under fortsat paginering med titlen: En liden Nyt-Aars Gave bestaaende af 13 Psalmer, af Psalteren uddragne. 1691.
Ps.42. 45. 47. 74. 79. 80. 84. 126. 137. 145-149.

Hof, Haandbog u.aa.: *titelbladet mangler. Kolofon under bønnebogen:* Tredie gang til Trycken bekostet aff Hans Hoff Boghandler/ og findis hos hannem tilkiøbs.
Ps.55. 86. 91.

Naur 1699: Ny Strenge Paa Davids Harpe. Eller Alle Davids Psalmer/ Paa de letteste Kircke=Melodier udsatte/ Og paa mange Steder forklarede; Med hver Psalmis Indhold og Meening/ Nafn og Nytte/ udi alle Tilfælde/ for alle sande Christne/ For de Suckende og Sørgende/ som for de Lofsiungende I GUDS ZION; Men for alle Ting GUDS hellige og herlige Navn til nogen Ære og Berømmelse af E.E.Naur. Med Kongl. Majest. Allernaadigste Privilegio. T - Kiøbenhafn/ 1699. Trykt hos Sl. Joh.Ph. Bockenhoffers Efterlefverske; Og findis hos hende til kiøbs.
Bibl.Dan. I,28. Rørdam s.577.
Ps.52 - 150.

DAVIDS 150 PSALMER I TRYKTE DANSKE PARAFRASER 1528 - 1699.

Ps.1. Beatus vir

++ Vel er den mand, der vandrer ej (Tausen 1553)
++ Lyksalig er den mand, som ej hengaar (Udkaarne Psalmer 1620)
Naar retten tvinges af den falske skare (Gettorp 1623)
Ret salig er forvist den mand (Arrebo 1623)
Lyksalig er forvist den mand (Arrebo 1627)
Herre jeg haver dig kær (Gyldenstierne 1633)
Salig er jo vist den i al maade (Willumssøn 1641)
Salig er den ret visselig (Abel 1667)
+ Salig er den ikke bliver (Brunsmand 1676)
Lyksalig der i alt sit livets løb (Paulli 1680)
Salig er den mand og kvinde (Naur 1692)

Din salighed o Herre Gud (Wingaard 1692)
Den mand med rette prises kan (Bergendal 1695)

Ps.2. Quare fremuerunt gentes

++ Hvi storme og fnyse de hedninger saa (Haandbog 1529)
Hvorfor stormede de hedninge (Chr.Pedersen 1533)
Hvi storm´og fnys´ hedninger saa (Arrebo 1623)
Hvi stormer hedninge og fnyser saa (Willumssøn 1641)
Hvi fnyse de ugudelige saa (Abel 1667)
Hvi samler sig den hedensk magt (Brunsmand 1687)
Hvi mon hedninger saa tykke (Naur 1692)
Hvad fnyse hedningerne hart (Wingaard 1692)
Hvad skal den larm I hedninger (Bergendal 1695)

Ps.3.Domine quid multiplicati

++ O Herre for dig ret ynkelig (Thomissøn 1569)
Mangfoldig høres de (Lauritzsøn 1617)
++ O Gud min Herre kær (Udkaarne Psalmer 1620)
Herre hvad er de mange (Arrebo 1623)
Hvad er de herre mange (Arrebo 1627)
Hvor mange er de, Herre mig gør ve (Willumssøn 1641)
++ Ak Gud min Herre hvor tager de til (Rosenkrantz 1643)
Ak hvor stor er vor fjenders magt (Ofvid 1648)
Herre Gud hvad er der mange (Naur 1692)
O Gud hvor er mine fjender mange (Bergendal 1695)

Ps.4. Cum invocarem

+ Gud hør mig snart, og hjælp med fart (Thomissøn 1569)
Naar jeg til dig ydmygelig (Arrebo 1623)
Naar jeg raaber da hør min klage (Brahe 1632)
Naar jeg raaber, mig da bønhøre (Willumssøn 1641)
Herre, naar jeg paa dig raaber (Naur 1692)
Bønhør mig naar jeg raaber (Bergendal 1695)

Ps.5. Verba mea audi, Domine

O Herre Gud du hør min ord (Arrebo 1623)
++ O Herre Gud min ord bønhør (Arrebo 1627)
O Herre dine øren til mig vend (Brahe 1632)
Herre mig at høre vær nu rede (Willumssøn 1641)
Herre, hør mig, nu jeg banker (Naur 1692)
Gud dine øren vendt til mig (Wingaard 1692)
O Herre mild og stor (Bergendal 1695)

Ps.6. Domine ne in furore tuo

Udi din vredes hast (Arctander 1595)
+++ Udi din store vrede for mine synder lede (Tvende viser 1613)
++ Afvend din vredes brynde (Udkaarne Psalmer 1620)
+ Ej ville du o Herre (Udkaarne Psalmer 1620)
Ak Herre Gud straf ikke mig (Arrebo 1623)
Jeg kommer til dig med sorrigfuld mod (Gyldenstierne 1633)
Ej Gud i vrede greslig, som er en ild ulæsklig (Bjelke 1633)
Herre med mig ej trætte (Willumssøn 1641)

+ Herre i din vrede mig ej straf (Ericksøn 1645)
+ Straffe mig ej grummelig (Moltke-Cassube 1664)
Ak! min Herre, straf mig ej (Kingo 1674)
Herre Gud, lad ej din gryde (Naur 1688)
Straf ej o Gud i vrede (Ørsbjerg 1690)
Ak Herre straf mig ej i hast (Kiøge 1693)
Udi din store vrede, og grumheds ivrig hede (Brunsmand 1687)
Herre lad dog ej din vrede (Bergendal 1695)

Ps.7. Domine Deus meus in te speravi

Jeg haaber paa dig Herre Gud (Arrebo 1623)
Paa dig jeg haaber Herre Gud (Arrebo 1627)
Herre min Gud i alskens vaade (Willumssøn 1641)
Herre min Gud jeg haaber paa dig (Abel 1667)
Herre Gud, jeg paa dig sætter (Naur 1692)
Jeg haaber paa dig min Herre Gud (Bergendal 1695)

Ps.8. Domine Dominus noster quam

++ O højeste Gud vor allerkæreste Herre, hvor mægtig (Udkaarne Psalmer 1620)
+ O højeste Gud vor allerkæreste Herre, hvor naadige (Udkaarne Psalmer 1620)
Herre vort herskab og regenter kære (Arrebo 1623)
Herre vor Gud du mægtige og sande (Willumssøn 1641)
Vor regentere og Herre (Naur 1692)
O Herre vor regentere (Bergendal 1695)

Ps.9. Confitebor tibi Domine

Jeg vil dig takke Herre fin (Arrebo 1623)
Min Herre jeg vil takke dig (Arrebo 1627)
Herren vil jeg af hjertens grund (Willumssøn 1641)
Af ganske hjerte og formu (Brahe 1649)
Jeg takker Herren af al hjerte (Abel 1667)
Herre jeg vil af mit hjerte (Naur 1692)
Jeg vil i mit ganske hjerte (Bergendal 1695)

Ps.10. Quare Domine stas a longe

Hvi vilt du Herre (Arrebo 1623)
Hvi vilt du Gud (Arrebo 1627)
O Herre hvi viger du saa fra os (Willumssøn 1641)
Herre hvi træder du saa langt bort (Abel 1667)
+ Gud skuer af det høje (Jens Pederssøn 1675)
Herre, hvi vil du dig borte? (Naur 1692)
Hvi gaar du Herre saa langt hen (Bergendal 1695)

Ps.11. In Domino speravi quomodo

Paa Herren haaber jeg saa vel (Arrebo 1623)
Paa Herren haaber jeg med skel (Arrebo 1627)
Til Herren har jeg sat mit haab alene (Willumssøn 1641)
Jeg tror paa Gud den Herre (Abel 1667)
+ Gud er min trygge trøst (Brunsmand 1676)
Paa Gud som ej kan svige (Ørsbjerg 1688)

Ps.23. Dominus pastor meus, nihil mihi

+++ Hvad kan os komme til for nød (Tre viser 1556)
+ Herren han er min hyrde (Thomissøn 1586)
Hvorfor dig intet fattes nogen tid (Bertel Jespersen 1595)
Min hyrde alene er Krist Guds Søn (E.J.R. 1612)
+++ Den som mig føder det er Gud min Herre (Udkaarne Psalmer 1620)
Herren min hyrde,vogter mig og føder (Gettorp 1623)
+++ Herren han er min hyrde god (Arrebo 1623)
En hyrde og vejfører sand (H.R.B.Pastorale Davidicum 1636)
Herren min hyrde er mig skaffe føde (Willumssøn 1641)
+ Hvad skulle mig fejle mens du Gud er min hyrde (Rosenkrantz 1643)
Herre du altid blive skal (Edvardsen 1668)
Slet ingen nød jeg lider (Brunsmand 1676)
Din godhed og barmhjertighed (Psalmer og Bønner 1683)
Som hyrden føder sine faar (Naur 1692)
Min hyrde Herren er altid (Bergendal 1695)

Ps.24. Domini est terra et plenitudo eius

+ Herren haver jorden i sin vold (Udkaarne Psalmer 1620)
Al jorden Herrens er (Arrebo 1623)
Jorden med alt hvis der i er (Willumssøn 1641)
Den ganske jorderige (Naur 1692)
Al jorden og dens fylde (Bergendal 1695)

Ps.25. Ad te Domine leuaui

+++ Fra mennesken haver jeg vendt min hu (Chr.Pedersen 1533)
+ Til dig min Herre Gud jeg nu (Arrebo 1623)
Herre min sjæl jeg til dig løfter (Brahe 1632)
Min sjæl til dig jeg opløfter (Willumssøn 1641)
O Gud fra alt i verden er (Brunsmand 1687)
Jeg løfter op min sjæl (Naur 1692)
Min svage sjæl o Herre (Bergendal 1695)

Ps.26. Iudica me Deus

+ Frels mig min Gud og skaf mig ret (Arrebo 1623)
Ret skaffe mig, o Herr´ (Willumssøn 1641)
Herre skaf mig ret og... (Abel 1667)
O Herre skaf mig ret (Naur 1692)
Gud skaf mig ret saa som du ved (Bergendal 1695)

Ps.27. Dominus lux mea

+ Gud er mit lys og salighed (Thomissøn 1586)
Herren han er mit lys saa klar (Arrebo 1623)
++ Herren han er min lygte klar (Arrebo 1627)
Gud er mit lys som mig vil styre og lede (Brahe 1632)
Mit lys og salighed forvist (Gyldenstierne 1633)
Her´n er mit lys og hjælp (Willumssøn 1641)
Gud er mit lys og salighed jeg mig saa vel (Jens Pederssøn 1684)
Gud er min salighed, mod (Naur 1692)
Trods verden dog den er mig vred (Bergendal 1695)

Ps.28. Ad te Domine clamabo

Herre jeg raabe vil til dig (Arrebo 1623)
Jeg Herre raabe vil til dig (Arrebo 1627)
Naar jeg raaber til dig o Herre (Willumssøn 1641)
O Herre, naar jeg maa (Naur 1692)
O Gud jeg dig paakalde vil (Bergendal 1695)

Ps.29. Adferte Domino filios arietum

Her frem I stærke og mægtige (Arrebo 1623)
Giver Herren I som er (Willumssøn 1641)
Bærer til Herren I vældige (Abel 1667)
I vældige gaar hid (Naur 1692)
Bærer til Herren magten og æren (Bergendal 1695)

Ps.30. Exaltabo te Domine quoniam

+ Min Herre og Gud jeg priser dig (Udkaarne Psalmer 1620)
Jeg vil Herre ophøje dig (Arrebo 1623)
Jeg Herre vil ophøje dig (Arrebo 1627)
Herre jeg priser og lover dig (Gyldenstierne 1633)
Herre tak vil jeg sige dig (Willumssøn 1641)
Min Herre og Gud jeg priser dig (Abel 1667)
O Gud jeg priser dig (Naur 1692)
Herre jeg dig højt vil prise (Bergendal 1695)

Ps.31. In te Domine speravi

++ Herre mit haab det er til dig (Thomissøn 1569)
+++ Paa dig haaber jeg min Herre fromme (Hans Rauffn 1620)
Til dig Herre Gud Zebaoth (Gettorp 1623)
Jeg haaber Herre fast paa dig (Arrebo 1623)
Jeg raaber Herre fast til dig (Arrebo 1627)
Lad mig nu ikke beskæmmet blive (Rosenkrantz 1631)
Til dig Herre min tillid nu staar (Willumssøn 1641)
+ Lad nu ikke beskæmmet blive mig (Rosenkrantz 1643)
Herre min Gud jeg tror paa dig (Skonning 1646)
I al min jammer ve og brøst (Brunsmand 1687)
Jeg paa dig tror, o Herre Gud (Naur 1692)
Paa dig jeg haaber Herre Gud (Bergendal 1695)

Ps.32. Beatus cui dimissa est

++ Salig er den som er befriet (Arrebo 1623)
Hvad er den vel som er befrid fra fald og brøst i tide (Bjelke 1633)
Ret salig maa vi den i sandhed kalde (Willumssøn 1641)
+ Salig er en mand at skatte (Kingo 1674)
+ Vel den hvis synd og brøster plat (Paulli 1680)
Man salig skatte maa den mand (Naur 1688)
Den salig er hvis hjerte er (Bergendal 1695)

Ps.33. Laudate iusti Dominum

+ Med lyst og glæde sjunger (Arrebo 1623)
Glæder eder i Herren (Gyldenstierne 1633)
I hellige og fromme kvæder (Willumssøn 1641)

O sjunger I retfærdige (Naur 1692)
Kommer med lyst og fryd (Bergendal 1695)

Ps.34. Benedicam Domino in omni tempore

+ Jeg skal altid med flid (Udkaarne Psalmer 1620)
Jeg vil nu Herren ære (Arrebo 1623)
Daglig hver tid og stund (Brahe 1632)
Herren saa vil jeg love (Gyldenstierne 1633)
Herren jeg stedse vil prise og takke (Willumssøn 1641)
Jeg love vil min Gud i allen stund (Edvardsen 1668)
Jeg vil foruden ophør prise (Paulli 1682)
Jeg vil dig Herre sjunge (Naur 1692)
Jeg Herren love vil altid (Bergendal 1695)

Ps.35. Iudica Domine adversarios meos

Træt med dem mægtige Herre (Arrebo 1623)
Træt Herre med dem som mod mig (Willumssøn 1641)
Herre træt mod dem som trætte mod mig (Abel 1667)
O Gud, med dennem trætte (Naur 1692)
O Herre træt med dem med mig (Bergendal 1695)

Ps.36. Scelus impii in medio cordis eius

+ Af den ugudeliges id (Udkaarne Psalmer 1620)
Af den ugudeliges gerning ond (Arrebo 1623)
Den ugudeliges onde daad (Willumssøn 1641)
Den som fra Herren viger (Naur 1692)
Naar jeg den ugudeliges idræt og fagter (Bergendal 1695)

Ps.37. Noli æmulari in malignantibus

+ Fortørnes ikke, naar du end ser (Thomissøn 1569)
Fortørnes ej og nidkær vær (Arrebo 1623)
Udover de ugudeliges lykke (Willumssøn 1641)
Lad det ikke dig mishage (Naur 1692)
Fortørnes ikke du fromme naar du ser (Bergendal 1695)

Ps.38. Domine ne in furore tuo

O Herre Gud mig ikke straf (Arrebo 1623)
Udi din store vrede, ja i grumhed (Gyldenstierne 1633)
Straf mig ej Herre jeg beder (Willumssøn 1641)
+ Herre i din vrede mig ej straf (Ericksøn 1645)
+ Herre, straf mig ej i din vrede (Moltke-Cassuben 1654)
Herre, straf mig ej udi din vrede (Abel 1667)
Ak Herre lad dog ej din vred´ opsyde (Kingo 1674)
Gud straf mig ej i vrede (Naur 1688)
O Herre straf mig ikke saa (Bergendal 1695)

Ps.39. Dixi custodiam vias meas

+++ Herre Gud lær mig mit endeligt (Thomissøn 1569)jfr.ps.90.
++ Jeg sluttede i mit hjerte saa (Arrebo 1623)
Jeg haver hos mig selver taled saa (Willumssøn 1641)

+ Jeg tænkte saa i hjertet mit (Rosenkrantz 1643)
Jeg sagde: Jeg vel vare vil (Naur 1692)
Jeg ved mig i mit hjerte sagde (Bergendal 1695)

Ps.40. Expectans expectavi Dominum

Taalmodelig jeg tøvet (Arrebo 1623)
Jeg efter Herren tøved hjertelig (Willumssøn 1641)
Jeg ventede Herren taalmodelig (Abel 1667)
Jeg efter Herren tøved (Naur 1692)
Jeg tøved efter Gud taalmodig (Bergendal 1695)

Ps.41. Beatus qui intelligit

Salig er den som dømmer ret (Arrebo 1623)
O vel er den som dømmer ret (Arrebo 1627)
Vel den som om den arme syge mand (Brahe 1632)
Den som paa Gud monne haabe (Gyldenstierne 1633)
Salig er den mand, som sig tage vil (Willumssøn 1641)
Lyksalig han er for sande (Abel 1667)
Salig er den mand som skønner (Naur 1692)
Den salig er som skønner (Bergendal 1695)

Ps.42. Quemadmodum desiderat cervus ad fontes aquarum

++ Som en hjort tørstig og bange (Udkaarne Psalmer 1620)
+++ Som hjorten med tørst befangen (Udkaarne Psalmer 1620)
Som hjorten efter fersker vand (Arrebo 1623)
Som hjorten mødig og trætter (Willumssøn 1641)
Saa ønsker jeg nu en god nat (Ofvid 1648)
++ Som hjorten skriger med stor iid (Hansen 1650)
+ Ah Gud hvi har du mig forget (Paulli 1680)
+ Som en hjort af flugten mødig (Paulli 1680)
+ Som hjorten mødig skriger (Engelbretsdatter 1680-81)
Som en hjort i heden higer (Brunsmand 1687)
Som en hjort han heftig skriger (Naur 1692)
Som hjorten mødig af stor brynde (Bergendal 1695)
Ret som hjorten skriger (Rosing 1696)

Ps.43. Judica me Deus et discerne

+++ O Herre frels mig og døm min sag (Tausen 1553)
Udfør min sag med ret og dom (Arrebo 1623)
Min Gud døm mig og rette min sag (Willumssøn 1641)
Gud du selv mig naadig dømme (Naur 1692)

Ps.44. Deus auribus nostris audivimus

Med vore øren alle (Arrebo 1623)
+ Gud vi har nok hørt sige (Rosenkrantz 1631)
Gud vi haver hørt med vort øre (Willumssøn 1641)
Herre vi har hørt med øre (Naur 1692)

Ps.45. Eructavit cor meum verbum bonum

+ Mit hjerte opgav et lystigt ord (Tausen 1553)

+ Hjælp os o Herre Jesu Krist (Thomissøn 1569)
Mit hjerte vil nu digte ud (Arrebo 1623)
Mit hjerte vil et skønner digt forgive (Willumssøn 1641)
Mit hjerte udgyder en tale skøn (Abel 1667)
Af mit hjerte nu opflyder (Naur 1692)
Mit hjerte nu har her i hu (Rosing 1696)

Ps.46. Deus noster refugium et virtus

+++ Vor Gud han er saa stærk en borg (Chr.Pedersen 1533)
Gud er vort skjold og faste borg (Arrebo 1623)
Gud er vor tillid og vor styrke (Willumssøn 1641)
Gud er vor trygge værn og borg (Brunsmand 1687)
Gud vor tillid, haab og styrke (Naur 1692)
O Gud som er vor Fader blid (Kiøge 1693)

Ps.47. Omnes gentes plaudite manibus

Alt folket klappe nu med haand (Arrebo 1623)
Alle folk og skar´ nu tilsammen slaar (Willumssøn 1641)
Alle folk med glædelig røst (Abel 1667)
Hej, hej lystig sjunger (Moltke-Cassube 1675)
Klapper alle folk med hænder (Naur 1692)
Med haanden klapper hver en mand (Rosing 1696)

Ps.48. Magnus Dominus et laudabilis

Herren er stor og fuld af pris (Arrebo 1623)
Vor Gud er stor og fuld af pris (Arrebo 1627)
Herren er stor og hæderlig (Willumssøn 1641)
Herren er stor, er meget værd at prise (Abel 1667)
Ret væne kærligste (Sommer 1688)
Priselig er Gud vor Herre (Naur 1692)

Ps.49. Audite haec omnes gentes

O hører til med største flid (Arrebo 1623)
I flok hører med flid og gemag, al jordens indvaaner (Bjelke 1633)
I folk alle hører nu med andagt (Willumssøn 1641)
Hører alle folk, hører nu (Skonning 1646)
Alle folk hører og mærker (Abel 1667)
Gir agt I folk paa jorden bor (Paulli 1680)
Hører alle folk tillige (Naur 1692)

Ps.50. Deus deorum Dominus locutus est

Den Herre alle guders Gud (Arrebo 1623)
Gud alle guders Herre tale vil (Willumssøn 1641)
Den stærke Gud og Herre (Abel 1667)
Gud den stærke haver talet (Naur 1692)

Ps.51. Miserere mei Deus

+++ O Herre Gud benaade mig for din store (Haandbog 1529)
O Gud, forbarme dig over mig (Chr.Pedersen 1533)
+++ Beklage af al min sinde (Chr.Pedersen 1533)

+++ O Herre Gud benaade mig af din godhed..slet ud (Tre Viser 1556)
+++ Ak, levende Gud jeg bekender for dig (Sthen, Haandbog 1578)
O Herre Gud benaade mig af din godhed..afslet (Arrebo 1623)
O Herre Gud benaade mig af godhed din (Arrebo 1627)
Barmhjertighed begærer jeg arme Mand (Brahe 1632)
Gud Fader vær naadig jeg beder dig (Gyldenstierne 1633)
Gud mig benaade for din godhed stor (Willumssøn 1641)
Gud vær mig naadig og tilgiv min syndsaa led (Kingo 1674)
Beklage mig af al min sinde (Geertzen 1678)
O Herre Gud benaade mig af din Miskund (Brunsmand 1687)
Dit ansigt fra min syndig id (2.part af O Herre Gud..af din Miskund. Brunsmand 1687)
Gud vær mig naadefuld og blid (Naur 1688)

Ps.52. Quid gloriaris in malitia

++ Hvi trodser du og berømmer dig (Thomissøn 1569)
Hvi rose du dig i ondskab din (Arrebo 1623)
Hvi trodser du tyran saa saare (Willumssøn 1641)
+ Hvi trodser du tyran, at vold (Brunsmand 1676)
Hvi vil du vilde pode (Naur 1699)

Ps.53. Dixit stultus in corde suo

Den daarlige taler i hjertet sit (Willumssøn 1641)
Daaren siger i hjertet sit (Abel 1667)
En daare mod mig kriger (Naur 1699)

Ps.54. Deus in nomine tuo salva me

++ For dit navns skyld frels mig min Gud (Arrebo 1623)
Min Gud vær mig en frelser god (Willumssøn 1641)
O Herre frels du mig ved dit navn (Abel 1667)
Gud frels mig ved dit navn (Naur 1699)

Ps.55. Exaudi Deus orationem meam

Gud hør min bøn ej skjule dig (Arrebo 1623)
Bønhøre mig, o Gud du milde (Willumssøn 1641)
Gud hør min bøn saa naadelig (Abel 1667)
+ Paa Gud din omhu kast (Jens Pederssøn 1675)
Gud hør min bønlig stemme (Naur 1699)
Bøj dit øre o Herre til mig (Hof, Haandbog u.aa.)

Ps.56. Miserere mei Deus quoniam conculcavit

O Herre Gud mig naadig vær (Arrebo 1623)
Gud vær mig naadig og forbarme dig (Willumssøn 1641)
Gud vær mig naadig, thi et menneske (Abel 1667)
Gud vær mig synder naadig (Naur 1699)

Ps.57. Miserere mei Deus miserere mei quoniam in te

Gud vær mig naadig vær naadig mig (Arrebo 1623)
Gud mig benaade, Gud benaade mig (Willumssøn 1641)
Mit rette alvore det er (Willumssøn 1641)

Gud vær mig naadig, vær du mig naadig Herre (Abel 1667)
Vær naadig, naadig Herre (Naur 1699)

Ps.58. Si vere utique iustitiam loquimini

Er I da stumme folk saa god (Arrebo 1623)
Er *I* da stumme dommer god (Arrebo 1627)
Siger mig dog I som nu ere (Willumssøn 1641)
I Raadsherrer jeg eder spørge vil (Abel 1667)
Du samlet folke-knippe (Naur 1699)

Ps.59. Erue me de inimicis meis Deus meus

Frels mig min Gud og redde (Arrebo 1623)
Herre mig fra min´ fjender redde (Willumssøn 1641)
Min Gud fri mig fra mine fjender (Abel 1667)
Fri mig fra mine Fjender (Naur 1699)

Ps.60. Deus proiecisti nos et scidisti iratus convertisti nos

Du Herre Gud som drev os ud (Arrebo 1623)
Gud du som os haver udstødt (Willumssøn 1641)
Mit rette alvore det er (Willumssøn 1641)
Gud du har os bortdrevet (Abel 1667)
Gud du lod os adsprede (Naur 1699)

Ps.61. Exaudi Deus deprecationem meam

++ Gud hør mit raab saa naadelig (Rerav 1574)
Gud hør mit raab agt paa min bøn (Arrebo 1623)
Gud værdig´s mit raab at høre med dit øre (Willumssøn 1641)
Gud hør min bederøst (Naur 1699)

Ps.62. Attamen apud Deum silebit anima mea

O Herre Gud af naadens tron (Jørgensøn 1587)
Min sjæl alene stille er (Arrebo 1623)
Det maa nu gaa ihvor det kan (Willumssøn 1641)
Min sjæl i nøden er stille hos Gud (Abel 1667)
Min sjæl alene vil (Naur 1699)

Ps.63. Deus fortitudo mea tu es de luce

O Gud du est min Gud saa rig (Arrebo 1623)
O Gud du est min Herre rig (Arrebo 1627)
O Gud som est min Gud og Herr´ (Willumssøn 1641)
Gud min Gud mon du vist være (Abel 1667)
Gud du være skal min Gud (Edvardsen 1668)
O Gud, du est min Gud (Naur 1699)

Ps.64. Audi Deus vocem meam loquentis

O Herre Gud du hør min røst (Arrebo 1623)
Gud hør min røst min bøn og klage (Willumssøn 1641)
Gud hør min røst og klage (Abel 1667)
Gud hør min klage-røst (Naur 1699)

Ps.65. Tibi silens laus Deus in Sion

+ I stilhed og taalmodighed (Arrebo 1623)
Gud naar du tal´ i Zion alle (Willumssøn 1641)
For dig min Gud man tier (Naur 1699)

Ps.66. Iubilate Deo omnis terra

Fryder eder for vor Herre (Arrebo 1623)
Den ganske jord med folk og steder (Willumssøn 1641)
Fryder eder nu alle tillig (Abel 1667)
For Herren eder fryder (Naur 1699)

Ps.67. Deus misereatur nostri

+++ Nu er os Gud miskundelig (Messeembedet 1528)
+ Ære være Gud Fader i Himmerig (4.vers) (Niels Jesperssøn 1573)
Nu er os Gud miskundelig, og vil (Arrebo 1623)
Gud være os miskundelig (Nimtofte 1637)
Gud sig dog over os forbarme (Willumssøn 1641)
O Gud os naadig vær (Naur 1699)

Ps.68. Exurgat Deus et dissipentur inimici eius

Gud skal opstaa, hans fjender (Arrebo 1623)
Gud rede er og skal opstaa (Willumssøn 1641)
Staa op Herre, te dig uforsagt (Abel 1667)
Gud skal opstaa og dæmpe slat (Naur 1699)

Ps.69. Salva me Deus quoniam venerunt aquae

Frels mig min Gud og Herre (Arrebo 1623)
Gud hjælp mig, thi jeg i far´ er stedt (Willumssøn 1641)
Gud hjælp mig, thi vandet grum (Abel 1667)
Hjælp mig Gud, thi vandet trænger (Naur 1699)

Ps.70. Deus in adiutorium

O Gud, giv agt paa at frelse mig (Tausen 1553)
O Gud, kom snart og udfri mig (Arrebo 1623)
O Gud min tilflugt i fare (Brahe 1632)
Kom mig til hjælp o du min Gud (Willumssøn 1641)
Herre kom snart at udfri mig (Abel 1667)
Gud kom og skynd dig (Naur 1699)

Ps.71. In te Domine speravi Vers 9: Ne projicias me

+ Herre jeg er nu gammel og graa (Thomissøn 1569)
Gud jeg forlader mig paa dig (Arrebo 1623)
Min Gud jeg mig paa dig forlader (Brahe 1632)
Paa dig forlader jeg mig o Herr´ (Willumssøn 1641)
Herre Gud jeg paa dig mon lide (Abel 1667)
Paa dig, Gud, jeg at håbe ved (Naur 1699)

Ps.72. Deus iudicium regi

O Gud giv kongen naade (Arrebo 1623)
Kongen du give dine domme (Willumssøn 1641)
Gud giv kongen dine domme (Abel 1667)
Gud giv kongen dine domme og hans (Naur 1699)

Ps.73. Quam bonus Israel Deus

+ Sandelig Gud er Israel god og naadig (Thomissøn 1569)
Gud er dog Israel saa god (Arrebo 1623)
Gud er dog Israel vist god (Arrebo 1627)
Gud trøster Israel endnu (Willumssøn 1641)
+ Jesu Kriste sande Guds søn (Ericksøn 1645)
Gud Israel god mon være (Abel 1667)
Det ved jeg vist det er min trøst (Brunsmand 1687)
Jeg kunne ej begribe sligt (Brunsmand 1687)
Min kummerfulde sjæl i mig (Brunsmand 1687)
Hvor naadig er Gud Israel (Naur 1699)

Ps.74. Ut quid Deus reppulisti

Gud hvi fordrev du os saa slet (Arrebo 1623)
Hvi fordriver Gud os slet (Arrebo 1627)
O Gud hvi forskyder du os saa plat (Willumssøn 1641)
O Gud hvi fordrev du os saa slet (Abel 1667)
Gud hvi har du os fordrevet (Rosing 1696)
Gud hvi fordrev du dine faar (Naur 1699)

Ps.75. Confitebimur tibi Deus

Gud vi takke dig, dig vi prise og ære (Arrebo 1623)
Herre Gud vi takke dig (Willumssøn 1641)
Vi takke dig Gud, vi takke dig (Abel 1667)
Vi takke dig, vi takke dig (Naur 1699)

Ps.76. Cognoscetur in Iudaea Deus

Gud artig kendt mon være (Arrebo 1623)
Gud vel bekendt skal være (Arrebo 1627)
Gud kendt er udi Jødeland (Willumssøn 1641)
Gud er bekendt i Juda skøn (Abel 1667)
I Juda er Gud ret bekendt (Brunsmand 1676)
I Zion har Gud sat sin bo (Brunsmand 1687)
Gud er bekendt i Juda land (Naur 1699)

Ps.77. Voce mea ad Dominum clamavi

Min røst til Gud skal være (Arrebo 1623)
Til Gud min klagende stemme (Willumssøn 1641)
Min røst til Gud opløfter jeg (Abel 1667)
Min bederøst jeg hyler ud (Naur 1699)

Ps.78. Ausculta populus meus

Hør nu mit folk min lov og bud (Arrebo 1623)
Nu hør mit folk min lov og bud (Arrebo 1627)

Mit folk hør til, min lov jeg vil fremsætte (Willumssøn 1641)
Mit folk hør du nu loven min (Abel 1667)
Mit folk hør dog min lov og bud (Naur 1699)

Ps.79. Deus venerunt gentes

+ O Herre Gud betee din magt (Thomissøn 1569)
Gud hedninger indkomne er (Arrebo 1623)
Gud hedninger indfaldne er (Arrebo 1627)
Hedningern' har din arv indtaget Herre (Willumssøn 1641)
O Gud din magt og hjælp betee (Ofvid 1648)
Hedenske folk er kommen (Rosing 1696)
Gud hedninger indfalder (Naur 1699)

Ps.80. Qui pascis Israel

O hør Israels hyrde vor (Arrebo 1623)
Hør hyrde god af Israel (Arrebo 1627)
Hør til du som Israel føder (Willumssøn 1641)
Vellan nu vil jeg kvæde (Søfrenssøn 1657)
Israels hyrde vil du høre (Abel 1667)
Israels hyrde giv agt paa vor klage (Rosing 1696)
Du Israels hyrde hør (Naur 1699)

Ps.81. Laudate Deum fortitudinem nostram

Sjunger med fryd for Gud (Arrebo 1623)
Vores Gud saa stærk (Willumssøn 1641)
Sjunger med fryd for Gud (Abel 1667)
Hver sande Kristi Brud (Naur 1699)

Ps.82. Deus stetit in coetu Dei

Gud staar udi sin menighed (Arrebo 1623)
Gud i Guds menighed mon stande (Willumssøn 1641)
Gud staar udi Guds menighed dømmer (Abel 1667)
Gud staar udi Guds menighed at dømme (Naur 1699)

Ps.83. Deus ne taceas

Gud ti dog ej og vær saa stille (Arrebo 1623)
Gud ti dog ej vær ikke stille (Arrebo 1627)
O Gud tie dog ikke saa (Willumssøn 1641)
Min Gud ti du dog ej saa stille (Abel 1667)
Gud dog ej tie (Naur 1699)

Ps.84. Quam dilecta tabernacula tua Domine exercituum

+ Hvor elskelig din bolig er (Arrebo 1623)
Ah hvor lysteligen og godt (Willumssøn 1641)
Hvor lystig skøn er Herre Zebaoth (Ofvid 1648)
+ Hvor elskelig synes din boliges sted (Brandt 1674)
O Herre Zebaoth hvad er det smukt (Rosing 1696)
Hvor dejlig er din boligs slot (Naur 1699)

Ps.85. Placatus es Domine terrae tuae

Du havde lyst min Herre from (Arrebo 1623)
Herre dit land har du før været god (Willumssøn 1641)
Herre til dit land du lysten stor jo havde (Abel 1667)
Du Herre haver til dit land (Naur 1699)

Ps.86. Inclina Domine aurem tuam

++ Min Gud bøj til mig dit øre (Udkaarne Psalmer 1620)
Bøj Herre øret dit til mig (Arrebo 1623)
Bøj øret Herre, dig forbarm (Arrebo 1627)
Herre dine øren bøje (Willumssøn 1641)
Bøj dine øren til mig ned (Naur 1699)
Bøj dit øre o Herre til mig (Hof, Haandbog u.aa.)

Ps.87. Fundamentum eius in montibus

Guds tempel med stor ære (Arrebo 1623)
Hendes grundvolde trolig lagde ere (Willumssøn 1641)
Guds tempel er grundet paa de hellige bjerge (Abel 1667)
Guds tempels faste grundvold staar (Naur 1699)

Ps.88. Domine Deus salutis meae per diem

Til dig min Gud og Herre (Arrebo 1623)
Gud Herre min saligheds trøst (Willumssøn 1641)
O min saligheds Gud og Herre (Abel 1667)
O Herre Gud min salighed (Naur 1699)

Ps.89. Misericordias Domini in aeternum cantabo

Jeg sjunge vil Herrens miskund (Arrebo 1623)
Jeg vil af Herrens naad´ sjunge evindelig (Willumssøn 1641)
Jeg vil sjunge evindelig (Abel 1667)
O Gud min tunge nu bered (Naur 1699)

Ps.90. Domine refugium factus es nobis

+++ Herre Gud lær mig mit endeligt (Thomissøn 1569)jfr.Ps.39.
Herre Gud du som est vor bolig (Arrebo 1623)
++ Herre Gud vor vaaning og bolig (Arrebo 1627)
Vor tilflugt est du Herre Gud du blide (Willumssøn 1641)
O Herre alt vort haab og lid (Paulli 1680)
O Herre Gud som est hver tid (Brunsmand 1687)
O Herre du vor bolig est (Naur 1699)

Ps.91. Qui habitat in adiutorio

+ O Herre Gud i højeste trone (Thomissøn 1569)
+ Ah kære Herre udi højeste tron (Sthen,Cæcil Cyprian 1578)
+++ Hvo sig fortrøster paa den højestes magt (Udkaarne Psalmer 1620)
Til liv og sjæl de alle (Gettorp 1623)
Kan den ondt vederfares?(Gettorp 1623)
Hvo som mon bygge i den højestes hjem (Arrebo 1623)
Hvo som vil bygge i den højestes hjem (Arrebo 1627)
+ Hvo som i Guds vor Herres skjul bor (Rosenkrantz 1631)

+ Hvo sig betror udi den højestes haand (Rosenkrantz 1631)
Hvem som under den højestes skerm (Brahe 1632)
Den som monne sidde under den højestes skerm (Bjelke 1633)
Den sig forlader og giver (Frost 1637)
Den som under den højestes beskærmelse (Willumssøn 1641)
Hvo der bo´r og lever (Ottense 1644)
Hvem Gud saadant giver (Paulli 1680)
Hvo i den Højestes skjul vil bo (Naur 1699)
Bøj dit øre, o Herre, til mig (Hof, Haandbog u.aa.)

Ps.92. Bonum est confiteri Domino

Det er baade godt og sømmeligt (Arrebo 1623)
At love Gud vor Herre (Willumssøn 1641)
Gavnligt er det at prise (Brahe 1649)
At takke Herren er kosteligt (Abel 1667)
Det er jo godt at takke Gud (Naur 1699)

Ps.93. Dominus regnavit gloria

Herren regnerede, lod sig en konge se (Arrebo 1623)
Vor Gud regnerede, lod sig en konge se (Arrebo 1627)
Herren er konge og har sig iklædt (Willumssøn 1641)
Herren regerer så vidt og bredt (Abel 1667)
Gud regnerer, og fast om sine lænder (Naur 1699)

Ps.94. Deus ultionum Dominus

O Herre Gud, som bør at hævne (Chr.Pedersen 1533)
O Gud du hævnens Herre (Arrebo 1623)
O Herre Gud som bedst kan hævne (Willumssøn 1641)
Herre Gud hvis hævnen mon være (Abel 1667)
O Gud som hævnen hører til (Naur 1699)

Ps.95. Venite exultemus Domino

Kommer, vi ville love Herren (Tausen 1553)
Heran vi vil med sang og fryd (Arrebo 1623)
+ Her frem vi vil med sang og fryd (Arrebo 1627)
Kommer lader os gladelig (Willumssøn 1641)
O kommer, kommer hid (Naur 1699)

Ps.96. Cantate Domino canticum novum

Nu sjunger Herren en ny sang (Arrebo 1623)
En sang af ny sjunger vor Herre At verden (Willumssøn 1641)
Sjunger en sang for Herren from (Abel 1667)
O sjunger Herren en ny sang (Naur 1699)

Ps.97. Dominus regnavit exultabit terra

Herren han er regenter nu (Arrebo 1623)
Vor Herre er regenter nu (Arrebo 1627)
En kong´ er Herren slig (Willumssøn 1641)
Herren regnerer med ære (Abel 1667)
Herren regerer saa, at man (Naur 1699)

Ps.98. Cantate Domino canticum novum

En ny sang Herren sjunger (Arrebo 1623)
En psalme ny Gud sjunger (Arrebo 1627)
En sang af ny sjunger vor Herre, thi underlig (Willumssøn 1641)
Sjunger Gud en ny sang (Abel 1667)
En ny sang Herren sjunger, thi han (Naur 1699)

Ps.99. Dominus regnavit commoveantur populi

Herren han er regenter (Arrebo 1623)
Vor Gud han er regenter (Arrebo 1627)
Herren konge er, derfor rase hver (Willumssøn 1641)
Herren regnerer med stor magt (Abel 1667)
Herren er jordens dommer (Naur 1699)

Ps.100. Jubilate Deo, omnis terra

Hele verden sig nu fryde (Arrebo 1623)
++ Al verden fryde sig denne tid (Melanchton 1625)
Al verden med hvis der i er (Willumssøn 1641)
Ihvor I er (Brunsmand 1676)
Al verden for Gud fryde sig (Naur 1699)

Ps.101. Misericordiam et iudicium cantabo

Om ret og naade sjunge (Arrebo 1623)
Om naade og retfærdighed at sjunge (Willumssøn 1641)
Jeg har betænkt, at sjunge nu en vise (Brahe 1649)
Om naade og ret vil jeg sjunge (Abel 1667)
Jeg synge vil om miskundhed (Brunsmand 1687)
Om retten vil jeg sjunge (Naur 1699)

Ps.102. Domine audi orationem meam

O Herre Gud, du hør min bøn (Arrebo 1623)
O Herre Gud du ville mig dog høre (Gyldenstierne 1633)
Hør min bøn o Herre fromme (Willumssøn 1641)
O Herre hør min jammers bøn (Kingo 1674)
Ak Herre, hør min bøn og suk (Naur 1699)

Ps.103. Benedic anima mea Domino

+++ Min sjæl nu love Herren (Thomissøn 1569)
Min sjæl velsigne Herren (Arrebo 1623)
Min sjæl skal nu med lovsang Herren prise (Brahe 1632)
Min sjæl Gud Herren prise, med englerøst om muligt (Bjelke 1633)
Min sjæl glem ikke din Herre at prise (Nimtoft 1637)
Herren min sjæl nu love inderlige (Willumssøn 1641)
Min sjæl du stedse love skal (Edvardsen 1668)
Min sjæl lov Gud din Herre (Kingo 1689)
Min sjæl nu love Herren, og alt det (Naur 1699)

Ps.104. Benedic anima mea Domino, Domino Deus meus

++ O Gud Fader din sol saa skøn (Thomissøn 1569)
+ Lov min sjæl din Herre og Gud (Arrebo 1623)

Min sjæl Herren love med største flid (Willumssøn 1641)
Min sjæl nu love Herren, min Gud du (Naur 1699)

Ps.105. Confitemini Domino invocate nomen eius

Takker Herren og prædiker (Arrebo 1623)
Nu takker Gud og prædiker (Arrebo 1627)
Takker og lover Herren alle (Willumssøn 1641)
Takker Herren paakalder hans navn (Abel 1667)
Takker Herren alle stænder (Naur 1699)

Ps.106. Confitemini Domino quoniam bonus

Takker Herren thi han er god (Arrebo 1623)
Takker Herren thi han er god (Willumssøn 1641)
Takker Herren thi han god mon være (Abel 1667)
Herrens navn med lyst bekender (Naur 1699)

Ps.107. Confitemini Domino quoniam bonus

Takker Herren thi han er god, hans miskund (Arrebo 1623)
Hver takke Gud thi han er god (Arrebo 1627)
Sjunger tak Gud vor Herre (Brahe 1632)
Takker Herren hin blide (Willumssøn 1641)
Vi ville tillige sjunge for Gud (Hake 1657)
Takker Herren thi han god mon være, og evig (Abel 1667)
Bekender Gud thi han er god (Naur 1699)

Ps.108. Paratum cor meum Deus cantabo

Mit hjerte nu ret færdigt er (Arrebo 1623)
Mit hjerte og sjæl nu færdig er (Arrebo 1627)
Mit rette alvore det er (Willumssøn 1641)
Gud mit hjerte det er rede (Abel 1667)
Min sjæl o Gud er rede (Naur 1699)

Ps.109. Deus laudabilis mihi ne taceas

Min loves Gud jeg priset har (Arrebo 1623)
O Gud som er min pris alene (Willumssøn 1641)
O Gud min pris ti ikke for mig (Abel 1667)
Oplad din mund og læber (Worm 1680)
Min lovs Gud ti ikke (Naur 1699)

Ps.110. Dixit Dominus Domino meo

Herren han sagde til Herre min (Haandbog 1529)
Herren sagde til min Herre (Chr.Pedersen 1533)
Gud til sin søn saa talte (Arrebo 1623)
Herren saaledes taled til min Herre (Willumssøn 1641)
Herren han sagde til Herren min (Abel 1667)
Herren sagde til min Herre (Naur 1699)

Ps.111. Confitebor tibi Domine in toto corde meo

Jeg takker Herren af ganske hjerte (Tausen 1553)
++ Af ganske hjerte, sjæl og mod (Arrebo 1623)
Herren vil jeg saa gladelig (Willumssøn 1641)
Af ganske hjerte mild og god (Arrebo 1650)
Jeg vil af ganske hjertens grund (Naur 1699)

Ps.112. Beatus vir qui timet Dominum

Salig er den som frygter Gud (Arrebo 1623)
++ Den mand som trolig frygter Gud (Arrebo 1627)
Den Herren frygter han er salig (Willumssøn 1641)
Vi glæder os saa hjertelig (Sommer 1688)
Salig er den som frygter Gud, og har (Naur 1699)

Ps.113. Laudate servi Dominum laudate nomen Domini

Lover Herren hans tjenere (Arrebo 1623)
Halleluja, begynder paa (Gettorp 1623)
I Herrens tjenere lover Gud (Arrebo 1627)
Lover Herren endrægtelig (Willumssøn 1641)
O Gud, hvor længe glemmer du (Gøde 1664)
Herrens tjenere lover med flid (Abel 1667)
I Herrens tjenere! med flid (Naur 1699)

Ps.114. In exitu Israel de Egypto

Israels udgang af Ægypten (Haandbog 1529)
+ Der Israel af Ægypten drog (Thomissøn 1569)
Der Israel med sejr uddrog (Arrebo 1623)
Der af Ægypten Israels skare (Willumssøn 1641)
Der Israel af Ægypten drog, Jacob fra (Abel 1667)
Den tid Israel udfor (Brunsmand 1676)
Der Israel omsider drog (Naur 1699)

Ps.115. Non nobis Domine, non nobis

Gud ære dit navn og ikke vort (Chr.Pedersen 1533)
++ Ikke os, ikke os, min Gud og Herre (Thomissøn 1569)
Ej os, ej os o Gud vor Herre (Arrebo 1623)
Os ikke, ikke os o kære Herr´ (Willumssøn 1641)
Ej os, ej os, vor Gud og Herre (Arrebo 1650)
Ikke os o Herre ikke os (Køneke 1660)
Ikke os, ikke os Herre kær (Abel 1667)
Ej os, ej os, o Herre (Naur 1699)

Ps.116. Dilexi, quoniam exaudiet

Det er mig kært af ganske sjæl (Arrebo 1623)
Jeg elsker min Gud (Brahe 1632)
+ Mit hjertes lyst og glæde (Resen 1632)
Det er mig kært at Her´n hørte min røst (Willumssøn 1641)
Hvad er det mig en glæde (Naur 1699)

Ps.117. Laudate Dominum omnes gentes

++ Gladelig ville vi halleluja synge (Messeembedet 1528)
++ Halleluja det bør os altid sjunge (Haandbog 1529)
Lover Herren alle hedninger (Haandbog 1529)
+ Lover Herren hedninger alle (Tausen 1553)
Halleluja. Gladelig ville vi halleluja sjunge (Thomissøn 1569)
+++ Halleluja. Lover Gud I hedninger alle (Thomissøn 1569)
I hedninge endrægtelig (Willumssøn 1641)
Lover Herren alle tillig (Abel 1667)
All´hedninger fremkommer her (Naur 1699)

Ps.118. Confitemini Domino quoniam bonus

Lover Gud, at han er saa god (Chr.Pedersen 1533)
Nu vil vi Herren prise (Arrebo 1623)
Om salighed og sejr stor (Arrebo 1623)
Om salighed og glæde (Arrebo 1623)
Lover Herren thi han er dannis (Willumssøn 1641)
Lover Herren thi han er god (Abel 1667)
Bekender Gud, thi han er god (Naur 1699)

Ps.119. Beati immaculati
fra vers 65: Bonitatem fecisti cum seruo tuo Domine

+ Salige forvist er alle de (Thomissøn 1569)
+ Herre, du gjorde end vel mod mig (Thomissøn 1569)
Til liv og sjæl de alle (Gettorp 1623)
Kan den ondt vederfares? (Gettorp 1623)
Lyksalig ere de forvist (Arrebo 1623)
Ah hvad ere de salige for Gud (Willumssøn 1641)
+ Forvist ere salig alle de (Ofvid 1648)
Salige er de i allen stund (Abel 1667)
Salig er den fuldkommelig (Naur 1699)

Ps.120. Ad Dominum cum tribularer clamavi

+ Naar mig gaar sorrig og drøvelse paa (Thomissøn 1569)
Jeg holder mig til Herren sød (Arrebo 1623)
Til Herren udi min elende (Willumssøn 1641)
Jeg mig til Gud holdte (Abel 1667)
Til Gud jeg holdt mig i min nød (Naur 1699)

Ps.121. Levavi oculos meos in montes

+++ Jeg løfter højt op øjne mine (Thomissøn 1569)
Jeg løfter mine øjen i al min nød (Sthen 1612-22) x)
++ Naar jeg i største nøden staar (Arrebo 1623)
Til bjergen´ jeg opløfter nu (Willumssøn 1641)
++ Min´ øjne jeg ophøjer (Cassube 1661)
Jeg løfter mine øjne op (Kingo 1689)
Jeg løfter sjæl og øje op (Kingo 1689)
Jeg løfter mine øjne op (Naur 1699)

---

x) i Hans Christensen Sthens En liden Vandrebog, Kiøbenhaffn (Salomon Sartor) u.aa. Skriftet er glemt i den bibliografiske oversigt, men er tilføjet pag.151 forneden.

Ps.122. Laetatus sum in his quae dicta sunt mihi

Jeg glæder mig ret hjertelig (Arrebo 1623)
++ Jeg glæder mig nu hjertelig (Arrebo 1627)
Jeg glæde mig i samme stund (Willumssøn 1641)
Jeg glædede mig ret inderlig (Naur 1699)

Ps.123. Ad te levavi oculos meos qui habitas in caelo

Jeg løfter op mine øjne til dig (Arrebo 1623)
Mine øjne opløfter jeg til dig (Willumssøn 1641)
Mine øjne opløfter jeg vel snart (Abel 1667)
Jeg løfter mine øjne hen (Naur 1699)

Ps.124. Nisi quia Dominus erat

+++ Var Gud ikke med os denne tid (Haandbog 1529)
+++ Vil Gud vor Herre ej med os staa (Thomissøn 1569)
Var Gud ej med os denne tid (Arrebo 1623)
Vare ej Herren med os denne tid (Willumssøn 1641)
Var Gud ej med os denne stund (Arrebo 1650)
Paa trapperne som David sang (Jacobsen 1664)
Om Gud ej havde staaet os bi (Pontoppidan d.æ.1672)
Gud Dannemark har gjort bistand (Lellinge 1685)
Om Gud ej havde været her (Kingo 1689)
Hjalp Gud os ej i nødens tid (Naur 1699)

Ps.125. Qui confidunt in Domino sicut mons Sion

De, som paa Herren kaste (Arrebo 1623)
De, som haabe paa Gud vor Herre (Willumssøn 1641)
De, som haabe paa Herren kær (Abel 1667)
De, som paa Herren lider (Naur 1699)

Ps.126. In convertendo Dominus captivitatem Sion

Naar Gud faar løst Sions fængsel (Chr.Pedersen 1533)
Naar Gud vil engang for sit ord (Arrebo 1623)
Naar Herren Zion nu har led´t (Willumssøn 1641)
Naar af Gud skal omvendes (Abel 1667)
Naar Herren af vor fængsel (Brunsmand 1676)
Naar Gud engang faar omvendt (Rosing 1696)
Der Gud til Zions fængsel saa (Naur 1699)

Ps.127. Nisi Dominus edificaverit domum

+++ Uden Herren opholder vort hus og gaard (Tausen 1553)
++ Forgæves er alt arbejde og kost (Tausen 1553)
Naar Gud i huset ikke er (Arrebo 1623)
Bygger ej Herren huset selv (Willumssøn 1641)
+ Af dig, o gode Gud, jeg vil (Jens Pederssøn 1675)
Om Gud ej bygger hus og gaard (Kingo 1689)
Om Gud ej huset bygger ret (Naur 1699)

Ps.128. Beati omnes qui timent Dominum

Salige er alle som i Guds frygt staar (Chr.Pedersen 1533)

+++ Salig er den mand der Gud frygter (Chr.Pedersen 1533)
+++ Salig er den i Guds frygt staar (Thomissøn 1569)
+++ Hvo som vil salig udi verden leve (Thomissøn 1569)
++ Ret salig er forvist den mand (Thomissøn 1569)
Du fromme kristen mærk du mig (Rerav 1571)
Vel er den mand forvist (Thomissøn 1586)
Den mand skal salig være (Sthen 1592)
Salig den mand vi kalde (Lauritzsøn 1617)
Salig vi den vil kalde (Willumssøn 1641)
Af Gud den mand skal være (Rasmus Rauffn 1647)
Den salig er i Guds frygt staar (Kingo 1689)
Saligheder har den mand (Naur 1699)

Ps.129. Saepe expugnaverunt me a iuventute mea

++ De trængte mig af ungdom op (Arrebo 1623)
Af ungdoms tid mig de fortrængde saar´(Willumssøn 1641)
De trængte mig hart af ungdoms aar og dage (Naur 1699)

Ps.130. De profundis

Af dybhedsens nød raaber jeg til dig (Messeembedet 1528)
+++ Af dybsens nød raaber jeg til dig (Haandbog 1529)
Til dig raaber jeg af hjertens grund (Haandbog 1529)
Af hjertens nød raaber jeg til dig (Chr.Pedersen 1533)
+++ Jeg raaber fast o Herre (Gryderup 1613)
Af dybsens nød raaber jeg til dig (Arrebo 1623)
+ Til dig o Herre jeg haaber (Rosenkrantz 1631)
Af det dybe o Herre (Gyldenstierne 1633)
Af dybheds hjertens kvide (Willumssøn 1641)
Udaf den dybe nød (Kingo 1674)
Udaf det dybe svælg (Brunsmand 1676)
Af denne verdens dybe dal (Kiøge 1693)
Jeg af det dybe raaber (Naur 1699)

Ps.131. Domine non est exaltatum

Herre du ved at hjertet mit (Arrebo 1623)
Du Herre ved at hjertet mit (Arrebo 1627)
Mit hjerte og min´ øjen sig (Willumssøn 1641)
Herre mit hjerte ikke hoffærdigt er (Abel 1667)
O Herre du vel kender (Naur 1699)

Ps.132. Memento Domine Davids etomnis mansuetudinis eius

Herre tænk paa David og hans nød saa stor (Arrebo 1623)
Tænk Herre for din naade stor (Arrebo 1627)
Herre paa David tænke dog (Willumssøn 1641)
Tænk nu paa David Herre god (Abel 1667)
O Herre! tænk paa Davids nød (Naur 1699)

Ps.133. Ecce quam bonum et quam iucundum

Se hvilket et paradis det er (Arrebo 1623)
Se hvor dejligt og lystigt mon´ det være (Willumssøn 1641)
Se hvor dejligt og lystigt det er (Abel 1667)
Se dog hvor lysteligt det er (Naur 1699)

Ps.134. Ecce nunc benedicite Dominum

Se velsigner nu den Herre Gud (Tausen 1553)
Se lover Herren hver og en (Arrebo 1623)
Se I som tjene Herren nær (Willumssøn 1641)
Se lover Herren tillige (Abel 1667)
Se lover Gud af hjertens grund (Naur 1699)

Ps.135. Laudate nomen Domini laudate servi Dominum

Halleluja, vor Herre (Arrebo 1623)
Lover Gud vor Herres navn(Willumssøn 1641)
Lover Herrens navn med stor lyst (Abel 1667)
Ak! lover den højeste Herre og Gud (Naur 1699)

Ps.136. Confitemini Domino quoniam bonus

Takker Herren, thi han er god (Arrebo 1623)
Nu takker Gud, thi han er god (Arrebo 1627)
Takker inderlig vor Herr´ (Willumssøn 1641)
Takker Herren for sin godhed (Abel 1667)
Bekender Herren som er god (Naur 1699)

Ps.137. Super flumina Babilonis

Vi sad og græd i Babylon (Chr.Pedersen 1533)
++ Heu hos Babylonis flod (Thomissøn 1569)
++ Alt hos de flode i Babylon (Thomissøn 1586)
Ved floderne i Babylon (Arrebo 1623)
Hos Babylons vande den tid vi sade (Willumssøn 1641)
Hvo Babylons floder lange (Abel 1667)
Hos Babylons vand saa saare (Brunsmand 1687)
Hos floder hen i Babylon (Rosing 1696)
I Babylon vi sad (Naur 1699)

Ps.138. Confitebor tibi Domine in toto corde meo

Jeg takker dig af hjertens grund (Jørgensøn 1587)
I mit ganske hjerte vil jeg dig ære (Arrebo 1623)
Af hjertens grund jeg takker dig (Willumssøn 1641)
Jeg vil dig takke af hjertens grund (Abel 1667)
Jeg vil dig takke hjertelig (Naur 1699)

Ps.139. Domine probasti me

+ Herre Gud, du som ransager mig (Thomissøn 1569)
Du Herre selv ransagede mig (Arrebo 1623)
Du Gud selv ransagede mig (Arrebo 1627)
Herre du jo grangivelig (Willumssøn 1641)
O Gud du rettelig (Ottense 1644)
O Gud du mig ransaged (Naur 1699)

Ps.140. Eripe me Domine

Herre frels mig fra onde mennesker (Chr.Pedersen 1533)
++ Fra onde folk udfri du mig (Arrebo 1623)
O Herre naadig mig forløse (Brahe 1632)

Frels mig beder jeg kære Herre (Willumssøn 1641)
Fra onde mennesker mig drag (Naur 1699)

Ps.141. Domine clamavi ad te exaudi me

Jeg raaber Herre fast til dig (Arrebo 1623)
Til dig raaber jeg nu o Herre (Willumssøn 1641)
Herre jeg raaber nu til dig (Abel 1667)
Til dig min Gud jeg raaber (Naur 1699)

Ps.142. Voce mea ad Dominum clamavi

Jeg raabe vil til Herren (Arrebo 1623)
Til Herren vil jeg raabe (Arrebo 1627)
Til Herren raaber jeg om trøst (Willumssøn 1641)
Jeg raaber til Herren med min røst (Abel 1667)
Jeg raabe vil o Herre (Naur 1699)

Ps.143. Domine exaudi orationem meam

O Herre Gud du hør min bøn,paa min formaning (Arrebo 1623)
+ O Herre vil du tilhøre (Rosenkrantz 1631)
For din sandhed hør Herre min bøn (Gyldenstierne 1633)
Herre min bøn ville du høre (Willumssøn 1641)
O Herre hold din´ øren aaben (Kingo 1674)
O Herre hør min bøn og suk (Naur 1699)

Ps.144. Benedictus Dominus Deus meus

Herre jeg lover dig med flid (Arrebo 1623)
Min Gud jeg lover dig med flid (Arrebo 1627)
Herren som lærer hænder min´ at stride (Willumssøn 1641)
Lov ske dig Herre min klippe fast (Abel 1667)
Gud er min klippe og mit slot (Naur 1699)

Ps.145. Exaltabo te Deus meus Rex

Jeg vil dig Gud min Herre (Arrebo 1623)
Min Gud og kong ophøje vil jeg dig (Willumssøn 1641)
O Gud min konge ophøje vil jeg dig (Abel 1667)
+ Alles øjen se paa dig (Jens Pederssøn 1675)
Jeg vil ophøje dig (Kiøge 1693)
Jeg vil ophøje dig min Gud, du konge (Rosing 1696)
Jeg vil ophøje dig min Gud (Naur 1699)

Ps.146. Lauda anima mea Dominum

Min sjæl skal udaf dybsten grund (Arrebo 1623)
Min sjæl skal af den dybe grund (Arrebo 1627)
Min sjæl Herrens lov kundgøre (Willumssøn 1641)
Min sjæl lov nu den Herre blid (Abel 1667)
Min sjæl lov Herren (Rosing 1696)
Love Herren, o min sjæl (Naur 1699)

Ps.147. Laudate Dominum quoniam bonum psalmus
vers 12: Lauda Ierusalem Dominum

+++ Jerusalem du hellige stad (Chr.Pedersen 1533)
Lover nu Herren værer vel berede (Gettorp 1623)
Lover vor Herre, lover vor Herre (Arrebo 1623)
Jerusalem pris Herren mest (Arrebo 1623)
Vor Herre lover, vor Herre lover (Arrebo 1627)
Jerusalem pris Herren best (Arrebo 1627)
Lader os love Gud vor Herre (Willumssøn 1641)
Lover alle den Herre kær (Abel 1667)
Kundgører Herrens magt (Jens Pederssøn 1675)
O lover I Herren thi det er helt godt (Rosing 1696)
Lover Herren hver for sig (Naur 1699)

Ps.148. Laudate Dominum de caelis

Lover nu Herren, I som hannem tjene (Gettorp 1623)
Lover nu Herren højt (Arrebo 1623)
Nu lover Herren højt (Arrebo 1627)
Lover Herren saa inderlig (Willumssøn 1641)
Lover Herren af himlene (Abel 1667)
Af himlen Herren love (Rosing 1696)
Lover Herren alle himle (Naur 1699)

Ps.149. Cantate Domino canticum novum

En sang af ny sjunger vor Herre, høres skal (Lauritzsøn 1617)
Halleluja, en ny sang Herren sjunger (Arrebo 1623)
Halleluja ny lovsang Herren sjunger (Arrebo 1627)
En sang af ny sjunger vor Herre, høres skal (Willumssøn 1641)
Halleluja sjunger med lyst (Abel 1667)
Sjunger Herren en ny sang (Rosing 1696)
En ny sang Herren sjunger (Naur 1699)

Ps.150. Laudate Dominum in sanctis eius

+ Halleluja lover Herren i hans hellige kirke (Arrebo 1623)
Lover Gud den Herre from (Willumssøn 1641)
Lover nu Herren from halleluja (Ofvid 1648)
Halleluja lover Herren from (Abel 1667)
+ Alt det som har aande (Paulli 1680)
Lover Gud i hans helligdom (Naur 1699)

Tilføjelse til det bibliografiske afsnit:

Sthen 1612-22: En liden Vandrebog: Indeholdendis atskillige smucke Bøner oc trøstelige Sange/ met nogle nyttige Lifs Regle/ i artige Rijm befattede/ som en Christen kand daglig bruge/ Gud til Loff/ Ære oc Prijss/ sig self til trøst oc Salighed/ oc at øfue sig i all Gudfryctighed oc Fromhed der met/ i huor han er/ til Land eller Vand. Componerede oc skreffne/ Aff Hans Christenssøn Sthenio Roschild. Trykts Salomon Sartor.
A.Malling:Sthens Vandrebog. I:Dansk teol.tidsskr.1952,147-158.
Ps.121.

"SAMFUNDET DANSK KIRKESANG"s SOMMERMØDE 1977

Siden 1926 har "Samfundet Dansk Kirkesang" nogle Dage hver Sommer, med Undtagelse af 1930 og 1945, samlet en Kreds af Medlemmer og andre interesserede paa en Højskole - eller for fire Aars Vedkommende paa Nørre Nissum Seminarium. I 1926 mødtes ca. 50 Deltagere til tre Dages Samvær. Siden har Antallet med en enkelt Undtagelse været mere eller mindre højere. Paa Forhaand vilde man tvivle paa, at nogen af de 50 fra dengang kunde deltage nu 51 Aar efter. Men een kunde dog - og vilde ogsaa: Mogens Wöldike, nr Dr.phil. og netop fyldt 80 Aar. Med ham som Korleder, hvad han ogsaa var i 1926 og mange Gange senere, mødtes i Aar ca. 230 yngre og ældre - mellem 2 og 86 - kirkesangsinteresserede til Aarets Stævne paa Askov Højskole 1.-6.August. Aldrig før har Tilslutningen været saa stor, og man kunde frygte, at det vilde knibe at faa Samling paa denne store Flok, men det lykkedes at faa de gamle og helbefarne og de mange nye til at gaa op i den højere Enhed, og næppe nogen drog skuffet derfra.

Mødets Leder var Formanden, Professor, Dr.phil. Søren Sørensen, som dygtigt bistaaet af de to Sekretærer og Højskolens Folk sørgede for, at alt gik, som det skulde.

Dagene indrammedes af Morgen- og Aftensang, og man skal vist lede længe for at finde Menighedssang, som den kan høres paa D.K.s Sommermøde.

Et meget væsentligt Punkt paa Programmet var i Aar som altid den daglige Salmegennemgang, hvor kyndige Folk belyser en Række Salmer og deres Melodier baade indholdsmæssigt og historisk. Denne vigtige Opgave varetoges i Aar af Provst Gunnar Pedersen og Professor, Dr.phil. Chr.Thodberg, som tog sig af Teksterne, samt af Professor, Dr.phil. Henrik Glahn, Magister Torben Schousboe og Formanden, som orienterede om det musikalske. Alle disse er velkendte og paaskønnede fra mange tidligere Sommermøder, og disse Formiddagstimer blev som altid udbytterige for Deltagerne. De Salmer, der blev talt om og sunget, var som venteligt valgt fra det Salmebogstillæg, der fornylig er udsendt af Kirkeligt Samfund af 1898 og Samfundet Dansk Kirkesang i Forening.

En Del af Tilhørerne gik efter Salmegennemgangen til Studie-

kreds, hvor de førnævnte Chr.Thodberg og Torben Schousboe gav en Oversigt over Tekster og Melodier i Salme- og Koralbøger fra Reformationstiden til idag. Baade for dem, der i Forvejen var nogenlunde velbevandrede i Emnet og for Begyndere var der meget at lære i disse Timer. Ikke mindst fordi Henrik Glahn den første Aften i sit Foredrag havde givet et fortrinligt Overblik over hele Udviklingen.

Disse Studiekredstimer var de, som deltog i de praktiske Kurser, afskaaret fra at være med til, da de hertil maatte anvende to Timer baade For- og Eftermiddag, hvad dog næppe nogen af dem har fortrudt. Kurserne omfattede Orgelspil med otte hold, der fik Undervisning i Omegnens Kirker, Stemmelægning med seks Hold og Direktion med to Hold, idet Deltagerne blev fordeltpaa Holdene efter hver enkelts Forudsætninger.

Trods disse mange Aktiviteter blev der som sædvanlig hver Dag Tid til Korøvelse, hvor Wöldike indstuderede den Kantate af Knud Jeppesen, som blev fremført ved den afsluttende Koncert.

Ved Mødets andet Foredrag talte Professor, Dr.theol. P.G. Lindhardt om Ritualerne for Bispe- og Præstevielse og deres Historie, et meget interessant Stykke af dansk Kirkehistorie.

Der blev før talt om Dagens Indramning af Morgen- og Aftensang. Ogsaa Mødet som Helhed havde sin Indramning: den første Morgen med Højmessen I Askov Kirke, hvor Biskop Dons Christensen prædikede, og den sidste Aften med Koncerten i Ribe Domkirke. Her hørte man Orgelspil ved Mogens Melbye, en Buxtehude-Kantate med Solister og den omtalte Knud Jeppesen-Kantate med Solister, Instrumenter og Mødets Kor. Ogsaa denne Gang lykkedes det Wöldike paa de faa Dage at faa de mange Deltagere med deres meget forskellige Forudsætninger til at opgaa i en smuk og velklingende Helhed, det skønne Rum værdig.

Forglemmes maa heller ikke en vellykket Koncert i Sct.Nicolai Kirke i Kolding, hvor Niels Aage Bundgaard lod baade Orgel og Klokkespil klinge.

Ved Aarsmødet meddelte Formanden, at der var et nyt Aarsskrift i Vente - det forrige udkom 1975 - og at Samfundet snart vilde udsende et Optryk af Schiørrings Koralbog fra 1783, baade Generalbas-Udgaven for Orgel og Korudgaven med udskrevne Stemmer. Denne Bog bliver den fjerde i Rækken af Samfundets højst tiltrængte Facsimile-Udgaver: Hans Thomissøns Psalmebog 1569, Kingos Graduale 1699, Breitendichs Koralbog 1764 og nu altsaa

Schiørrings. Desuden fik man at vide, at Sommermødet 1978 skulde afholdes paa Rønde Højskole i Dagene 23.-29.Juli.

Efter Gennemgangen af dette omfattende Program vil man maaske spørge, om der ikke var Frikvarterer. Jo, det var der, og af disse maa nævnes den traditionelle saakaldte verdslige Aften, hvor en Række Deltagere glæder de øvrige med forskelligt. Her hørte man Sang og Musik og Oplæsning paa Sjællandsk, Jydsk og Bornholmsk. Meget mindes man med Glæde, men det, som vil huskes længst, er nok det ustyrligt morsomme Bidrag, som den ene af Sekretærerne, Per Olesen, leverede.

For de mange af Deltagerne, der sidder paa de ensomme Poster ud over Landet som Organister eller Kirkesangere, blev Mødet uden Tvivl baade en praktisk Hjælp og en Opmuntring til at gaa videre med det nok ikke altid saa paaskønnede Arbejde, og baade disse og de fleste andre vilde sikkert kunne give deres Tilslutning til en Udtalelse af en ældre Landsbyorganist for en Del Aar siden, naar han erklærede, at Sommermødet var ham en "aarlig Saltvandsindsprøjtning". Vi er mange, som er taknemmelige.

Johannes Grubb

IAH-KONFERENCE I ERFURT

For niende gang har IAH, dvs. Internationale Arbeitsgemeinschaft für Hymnologie, afholdt en studiekonference, denne gang var stedet Erfurt i Østtyskland. Ved valget af mødestedet havde man ønsket at lette deltagelsen for medlemmer fra de socialistiske lande, der hidtil kun i ringe tal og med visse vanskeligheder havde kunnet være med på møderne.

Til gengæld måtte man undvære nogle eksperter, hvis tilstedeværelse man i særlig grad havde håbet på: konferencens emne var nemlig Det gamle Testamente og kirkesangen, og ved tilrettelæggelsen var det forudsat, at et par af Israels førende forskere skulle præge forhandlingerne. Mødet var ellers til forskel fra tidligere møder ikke baseret på referater, læst på stedet, men på forud indsendte bidrag, offentliggjort i de to sidste hefter af IAHs Bulletin. Værtslandet bidrog med de to eneste foredrag, der måtte holdes på mødet, nemlig Jürgen Henkys' oversigtsmæssige, men grundige studie over Moses'

sang fra Exodus 15 som indirekte kilde for kirkesangen og Eberhard Schmidts varmhjertede præsentation af et nyt oratorium over Jeremias-bogen. Resten af konferencen gik med diskussioner, ofte i mindre grupper, omkring de i forvejen indsendte forskningsbidrag. Som rammeprogram indgik en orgelkoncert, en aften med middelalder- og renaissancemusik, udført af Capella Fidicinia fra Leipzig, et besøg på Erfurts historiske Bibliotheca Amploniana og sight-seeing i Erfurt og Weimar.

Noget ganske særligt, som dette møde vil blive husket for, var sammensætningen af lokalkomiteen, der havde sørget for den praktiske tilrettelæggelse i Erfurt. Komiteen var nedsat af de evangeliske og katolske kirkeledelser i fællesskab, og mødets gudstjenester bar tydeligt præg af dette samarbejde. Konferencens daglige middagsandagter gennemførtes som ved de forudgående møder og blev atter støttet af en lille korgruppe, medbragt fra Danmark.

Som kommende mødested i 1979, der bliver 20-års-jubilæet for IAH's stiftelse, valgtes Regensburg, og arbejdet med forberedelsen af dette møde er allerede begyndt.

Ulrich Teuber

"NORDISK PSALMVERKSTAD"

I ugen 27.januar - 3.februar 1978 arrangeres på Stiftsgården i Båstad i Skåne et "Nordisk Salmeværksted". Takket være en støtte på 20.000 danske kroner fra Nordisk Kulturfond er der skaffet midler til dette arrangement. Det er meningen, at en snes indbudte salmeforfattere og musikere fra alle de nordiske lande skal have lejlighed til at mødes og udveksle erfaringer vedr. arbejdet med salmer. En udveksling mellem de nordiske lande af salmetekster, koralmelodier og åndelige sange skulle derved fremmes. Om salmeværkstedet skulle sprænge disse rammer og inspirere til nyskabelse af tekster og melodier, vil ingen dog blive bebrejdet dette. Fra svensk side er man i så fald mest interesseret i salmer til dåb, konfirmation, vielse og begravelse og i salmer om arbejdsliv og politik.

Ideen til det nordiske salmeværksted undfangedes og drøftedes første gang af nordiske deltagere ved IAH-kongressen i Gro-

ningen 1975. Det var da meningen at henlægge værkstedet til Løgumkloster og med Løgumkloster Højskole og Salmehistorisk Selskab som arrangører. Imidlertid gjorde økonomiske overvejelser, højskolens begrænsede instrumentale kapacitet, modstridende danske og svenske ønsker vedr. tema-område og mit daværende firesognspastorats daglige arbejdsbyrde, at de oprindelige initiativtagere efterhånden blev usikre på både hvor, hvornår og hvordan.

Imidlertid havde to af de nordiske deltagere i den føromtalte IAH-kongres, Elisabet Wentz-Janacek, Lund, og Svein Ellingsen, Saltrød, ventileret det muligvis skrinlagte initiativ for stiftsadjunkt Sven Hernqvist, Stiftsgården i Båstad, som ikke var sen til at tage ideen op og ved en korrespondance med undertegnede i april 1976 blive underrettet om projektets skæbne. Det er os en stor glæde, at det nu er lykkedes Sven Hernqvist at lægge en svensk ramme om dette nordiske salmeværksted,og vi ønsker ham alt godt for dette initiativ. Vi håber i et senere nr. af HM at kunne bringe referat af mødets forløb.

Denne udførlige omtale af projektets forhistorie til orientering for dem, der har undret sig over, hvad der blev af det danske initiativ.

For Salmehistorisk Selskab
Jens Lyster

KONFERENCE OM BØRNESALMER

I dagene 11.-13. november arrangerer Vajsenhusets Kontaktudvalg for salmeudgivelser sammen med Løgumkloster Højskole en konference i Løgumkloster om børnesalmer, hvortil er indbudt en god snes særligt interesserede organisationsfolk, digtere og komponister, fortrinsvis fra Danmark.

Deltagerne vil komme til at se på noget af det sangstof, der foreligger, og vurdere det, samt forsøge at finde frem til nogle kriterier for, hvordan børnesalmer kan eller bør være. Vajsenhusets Forlag håber ad denne vej at inspirere skabende kunstnere til at producere nye salmer, som i givet fald kan udkomme på Vajsenhusets forlag. *J.L.*

EFTERLYSNING

En ældre dame bad mig for nogen tid siden om hjælp med at genopfriske følgende lille sang, som hun kunne huske fra sin barndom og ungdom. Desværre kunne hun kun citere sangens ord efter hukommelsen, melodien kunne hun ikke få frem. Derfor lovede jeg hende med andres hjælp forhåbentlig at finde frem til

1) Melodien, så hun kunne få lov til at høre den på ny,
2) Forfatteren, og
3) Sangens historie.

Fra sangens indhold at dømme må den have sin baggrund i erfaringen af krig, men hvilken krig? Det kan næppe være fra vort århundrede, men måske nok fra forrige eller længere tilbage?

Det kunne selvfølgelig også være interessant at vide, om sangen er korrekt citeret og om der skulle være flere vers end de fire:

1.
Ring klokke lydt over land over by,
meld om en blånende himmel bag sky,
ring for de sjæle, som stønner i strid.
Klokke ring fred i vor fejdende tid.

2.
Dybt skal det lyde i sjælene ind,
nævne det bløde, vi bær' i vort sind,
kalde på alt, som kan stemme til fred,
vende vort had til fordragelighed.

3.
Kald alle minder om kærlighed frem,
kald på de længsler vi har til vort hjem,
mind om den hustru, som græder i bøn,
mind om den moder, der elsked' sin søn,

4.
Ring, klokke, lydt over hærenes tal,
ring gennem hjertets forhærdede skal,
fri vore sind for den tærende splid.
Klokke, ring fred i vor fejdende tid.

Idet jeg håber, at Hymnologiske Meddelelsers læsere måske kan komme den ældre dame til hjælp inden alt for længe, sendes hermed venlig hilsen og på forhånd tak for ulejligheden

Carl Hertz-Jensen
Skolebakken 27,1. 8464 Galten.

Evan-Th. Vestergård og Johs.Kirkegård: *Kristus sange*. Nye salmer. Udg. af Bornholms Tidendes Forlag, Nørregade 11-19, 3700 Rønne (Tlf: 03 95 14 00) Kr.20 + moms.

Om teksterne

For kort tid siden har Johs.Kirkegård og Evan-Th.Vestergård i fællesskab udgivet et hæfte med 20 nye salmer og dertil hørende nykomponerede melodier, et smukt hæfte med stort og klart tryk. Her skal først Kirkegårds tekster gøres til genstand for omtale.

Det er med rette, at hæftet kaldes "Kristus sange", for under den brogede samling af temaer og billeder ligger der en stærk Kristus-oplevelse, en oplevelse af hans betydning for os: "Han blev bag den stenede strand/ vor del i de levendes land". Herfra søger forfatteren dels bagud og digter om påske- og julebegivenhederne, og dels fremad til de dage, der skal komme, "da hunger i landet/ og sjælens tørst/ er vendt imod ordet/ og ingenting andet". Denne bagved liggende Kristusoplevelse kan man, synes jeg, godt kalde enfoldig, enkel og klar.

Det samme synes jeg ikke man kan sige om teksterne. De er ganske vist alle rimede og sangbare, de løber let, og jeg har kun fundet få "tryk"-fejl, som f.eks. side 4 vers 5 tilgivet og s.7 v.5 opfyldt, og kun en enkelt forstyrrende trykfejl - formoder jeg; s.11 v.5 er der i lin.2 kommet et "med" ind, som ikke hører hjemme der; (trykfejlen på s.9 i v.1 retter næsten sig selv). Men der er ikke altid den magt over sproget og billederne, som man kunne ønske. At billederne undertiden er hårdt spændt ud, kan man vel ikke bebrejde forfatteren.Det er før set også i tekster, som skal synges, endda i tekster, som skal synges af en menighed og ikke blot dække forfatterens, men også de syngendes oplevelse. Lad mig illustrere min indvending med nogle eksempler. S.3 v.1 forstår jeg, at man kan indlede et nyt (kirke)år med bøn og takkesang, men hvad er så det følgende "til himmelsk efterklang"? I samme salme mangler der i vers 3 lin.1 et verbum: han er den samme i dag, som han *var* i går, begge dele i det udsagn kan ikke køre på "er".Salmen på s.4 begynder godt med at pege på, at det vovestykke, som Gud har gjort ved at sende Jesus til verden som et menneske, har overbevist vort hjerte; men først i v.5 tales der om

synden. Det virker bagvendt efter forløsningsoplevelsen forud. Det afsluttende v.7 får salmen til at klinge diffust ud:

Verdens allerførste gry´s
høje hvælv omspændt af lys,
nu som før her ved Guds finger
røres blidt af englevinger.

Videre, skal der mon ikke et nogenlunde vel øvet teologisk øre til at høre finessen i sidste vers på s.6: "Men som Kristus Jesus går/ tværs igennem sorgen;"(efter skærtorsdag nat)? Den indledende strofe s.9 virker trods al patos forvirret og forvirrende:

Hvad er et menneske i høstens tid
imellem før og nu på denne klode?
Er det det samme som i døgnets strid
at ville ligne den, der gør det gode?

(at jeg læste verset første gang netop "i høstens tid", hvor jeg havde travle, svedige, snavsede og om aftenen trætte landmænd lige udenfor mit vindue, kan måske siges at være sagen uvedkommende - og dog?) Den afsluttende opfordring i hvert af versene på side 14: "Se hen til ham/ som bar alverdens synd og skam,/ se hen til ham og stråt af glæde!" har ligeledes virket noget komisk på mig; som en barok blanding af gammeldags KFUM-religiøsitet - og Soya (Smil så -)! Endelig vil jeg nævne salmen s.19; jeg ser jo nok, at v.3 og v.6 skal korrespondere, og jeg mener også, at tanken, som skal frem, er rigtig; men det bliver v.3 ikke bedre af ("Blodig marterpælen/ skar ham ind i sjælen -/ da han gik igennem byen/ via dolorosa"). Mon det iøvrigt er alle, der synger salmer, der ved, at vejen, ad hvilken man går, på latin står i ablativ?

Forfatterens enkle og klare Kristusoplevelse formidles altså nok i salmerne, som jeg nævnte det ovenfor, men det sker ofte på en måde, der virker udspekuleret og som ikke overalt er stringent i sprog- og billedbrug. Salmerne er udmærket sangbare, og at det kræver arbejde af den, der synger eller læser at få meningen frem, skal ikke lægges forfatteren til last. Men det er vist nok ikke altid læserens eller den syngendes skyld, hvis meningen udebliver.

Jens Højgård

Om melodierne

Organisten Evan-Th.Vestergaard er en af vore mest produktive salmemelodikomponister. De 20 melodier til Johs. Kirkegaards Kristus Sange udgør rent kvantitativt kun en lille del af hans

produktion. Det er karakteristisk for ham, at han i Laubs fædreland går utraditionelt, ja undertiden eksperimenterende til værks. Melodisk/ tonalt når han vidt omkring,- inden for ganske få takter kan man møde de mest overraskende, både arkaisk og modernistisk virkende modulationer. I harmonisk henseende har han forladt den 4-stemmige node-mod-node sats og iklæder i reglen sine melodier en enkel 3-stemmig sats under hyppig anvendelse af parallelle oktav- eller kvint akkorder. Rytmisk går han ikke af vejen for skiftende taktarter, hvis han finder det nødvendigt af hensyn til tekstdeklamationen.

Johs.Kirkegaard kalder sin digtsamling for "Kristus sange", men med undertitlen "nye salmer". Grænsen mellem en salme og en sang er åbenbart flydende, når selv kirkens egne folk skriver sådan på titelbladet. For at få lidt hold på begreberne kunne vi måske sige det sådan: I *salmen* kommer menighedens bøn og lovsang til udtryk i på én gang evangelisk forkyndende og digterisk inspirerede vers, - i *sangen* er det den enkelte, der individuelt kan give udtryk for sine personlige stemninger og følelser. I Kirkegaards Kristus sange står der både salmer og sange, - flest salmer. Nu kan melodierne også understøtte opfattelsen af, om et kristeligt digt skal opfattes som en salme eller en sang. Og her må man sige, at Evan-Th.Vestergaard i næsten alle 20 melodier giver digtene toner, der kommer bedst til deres ret udført af en enkelt sanger akkompagneret diskret på klaver. En del af melodierne egner sig bedst til et arrangement, evt. m. tværfløjte, guitar og (eller) bas. Dette gælder især melodierne på side 5, 7, 11, 14 og 21. De skal med andre ord "iscenesættes" på en eller anden facon, helst af kyndige musikfolk. Den enkle, lovsangsprægede melodi, der egner sig til menighedssang i gudstjenesten, er ikke Vestergaards sag. Og dog, en enkelt undtagelse er der, nemlig side 12 i hæftet:"Kristus er, hvor ordet lyder", iøvrigt den af Kirkegaards tekster, der satte samarbejdet mellem digter og komponist i gang. Her har Vestergaard skrevet en enkel og karakterfuld melodi, hvis eneste svaghed er 3. sidste takts sekvensering af den foregående takt. Og melodien understøttes af en ligeledes enkel 3-stemmig harmonisering.

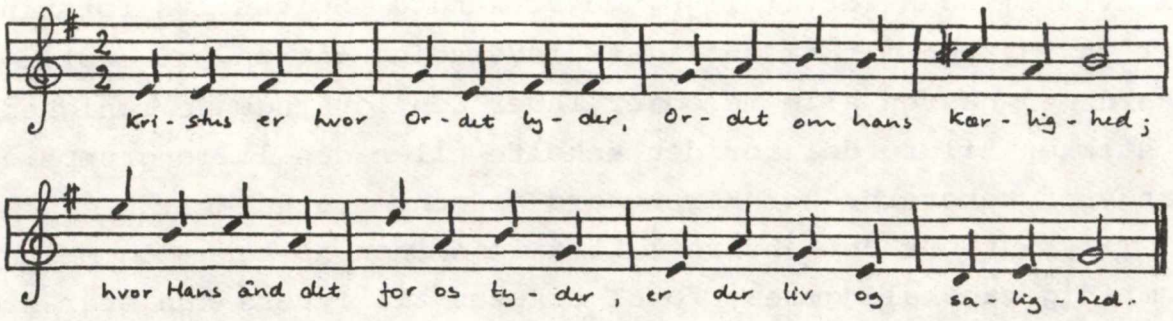

Nu ville det jo være smukt, om komponisten havde været konsekvent i sin holdning til teksterne, om han virkelig gjorde sig klart, om det var en salme eller en sang han skulle skrive melodi til. Desværre har Vestergaard ikke været konsekvent på dette punkt. I jule*salmen* "Guds egen søn til verden sendt"side 7 (er det mon Kirkegaards svar på "Et barn er født i Bethlehem"?) har Vestergaard skrevet en visepræget melodi, der hverken er egnet til menighedsbrug eller særlig festlig. 2.takt (5/4 !) virker dertil upraktisk med drejenoden e efter 3-slaget og vanskelig i harmonisk henseende med G-dur, B-dur, C-dur og G-dur klods op ad hinanden.

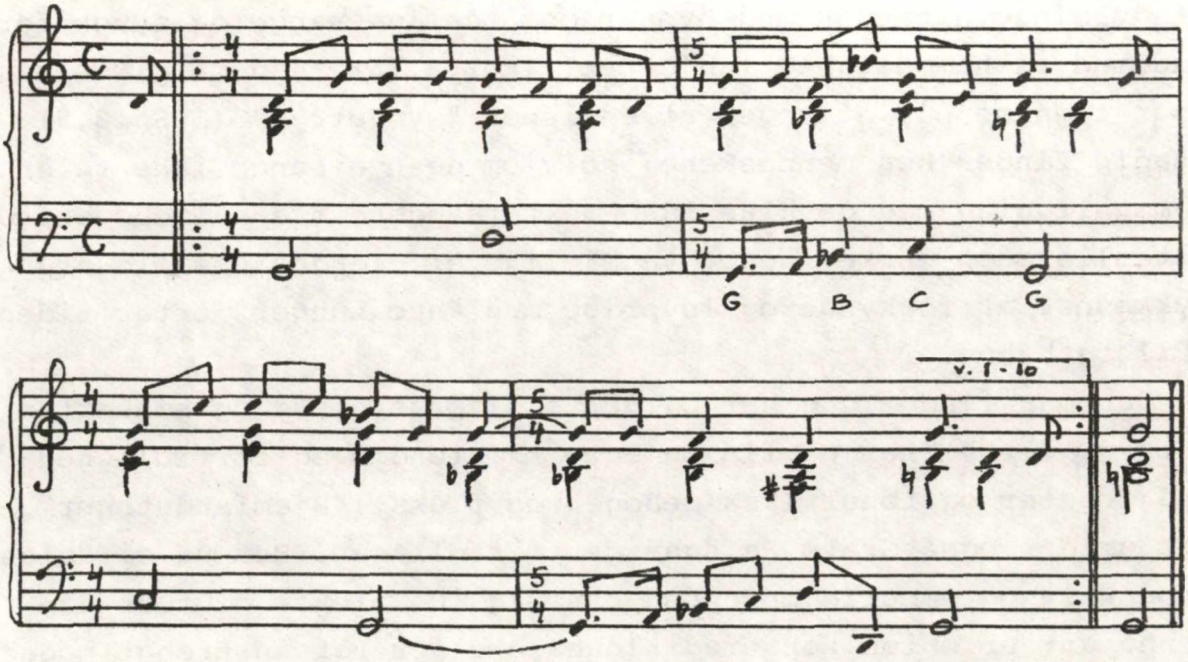

- Den samme fattigdom ses i en melodi som "Min sjæl ophøjer Herrens navn", - og her turde man dog stille visse forventninger til melodien efter tekstens begyndelseslinie.

Generelt må man sige, at de 20 melodier er af svingende kvalitet, lige fra den mest banale melodi, f.eks. s.9:"Hvad er et menneske" (lutter sekvenser) via den førnævnte udmærkede melo-

di s.12 til den fortrinlige, meget kendte "Solens lys forsvinder" s.19. Men min væsentligste indvending går på, at Vestergaard med næsten alle melodier lader den lovsyngende menighed i stikken til fordel for den enkelte eller den lille gruppe. Mange af teksterne har Kirkegaard jo ment som *salmer*.

Til slut bør det anføres, at tilegnelsen af tekst og melodi samtidig vanskeliggøres, fordi teksten til 1.vers kun står skødesløst mellem nodelinierne med ret ulæselig håndskrift. Det er også svært at se forskel på komponistens håndskrevne krydser og opløsningstegn, f.eks. side 6 takt 4. - Side 22, takt 3, tredie sidste node i overstemmen er helt ulæselig. Sådanne detaljer forringer indtrykket af den ellers nydeligt udførte publikation.

Hans Krarup

Grete Palsgaard: *Lov og pris din Gud.*
2.samling. 58 salmer og sange. Kan bestilles (pris 8 kr) hos forfatteren, Enghave Plads 10, 2.sal. 1670 København V.

Der er mange, som i disse år føler og følger en drift i sig til at "påminde hinanden med hymner og åndelige sange og synge for Gud med taknemmelighed i hjertet" (Kol.3,16). Man må glæde sig over tegnene på, at noget af englenes "syngefryd" (DDS 13,5) stadig findes hos menneskene, selv om de nye sange ikke tåler sammenligning med de klassiske mestersangere fra salmebogen. Og det allermest ønskelige og vanskelige er - endnu - sjældent lykkedes: at forkynde og lovprise med "nye tunger" efter tidens stil og behov.

Men man finder dog her og der i diverse blade og småhæfter forsøg, der vidner om fin og ægte kristendom og fortrolighed med tekster og toner i salmebogen og f.eks. "Hjemlandstoner". Det gælder også Grete Palsgaards to samlinger. Hun er særdeles produktiv og emnerig mere end evnerig. De fleste digtere af denne art er enten for traditionelle eller for anstrengt moderne, og de haster afsted uden kritisk at pudse og file efter.

Her må det være nok at citere enkelte strofer af de mest vellykkede sange. Nr.12 udråber 12 gange: Alt er af Gud!

Fuglenes sange,/ blomsterne mange,/ alt er af Gud!
Småbørn, der hviler,/ leger og smiler,/ alt er af Gud!
Gaver du rundhåndet sender til jord,
Gud, du er hellig og evig og stor!

Og nr.27 handler om nadveren:

Dybt i vort indre vi fornemmer,
at korset bag hans nadver står,
hos ham vort nederlag vi gemmer,
ved ham vi del i sejren får.
Det er et måltid uden lige,
på en gang er vi små og rige,
hver gang vi kommer nær til ham.

Nogle enkle kateketiske og bibelhistoriske sange (f.eks. nr.42 om lille Zakæus) vil være egnede for børn, og andre vil kunne supplere salmebogen i lokale menighedskredse og i familien.

Men det må siges, at meget ikke hæver sig over rimet prosa, og at de formelle mangler er mange. Det kniber med rimene (vigtig - løgnagtig), med tegnsætningen, med rytmen og især,når ord og linier skæres over uden hensyn til melodiens rytme. Til "I østen stiger" skal vi f.eks. synge:"Når barndomstiden småt forsvinder,/ ungdomstid er nær"! Af andre grunde vil man nødig synge om "glædens tårestribe" (nr.17) eller godkende, at "vor bøn er troens grundvold" (nr.10). Her er altså ikke tale om en tjener med 10 talenter, men om en from og flittig tjenerinde, der i hvert fald ikke graver sit ene talent ned i jorden.

Helge Dahn

FORFATTERNES ADRESSER

Organist Walter Bjerborg, Helgesvej 14, 4200 Slagelse
Sognepræst Henning Blauenfeldt, Præstegårdsvej 2, 5750 Ringe
Pastor Peter Balslev Clausen, Ahlmanns Allé 10,2900 Hellerup
Pastor Helge Dahn, Kymervej 29, 4140 Borup
Antikvarboghandler Johannes Grubb, J.P.E.Hartmannsallé 31, 2500 Valby
Sognepræst Jens Højgård, Enderslev præstegård, 4652 Hårlev
Universitetslektor cand.theol. Jørgen I.Jensen, Steenstrups Allé 17, 1924 København V
Organist cand.mag. Hans Krarup, Sofiendalsvej 31, 4690 Haslev
Pastor Jørgen Kristensen, Aventoft, Postbox 7, 6270 Tønder
Sognepræst Jens Lyster, Præstegården Overby, 4583 Sjællands Odde
Organist Henning Nielsen, Læssøegade 74, 5230 Odense M
Organist mag.art. Ulrich Teuber, Bagsværdvej 147A, 2800 Lyngby
Provst Hilmer Wentz, Råbyvägen 34C, S-223 57 Lund, Skåne
Stud.theol. Tove Villarsen, Tartinisvej 12, 2.sal th. 2450 Kbh.SV.

REDAKTIONELT

Hymnologiske Meddelelser har ladet vente på sig. Af de henvendelser, vi har fået i den anledning, er det fremgået, at man faktisk har savnet tidsskriftet. Vi håber dog med dette fyldige dobbeltnummer at formilde vore læsere. Forsinkelsen skyldes, at ansv.redaktør har skiftet adresse og i den forbindelse har ligget i flytterod en tid lang. Og vor flittige sekretær, der plejer at renskrive manuskripterne til trykkeriet, har det sidste halve år grundet konstituering i et vakant nabopastorat været firesognspræst og derfor fritaget for sekretærstillingens mest tidrøvende pligter.

Dette nummer af HM byder på lidt af hvert. Gennem Jørgen I. Jensens artikel kan Salmehistorisk Selskabs medlemmer få en lille fornemmelse af, hvad de gik glip af ved ikke at komme til de hymnologiske studiedage på Københavns Universitet i juni. Vi i selskabets bestyrelse havde faktisk håbet at se mange flere af vore ældre etablerede medlemmer i auditoriet, hvor til gengæld studenterne flokkedes. Som noget glædeligt kan nævnes, at der blev *sunget* ved disse forelæsninger.

Af de øvrige større bidrag kan nævnes Johs.Grubbs boghistoriske. Grubb har i Brorsons Klenodie fundet et rart kødben,som det lønner sig at grave frem tid efter anden, fordi der endnu, trods mange andre støveres efterstræbelser, er meget godt kød på det. Hilmer Wentz har, skønt hymnolog og ikke ordsprogsspecialist,søgt at samle ordsprogsagtige vendinger i de nordiske salmebøger. Herved er der peget på en meget spændende forskningsopgave. Endelig er der i den Psalterartikel, som er fremgået af et teamwork mellem tre tidligere medarbejdere ved Dansk Salmeregistrant, fremlagt en materialesamling, som forhåbentlig kan blive til nytte for nogen.

Den 22.aug. døde en fra støttekredsen omkring dette tidsskrift, fhv.domprovst i Ribe Richard Fangel efter længere tids skrøbelighed. Domprovst Fangel vil blive husket for den fortjenstfulde tekstsamling "Gudstjenestekollekterne, 1953". I sit otium havde han håbet at kunne dyrke en gammel kærlighed til Hans Christensen Sthen, hvis Samlede Skrifter Det danske Sprog- og Litteraturselskab agter at udgive. Fangel skulle have haft ansvaret for bind 2 med den vanskelige udgivelse af En liden Vandrebog. Selv om arbejdet påbegyndtes, slog kræfterne slet ikke til. Det blev de sidste par år til nogle småartikler, især om Sthen, i Præsteforeningens Blad 1975,s.113-118 og s.557f og i 1976, s.85f og s.317f. Under Guds Ord nr.218, febr.1976 var viet Fangels redaktion af "Avenarius´ bønner 1567 oversat af Hans Christensen Sthen".

Da redaktionen gerne ved anmeldelser vil gøre opmærksom på hymnologiske publikationer i Norden, og da vi også inden ret længe påtænker at lave en litteraturliste over dansk salmehistorie for de sidste fem år, vil vi være glade for at få tilsendt sådan litteratur, evt. særtryk.

J.L.

Tilsendte publikationer

Ester Bock: Psalt. 15 salmer med musik af Lasse Lunderskov og Niels Harrit. Det kgl.Vajsenhus´Forlag,Kbh.1977.

Allan Arvastson: Den sökande nutidsmänniskan.Ett tema i svensk psalmdiktning sedan 1819. Særtryk af Svensk teol.Kvartalskrift 1977 s.61-70.

Kvartalsskriftet

Hymnologiske Meddelelser udkommer årligt i 4 numre á 40-50 sider.

Udgives af Salmehistorisk Selskab
København Universitet
Institut for Kirkehistorie
Købmagergade 44-46
DK-1150 København K

Abonnement tegnes ved indsendelse af 35 kr for årg.1977 til giro nr. 2 20 11 19 , Salmehistorisk Selskab, kassereren, Ahlmanns Allé 10, DK-2900 Hellerup.

Restoplag af ældre årgange ved indbetaling på samme giro nr. Årg.1973 á 20 kr. Årg.1974 og 1975 á 25 kr. Årg. 1976 á 30 kr.

Salmehistorisk Selskabs bestyrelse:

Sognepræst Jens Lyster, formand.

Professor Niels Knud Andersen, næstformand.

Sognepræst Jens Højgård, sekretær.

Pastor Peter Balslev Clausen, kasserer.

Hymnologiske Meddelelsers redaktion:

Ansv.red. sognepræst Jens Lyster
Odden præstegård, 4583 Sjællands Odde. Tlf: 03 42 62 96

Professor dr. theol. Niels Knud Andersen
Engvej 31, 2960 Rungsted Kyst. Tlf: 02 86 37 72

Pastor Peter Balslev Clausen
Ahlmanns Allé 10, 2900 Hellerup Tlf: 01 HE 79 27

Sognepræst Jens Højgård
Enderslev præstegård, 4652 Hårlev. Tlf: 03 68 52 44

Stud.mag. Birgitte Fabritius de Tengnagel
Nordre Fasanvej 167, 4.sal, 2000 Kbh.F. Tlf: 01 10 30 22

Hymnologiske Meddelelsers støttekreds:

Professor Aksel Andersen
Provst teol.dr. Allan Arvastson
Universitetslektor mag.art. Skirne Helg Bruland
Pastor Helge Dahn
Biskop Johs.W.Jacobsen
Professor dr.phil. Jens Peter Larsen
Pastor Anders Malling
Seminarieadjunkt cand.theol. Kaj Mogensen
Pastor Jørgen Schultz
Sognepræst Erik Norman Svendsen
Professor dr.phil. Christian Thodberg